

РЕДКОЛЛЕГИЯ

БАРОТ БОЙҶОБИЛОВ

ЭРКИН ВОҲИДОВ

ОДИЛ ЁҶУБОВ

ЛАТИФ МАҲМУДОВ

НОРМУРОД НАРЗУЛЛАЕВ

АБДУЛЛА ОРИПОВ

ТУРОБ ТЎЛА

ХУДОЙБЕРДИ ТЎХТАБОЕВ

НОСИР ФОЗИЛОВ

ҲАЛИМА ХУДОЙБЕРДИЕВА

ИБРОҶИМ ҒОФУРОВ

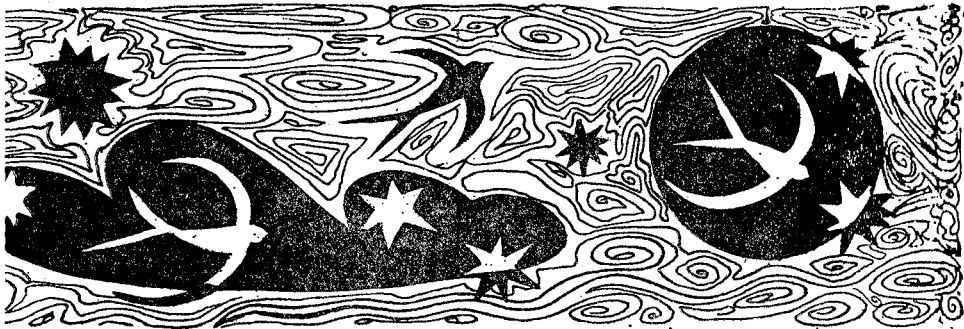
ОЙДИН ҲОЖИЕВА

УТКИР ҲОШИМОВ

Б 70500—101
356 (04)—81 67—81 4725700000

© Издательство «Еш гвардия», 1981

ШЕЪРЛАР, ҲИҚОЯЛАР,
ОЧЕРКЛАР,
АДАБИЙ-ТАНҚИДИЙ
МАҚОЛАЛАР,
ТАРЖИМАЛАР

ЁШЛАР

Тошкент
Ўзбекистон ЛКСМ Марказий Комитети
«ЁШ ГВАРДИЯ» нашриёти
1981

МУНДАРИЖА

Тошболта НАҲАЛОВ. Сўзлаяпман мен асримнинг номидан	6
НАСР ВА НАЗМ	
Абдумажид АЗИМОВ. Шеърлар	8
Зоҳир АЪЛАМ. Кийик кўзлари	10
Гулчеҳра ЖАМИЛОВА	15
Ашурали ЖУРАЕВ. Бахт қуши. Ҳикоя	16
Баҳодир ЕҚУБЖОНОВ. Шеърлар	19
Собит МАДАЛИЕВ. Шеърлар	22
Умрзоқ МУҲАММАДИЕВ. Беда гуллағанда. Жумагул. Ҳикоялар	27
Обиджон ОЛИМЖОНОВ. Шеърлар	29
Нурулла ОСТОНОВ. Шеърлар	31
Назира САЛОМОВА. Шеърлар	33
Турсуной СОДИҚОВА. Шеърлар	35
Ғулом ФАТҲИДДИН. Шеърлар	37
Эшқобил ШУКУРОВ. Шеърлар	39
Орзиқул ЭРГАШЕВ. Келинчак. Ҳикоя	41
Йўлдош ЭШБЕКОВ. Шеърлар	46
Муҳаммад ЮСУПОВ. Шеърлар	48
Равшан ҚОДИРОВ. Пиёданнинг ҳалокати. Ҳикоя	50
Одил ҲОТАМОВ. Шеърлар	54
Ҳабибулла ХОТАМҚУЛОВ. Шеърлар	56
ТЕНГДОШЛАРИНГ ЖУРЪАТИ	
Ражаббой РАУПОВ. Қиз боланинг бахти. Очерк	58
БОЛАЛАР АДАБИЕТИ	
Уроқ САИДОВ. Шеърлар	62
Султонмурод ҲОЖИБОЕВ. Шеърлар	64
САРГУЗАШТ ВА ФАНТАСТИКА	
Тоҳир МАЛИК. Садоқат. Ҳикоя	66
ҚАРДОШ РЕСПУБЛИКАЛАР ЁШЛАРИ ИЖОДИДАН	
Болтиқбўйи ёшлари ижодидан. Шеърлар	74
ИЖОД САБОҚЛАРИ	
А. ЗИЁДУЛЛАЕВ, Р. ШОҒУЛОМОВ. Ижоднинг қудратли тўлқини	81
АДАБИЙ УЙЛАР	
Муҳаммад СОЛИҲ. Икки шоир ҳақида қисқача сўз	88
САНЪАТ ОЛАМИДА	
Тоҳир ОЛИМОВ. Йўқолган изларни излаб	91
Муҳтарам УЛУҒОВА. Юлдузларнинг туташ умри	97
ЯНГИ ТАРЖИМАЛАР	
Эдуардас МЕЖЕЛАЙТИС. Эзгулик ва ёруғлик куйчиси Паруйр СЕВАК. Шеърлар	101
«ЁШЛИК» ТАБАССУМИ	
Абдуҷамил САТТОРОВ. Қандай қилиб ҳикоя ёзмақчи бўлганим ҳақида. Ҳикоя	106
Турсунбой АДАШБОЕВ. Ялпиз ҳақида ким қандай ёзар эди! Пародиялар	110

Совет жамиятининг маънавий ҳаёти тобора хилма-хил ва бой бўлиб бораётган экан, бу маданиятимиз арбобларининг, адабиёт ва санъатимизнинг шак-шубҳасиз хизматидир.

Л. И. БРЕЖНЕВ

Қалам тутсам, юрагим ҳам чўғ бўлару
 Домнадаги пўлат каби қуюлади.
 Ташвиш тўла қалбимга бахт, завқ тўлару
 Мен кўрган нур эртам бўлиб туюлади.
 Истиқболни кашф этяпман шеърдан шеърга,
 Бахтим,

завқим,

ишқим — шу шеър, шу мисралар.

Юраккинам қуёш каби шошар ерга,
 Нигоҳларим водий узра парвоз қилар.
 Тасавзурим митти кўзли куртаклардай,
 Ошиқмоқда эртанги кун дийдорига.
 Нозли кўклам чалаётган шўх, соҳир най
 Жўр бўлмоқда асрим каби дил торига.
 Кенг далалар,

ирмоқларнинг оҳангини

Куйлаяпман мен дил ичиндан дилбар, янгроқ.
 Чизаяпман тақдиримнинг тус-рангини.
 Қаранг,

дунё,

замон,

юрак пахтадай оқ!

Қалам худди юмуши мўл моҳир деҳқон.
 Туйғулардан жўяк тортар — унар пахта.
 Беш йилликлар елкасида бу кун — жаҳон,
 Эрк жанглари: биродарлик, зарбдор вахта.
 Тинчлик,

тенглик ва озодлик — толе керақ,

Сўзга,

кўзга ва юракка — жаҳонга ҳам.

Бўлсин омон Лениннома фикр, юрак
 Ва шу бахтни мадҳ этгувчи собит қалам!
 Бу шеър —

мен ва йигирманчи аср сўзи,
 Қитдай бўлсин, ғоядан мен жилганим йўқ,
 Мени эрка етиштирган шундай тузум
 Уз номидан сўзламоққа берди ҳуқуқ.
 Ишонч билан айтаман мен:

— Шеър айтган юрт,

Бахт севган эл —

абад билмас хазон!

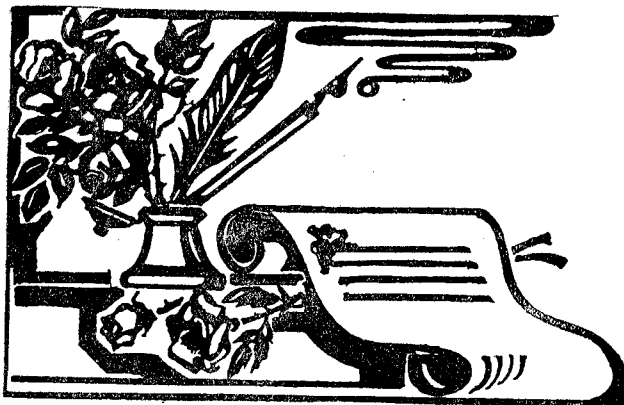
Қўшиқ бўлиб оқаётир қалбимдан ўт,
 Куйлаётир вужудимда Ўзбекистон.
 Қуллуқ дейман партиямга бу бахт учун,

Насиб экан бизга бугун қутлуғ дийдор!
Эрта куннинг уруғини экдик бу кун
Омадга ёр юракларга, эй пахтакор.
Энди бизга куч бағишлар шеър у қалам
Ва халқимнинг меҳр билан боққан кўзи.
Биродарлар!
Сиз дунёни тингланг бир дам.
Бу шеър —
Мен ва йигирманчи аср сўзи!

2

Сўзлаяпман мен асримнинг номидан,
Билдиряпман замондошим дилини.
Қалб май ичар куртакларнинг жомидан
Олам тинглар туйғуларнинг тилини.
Кўм-кўк унган майсаларнинг қўлини
Упаётир кўкка ташна кўзларим.
Кўклам қалбин тингланг бирпас, тингланг жим,
Вужудида менинг фикрим, сўзларим.
Оналарнинг меҳри каби тошқин ер
Уруғ сўрар — ташна бахт ундиришга.
Чашма каби қайнаб-ўйнаб оққан шеър
Юртим мадҳи дея доим шайдир ишга.
Меҳнат гимни ёйиладир оламга,
Ёйиладир коммунистик эътиқод.
Менки энди қўлга олган қаламга
Умид билан кўз тикмоқда бахт, ҳаёт.
Табиатнинг мен бир тирик зарраси,
Ҳақиқат забт этмиш қалбим, тилимни.
Қарши турар бир бутун ер курраси
Ханжар уриб ким оғритса дилимни.
Яхшилик бор ерда ҳаёт нурафшон,
Шу аъмолда эрталарни бўйлайман.
Шул сабабдан қўлга тор олган замон,
Бугунги кун нурларидан куйлайман.
Озми-кўпми, мен шод этиб элимни,
Май сипқардим бахтнинг тўла жомидан...
Аҳли олам,
Сизга бердим дилимни —
Сўзлаяпман
Мен асримнинг номидан!

Тошболта НАҲАЛОВ

Абдумажид Азимов
1958 йили Сурхондарё
областининг Қумқўрғон
районидаги Элбоён
қишлоғида туғилган. Ҳо-
зир ТошДУ журналисти-
ка факультетининг III
курсиди ўқимокда.

Абдумажид Азимов

ИЛК ТУҒЁН

Кўчирмоқ истадим туйғуларимни,
Юрагимда бугун шодлик бир жаҳон.
Қўшиғим жаранги — кулгуларимни
Ифода этмакка айланмас забон.
Билмам, етармикан мендаги тоқат,
Субҳидам — тонг билан бирга туғилмоқ,
Тонгнинг жилосидан ўқиб саодат
Ҳам уни дўстларга армуғон қилмоқ.
Ялт этган учқундан аланга сачрар,
Илк севги — ҳаётга биринчи қадам.
Барчасин ҳис қилмоқ мушкул нақадар,
Илк бор қўлларимга ушладим қалам.
Умидим ҳали кўп, қайноқ ҳаётим
Денгиздек беором, тинганича йўқ,
Қўшиғим — бу менинг учқур қанотим,—
Шеър бўлиб қоғозга инганича йўқ.
Билмам, етармикан мендаги бардош,
Субҳидам — тонг билан бирга туғилмоқ,
Асру-замонларни бир митти қуёш
Ёки бир юлдуздек ёритиб турмоқ.

* * *

Шодликларнинг эрур давоми
Кўзларимда ёнган ҳайратлар
Бунда гуллар шивирлаб номинг,
Бунда сени ўйлар дарахтлар.

Танга ёқар кўклам ҳавоси,
Ёмғирларга очарман кўксим.
Уйғонаман бағримга босиб
Мажнунтолнинг шохларини жим.

Подаларнинг туёқ изида
Ёғдуланар баҳорги ҳидлар.
Шаббодалар ўпиб юзимдан,
Лабларимга бир кўшиқ тутар.

Шаббодалар куйлар бемалол,
Шудринглардан сипқариб оҳанг.

Юрагимда бугун ўзга ҳол,
Топ-тозадир йўллардаги чанг.

Субҳидамда секин шивирлаб,
Тикиламан маъсум кўзингга,
Шамолларни қўйдим сеҳрлаб,
Қайтмас энди улар изига...

Чангли йўллар узра бир хаёл
Сочилгандир бўлиб оппоқ нур.
Овозимни қўйиб бемалол,
Бунда қаттиқ йиғласам бўлур.

* * *

Сокин далаларга шудринглар эмас,
Ёғилар қизларнинг хушбўй навоси.
Бу мангу кўшиқни тинглайман эмас,
Вужудим илитар қизлар овози.

Ой тушиб кетади баланд чўққидан,
Узоқда милтираб ёнар чироқлар.
Тунлар оҳангини маъюс ўқигач,
Нурларга йўғрилар йироқлар.

Тонг ажиб туйғулар келтирар менга,
Ҳали кўшиқларим турар айтилмай.
Қандай оғир бўлар бу ҳаёт сенга,
Яшайсан оламда борлигим билмай.

Юлдузларга тўлган кезде ҳам само,
Сенинг юлдузингга бўлолмасман
дуч.

Қўрқаман: бир куни келарсан,
аммо
Сенинг бу ташрифинг бўлармикан
кеч.

Тонг ажиб туйғулар келтирар менга,
Ҳали кўшиқларим турар айтилмай.
Жуда оғир бўлар бу ҳаёт сенга,
Яшасак бир умд рўбарў келмай!

БОЛАЛИК ҲАҚИДА ХОТИРАЛАР

Оқ тонгларда уйғониб бирдан,
Оёқланг далалар кезсам.
Болалигим жилмайиб турган
Ул ерларга бош олиб кетсам.

Шумтолларнинг ҳайбатли акси
Савлат тўкиб жимирлар сувда.
Юлдузларнинг тонгдаги рақси —
Гуллар тебранади осуда.

Бостирмада кўлик сачратиб,
Тўйиб эмар тарғилни бузоқ.
Онажоним менга ажратиб
Ҳар кун тонгда келтирар қаймоқ.

Боғда гуллар тўкканда анор,
Онам мени кузатар йўлга:

— Ўғлим, доим қилиб тур хабар,
Биздан асло хавотир бўлма.

Сўнгра ҳар кеч ул ўчоқ боши,
Онагинам киради тушга.
Дўстлар, кўпроқ бизларнинг ёшлик
Оналарни солар ташвишга.

Ёдга тушар кунлардан бир кун
Болаликнинг гўзал хотири.
Шунда юрак йиғлайди беун,
Ошкор бўлар дунёнинг сири.

Мени уйғотади ҳар сафар,
Тонглардаги сокин бир кўшиқ.
...Сендан доим кутади хабар,
Юракка энг қадрдон киши.

Зоҳир Аълам

□ □ □

КИЙИК КЎЗЛАРИ

Бу воқеа БАМга борганимда бўлиб ўтганди. У ерда кўп нарсаларни кўрган бўлсам-да, кишиларнинг шодлик, завқ, эҳтирос ва ғазаб каби ҳиссиётлари яққ элиб намоён бўлгани учун бўлса керак, хотирамда чуқур из қолдирган экан.

У пайтларда магистрал энди бошланган, ҳали темир йўлнинг бир километри ҳам ётқизилмаган, кейинчалик машҳур бўлиб кетган БАМнинг маркази Тинда шаҳри, Беркакит сингари бекатларнинг номи ҳам чиқмаганди. Дунёда магистралнинг тўнғич станцияси Звёздний номи жаранглар ва унга фақат вертолётда бориш мумкин эди. Машина йўл ўша кунлари чалакам-чати очилгандек бўлиб, шунчалик ўнқир-чўнқир эдики, асфальт уёқда турсин, лоақал оддий текислаш ҳам охирига етказилмаганди. Уст-Кутдан Звёзднийга борадиган олтимиш километрлик масофани машиналар уч соатда босишарди. Бир ўтган одамнинг ичак-чавағи айқаш-уйқаш бўлиб кетгандек бўлиб туюларди.

Хуллас, Звёздний, унинг атрофлари ҳали обод бўлмаган, одам сийрак жойлар эди. Ҳайвонот дунёси ўзининг қадимий сўқмоқларини унутмаган ва суқулиб кириб ўзига янги йўл очаётган одамзот билан ўқтин-ўқтин тўқнашиб турарди.

Мен бир ҳафтадан бери магистралнинг гоҳ у, гоҳ бу қисмидаги ишлар билан танишиб юриб, ўзбекистонлик қурувчи комсомоллар билан иноқ бўлиб қолгандим. «Ишларни кўрдингиз, энди бир дам олишмизни ҳам кўрасиз», дейишди шанба куни йигитлар. Мен вақтим тўғиз бўлса ҳам, уларнинг таклифига кўндим. Яқшанба куни соат ўнларда бир-икки сетка қилиб гўшт консерва, помидор, олма ва озарбайжон коньягидан беш-олти шиша олиб ўрмон оралаб ўтган «зимник» дан йўлга тушдим. Зимник дегани — қишда машина, от-улов юрадиган йўл. Қишда, дарё ва ботқоқликлар музлагани учун у энг қулай, ёзда эса мутлақо йўллик хусусиятини йўқотади. Унинг қуруқ қисмидан юрган одам ям-яшил гиламнинг устида юргандек бўлади. Фақат атрофдаги қуюқ ўрмон — икки девор ўртасидан кетаётгандек тасаввур, тўғдириши бир оз ёқимсиз бўлади. Икки тарафдаги тайга туфайли атрофда ҳеч нарса кўринмайди. Ана шундай аҳволда тахминан беш юз метрлар ўтгандан кейин йўл бизни аввал хийлагина дўнгликка кўтарди-да, сўнг Таюра қирғоғига олиб чиқди. Ҳаммаёқ ёришиб кетгандек бўлди. Қия қирғоқ бир-иккита пастак бутани ҳисобга олмаганда дарахтдан холи эди. Соҳилдаги бу очиқ майдоннинг чап тарафи юқорилаб, дарахтлари қуюқлашиб ўрмон ичига кириб кетарди. Биз шу ерга кўндик. Таюра шарқ тарафдан икки юз метрларча тўғри қўноғимизга оқиб келарди-да, шундай оёқларимиз остида ўнгга бурилиб кетарди. Дарёнинг икки чеккаси ҳам беш-ўн қадамлик оч-яшил сайхонликдан иборат бўлиб, ўрмон ана шу сайхонликда тўхтарди. Манзара эртақларга чизилади-

ган суратлардагидек гўзал эди: осойишта дарё, икки чети ям-яшил саяхонлик, кенин эса қуюқ, қоронғи ўрмон ва жимжитлик.

Биз етти киши эдик. Звёзднийнинг энг чеккасидаги баракнинг ёнма-ён икки хонасида яшайдиган олти БАМчию мен.

Тошкентлик Турғун Дадабоев, Николай Бохирев, Владимир Коробочкин, чинозлик Аҳмаджон Алиев, андижонлик Зокир Жалилов ва фарғоналик Фарид Гимроновлар доим бирга юришарди. Бугун ҳам Таюра дарёсининг бўйида улар бирга эдилар. Дарров бир харсагнин хонтахта қилиб, атрофига чўкдик. Юзта-юзта отдик-да, Николай ачиқ-чучук тайёрлашга қолди, бошқа ҳаммамиз чўмилишга тушдик. Таюра кенилиги ўттиз-қирқ қадамлик, пастак, бир иккита камарчалардаги одам кўмадиган жойларини айтмаса, ўртаси ҳам одамнинг кўкрагига келар-келмас даражада эди.

Ичилган коньяк, Ўзбекистондаги жазирамадан бутунлай бошқа ям-яшил табибига тушиб қолганим, энг асосийси эса зўр йигитлар билан дўстлашганимдан кинода учиб юргандай эдим. Худди бир романтикага тўла кинога тушиб қолганман-у, икки соатдан кейин сеанс тугайди ва мен яна меъдамга тушиб қолган таниш кўчага чиқадигандек эдим. Кинонинг тугамаслигини истардим. Боз устига кинода ўзим ҳам иштирок этардим.

БАМга бораётганимни эшитиб, мингта насиҳатгўй чиққанди. «Эҳтиёт бўл, уёқлар ёмон, одамлари ҳаммаси дордан қочганлар, пулинг бўлса эҳтиётроқ бўлиб юргин... мазмунидаги гаплардан анча-мунча қулоғимга қуйилганди. Бу ерга келиб эса, тўғриси ўша гаплардан ҳижолат бўлдим. Мен кўнган баракда икки хонадаги шу олти киши ейиш-ичишга ажратилган пулни бир жойда — Николайнинг каравоти остидаги чамадонда тутарди ва чамадон ҳеч қачон қулфланмасди. Кўни кеча Зокир ундан кинога бориш учун пул оларкан, Коляга шундай деди:

— Бу чамадонга гишт солиб қўйганмисан, нима бало, оғирлашиб кетибди?

Ҳаммамиз кулдик. Кейин чамадонни ҳазил-хузул билан тортиб чиқардик, қарадик. Қоғоз пул уюмларининг ости тангага тўлиб кетган экан. Йигитлар магазинга бориб харид қилиб қайтганда қарамасдан ташлаб қўйилаверган тангалар эди бу. Билмадим қанча вақтда йиғилган-у, лекин ҳазил-хузул билан ҳисоблаб чиқишса эллик сўмдан ошиб кетибди. Бугунги бизнинг байрамимиз ана шу пул ҳисобига эди.

БАМдаги муҳитни кўрсатиш учун бу ерда ичкилик қурувчиларнинг талабларига биноан фақат байрам кўнлари сотилишини ҳам айтмасдан ўтолмайман.

Сибирнинг одам оёғи етмаган, жимликини фақат кўтаринки руҳда бақириб гаплашишимиз ва қаҳ-қаҳамиз бузаётган бир бурчагида турарканман, қулоғимга қуйилган гаплар билан бу ердаги аҳвол ўртасидаги кескин тафовутни ўйлардим.

Биз анча ўтирдик, ҳар хил қадаҳ сўзлари айтиларди, чўмилишардик. Бошдан ўтган қизиқ воқеалар гапириларди ва ичкилик таъсирида ичак узилгудек думалаб кулардик.

Бир пайт дарё қуйисидан бир йигит секин чиқиб кела бошлади. У дарёга ташланган дафтар варағидек катталикдаги тахтани ипга боғлаб тортиб келарди: худди ўйинчоқ кemasини судраб юрган болага ўхшарди.

Эсимда, биз ўзимизча унинг устидан роса кулдик. Яна эсимда қолгани шуки, у йигит шу даражада секин юардики, икки юз метрча масофани босиб, қўноғимизга яқинлашгунча биз бир неча марта чўмилиб чиқишга, мен у йигитнинг нима иш қилаётганини сўрашга, Николай эса менга обдон тушунтиришга улгурди.

Бу балиқ овлашнинг бир йўли экан. Сувдаги тахтачага қармоқ боғланган ва ўзига хос руль ишланган экан.

Йигит бизга яқинлашганда заррача аҳамият бермай ўтиб кета бошлади. Турғун ҳазил учун сўради:

— Эй, нима қиялпсан ўзи?

— Балиқ овляяпман,— деди йигит, бир қараб қўйди-да, яна йўлида давом этди.

— Неча километр юрасан энди шу юришда? — сўради Володя Коробочкин.

Одатда балиқчилар ўзларининг қизиқишлари устидан ҳазил-мазах қилувчи одамларга кеңиримли бўладилар: «Сен ниманинг фаҳмига етардинг?» мазмунида. Бу балиқчи ҳам шундай руҳда бир кулди-да:

— Керагича юраман-да! — деди. Унинг гап оҳанги жуда салмоқли ва вазмин эди.

— Бизлар билан битта ичмайсанми? — сўради Турғун.

— Йўқ,— деди балиқчи яна мулоқим қилиб.

Володя ирғиб ўрнидан турди-да, бориб балиқчини ушлаб олди:

— Ия, нега ичмас экансан! Бизлар ҳаммамиз Ўзбекистонданмиз! Меҳмонимиз бор! Хафа бўлади ичмасанг! — Володя мени кўрсатди.

Балиқчи аввалига Володянинг кўлидан чиқиб кетмоқчи бўлиб, йўқ-йўқ деб турди-да, «меҳмон», «хафа бўлади» деган гапларни эшитиб тўхтаб қолди:

— Майли, ичсам ича қолай,— деди у менга бир қараб. Кейин шошилмай кўлидаги ипни бир тош остига бостирди...

Йигитлар юз граммлик стаканларни тўлдириб қўйишди-да:

— Қани, бир нарса де! Бир нарса де! — дейишди балиқчига қараб.

— Ўзбекистонда бўлмаганман. Хизмат қилган ўртоқларим айтишади. Нақ ҳаммомнинг ўзи деб. Одамларини мақташади.— Суюги бузуқ бу сибирли йигитнинг салмоқли гапириши, мулойим кулиши ўзига ярашиб турарди.— Мана, кўрдим, рост экан...

Балиқчи кетди. Йигитлар яна: «Неча километр юрасан, шу юришда?», «Оёғингга чидам берсин!», деган гаплар билан уни кузатиб қолишди.

Бир оз туриб эса Звёздний тарафдан яна тўрт киши чиқиб келди.

— Ҳорманглар,— дейишди улар анча наридан туриб. Улардан бирини мен танирдим. Бу жамбуллик Абдуваҳоб деган йигит эди, экскаваторчи бўлиб ишларди.

— Бу ёққа, бу ёққа! — деб чақирди Коля уларни.

— Э, нима қиласан,— деди Турғун ҳақиқатан ҳам Абдуваҳобларнинг келишини истамай. Турғун уни ёқтирмаслигини сездим. Абдуваҳоблар тўдаси ҳам, буни билгандек борамизми, бормаймизми, дегандек бир-бирларига бир-икки сўз қотишди, тараддулланиб туриб қолишди. Уларнинг ҳам жуда келиш истагида ёнмаётганликлари кўринарди. Ҳар ҳолда Коля ва Ренат қўстайверишгандан кейин секин биз томон энабошлашди. Улар келар эканлар, мен Турғуннинг нима сабабдан Абдуваҳобни ёқтирмаслигини сўрадим.

— Улар, ҳаммаси жамбуллик,— тушунтирди менга Ренат.— Аввал улар уч киши эдилар. Мана бу Зокир билан тўрт киши бирга бўлиб битта экскаваторни бошқаришарди. Кейин хат билан яна битта шерикларини Жамбулдан чақирдишди-да, Зокирни сиқиб чиқариб, бошқа машинага ўтказиб юборишди. Турғуннинг ёмон кўриши ана шундан.

— Нима ана шундан, нима ана шундан? — сўради Турғун Ренатнинг бу сабабини арзимайдиган қилиб кўрсатаётганига қизишиб.— Мана кўрарсизлар! Шу Абдуваҳоб бўладиган бўлса, бир тийин ўзининг фойдаси чиқадиغان жой чиқса, ҳаммани сотиб юборади.

— Э, кўйсанг-чи, жа кўпиртирасан-да! — деди Ренат ва менга қараб изоҳ берди.— Зокирдан ҳам кўпроқ Турғун куюнади бу иш учун.

— Ҳа, майли, омон бўлсак кўрармиз! — деди Турғун, бас қил дегандек қўл силтаб.

Жамбулликлар ҳам бир сетка нарса олиб келгандилар. Абдуваҳобнинг кўлидаги ов милтиги беш-ўн дақиқага диққатимизни тортди. Ҳамма бир-бир милтиқни ушлаб чиқди.

— Нима қиласан буни? — сўради Николай.

— Ия, эшитмадингми? Ана у куни бу ердан бир километрча юқорига маймун-жон тергани чиқишганда айиқни учратишди,— жавоб берди Абдуваҳоб.

— Э, тегмасанг ҳеч қачон айиқ сенга тегмайди,— деди Коля.

Шу билан милтиқ ҳамманинг эсидан чиқди. Меҳмонларга жарима қўйиб беришди. Турғун, Зокирларнинг Абдуваҳоб билан қўл олишишлари сал совуқроқ, бўлганини ҳисобламаса, етти кишилик даврамиз ўн бир кишига кенгайиб, улфатчилигимиз ўша хурсандчилик руҳида давом этди.

Орадан қанча вақт ўтганини билмайман, лекин бир пайт, дарёнинг нариги тарафида нимадир қарсиллаб кетди. Ҳаммамиз беихтиёр ўша ёққа қарадик. Қарадиг-у, қандай ҳолатда турган бўлсак, шундай қотиб қолдик. У ерда каттакон оқ кўнғир буғу алп қоматини кериб ҳеч нарсадан беҳавотир, бошимиз узра олисларга қараб турарди. Афтидан нарироғимиздаги ғуж ўсган уч-тўрт бута ва бўйи бир метрга борар-бормас қарағай ниҳоли бизларни тўсиб турарди. Буғу баланд кўтарилган калласини оҳисталик ва кўкор билан уёқ-буёққа бурди-да, улғворлик билан энгашиб сув ича бошлади.

Кутилмаган бу ҳодисадан биз ўша қотиб қолганимизча турардик. Кейин секин-ас-та бизларга жон кирди. Кимдир ҳавотирланди, кимдир яна яқинроқ, бориб томоша

қилмоқчи бўлди. Турғун эса ҳеч нарса бўлмагандек, қўлидаги қадахни ичди-да, аччиқ-чучуққа қўл узатди. Буғу узоқ сув ичди. Сўнг ниманидир сезди шекилли, бошини кўтариб, биз турган қирғоққа қаради. Нимадир илғади-да, аста бурила бошлади. У кетмоқчи эди. Ҳа, у энди бурила бошлаганди. Бирдан ўқ овози янгради. Ҳаммамиз сапчиб тушдик. Буғунинг боши ҳам бир кўтарилиб, ўзи гандираклаб қолди. Кўпчилик ҳали бу ўқни Абдуваҳоб отганини ҳам фаҳмламаганди. Абдуваҳоб пинагини бузмай яна миллиғини тўғрилаб турарди. Турғун эса унга нидо қилгандек қўлини кўтариб, нимадир демоқчи бўларди-ю, худди туш қўраётган одамдек, оғзидан кучсиз инграш, ихраш овози чиқарди. Шу дақиқада яна бир ўқ янгради. Буғу яна бир силкинди-да, энди талвасага тушди. У осмонга сапчиб ўзини орқага ташлади. Қирғоққа чиқиб, ўрмонга чопди. Лекин ўрмоннинг бошидаги дарахтга урилди-да, яна сапчиб орқага ташланди ва дарёга тушди. Унинг кўр бўлиб қолганлиги сезилди. Чуқурлиги қорнига-ча келадиган дарёда буғу гоҳ оқим томон юрди, гоҳ оқимга қарши. Кейин жон чиқар ҳолатда сакраб-сакраб, биз турган қирғоқ томон кела бошлади. Йўл-йўлакай у бир-икки муниб, сувга ботиб ҳам кетди. Буғунинг яқинлашаётганини кўриб, йигитларнинг бир-иккитаси қочиб нарироқ бориб туришди. Қўноқда фақат Турғун, Абдуваҳоб, Николай ва мен қолдик. Николай нукул: «Эҳтиёт, болалар, эҳтиёт», деб такрорларди. Турғун эса гоҳ буғуга, гоҳ миллиғини ўқлаётган Абдуваҳобга қараб талмовсирар, буғузида тиқилиб қолган ҳайқириқни чиқаролмасди.

Ниҳоят, буғу қирғоққа чиқди-да, бошини уёқ-буёққа саланглатиб, гандираклаб, оғриқдан ва нажотсизликдан бир-икки наъра тортди. Сўнг худди оғирлик қилгандай бошини ерга қўйди, тиз қўкди ва худди одамга ўхшаб «ўҳ-ҳ» деди-да, гавдасини ерга ташлади. Унинг бир кўзи ўйилган, иккинчиси очиқ бўлса-да, узоқ осмондаги бир нуқтага қадалганча қотиб қолганди. Бу кўз нималар содир бўлганлиги ҳақида осмонга савол бераётгандек эди.

Абдуваҳоб ва Николай билан буғунинг олдига югуриб борганимизда мен шу саволни кўрдим. Бу савол бутун вужудимга ўтди. Илғалам келди. Шу сонияда қайта ўқлаб улгурган Абдуваҳоб, миллиқни буғунинг қулоғига тўғрилаб отди. Узимга келдим. Жонивор бир силкинди-ю, тинди. Мен умримда жонзотнинг ўлимини кўрмагандим. Аммо шу пайт Абдуваҳобни ўлдириб ташлашга тайёр эдим. Шу пайт инсонга хос бўлмаган бақирӣқ эшитиб, орқамга ўгирилдим. Бу Турғун эди. У ана шундай бақирӣш-да давом этиб, ўқдек учиб келди-да, Абдуваҳобга ташланди. Абдуваҳоб буғу жасади-га қоқилиб, ағдарилиб кетди. Турғун яна унга ташланиб ура бошлади. Абдуваҳоб чап бераркан: «Олларинг бунӣ, ушласаларинг-чи», деб бақирарди.

Йигитлар югуриб келиб Турғунни ушлаб олишди. Лекин у Зокир, Ренат ва Николайнинг қўлидан чиқишга ҳаракат қиларкан:

— Қўйвор! Қўйворларинг! У одаммас, у одам боласимас! — деб ўқириб яна урмоқчи бўларди.

— Э, бу жинними ўзи, — дерди Абдуваҳоб уёққа-буёққа юриб ва Турғуннинг уч киши орасидан ҳам гоҳ оёғи, гоҳ қўли билан қилаётган ҳамласидан чекинаркан.

— Одаммассан сен! — бақирди Турғун, ниҳоят уни йигитлар ерга босиб олганларидан кейин. — Билдингми, одаммассан сен!

Шунда Абдуваҳоб бирдан: «Онангни», деб сўкиниб юборди. Турғунни таниб бўлмади қолди. У босиб турган уч кишини ҳам итқитиб юбориб, негадир дастурхон тарафга югурди. Биз ҳайрон бўлиб, аввал тушунмадик. Лекин Абдуваҳоб тушунган экан: «Ушланглар у жиннини», деганча бақириб тепаликка қоча бошлади. Биз яна нима бўлганини фаҳмлаганимизча Турғун пичоқни олиб, уни қувиб кетди ва иккови эллик қадамларча узоқлашганди, биз қувиб кетдик.

— Мен сенга ҳозир онани қаердалигини кўрсатаман! — дерди Турғун, — ҳозир кўрсатаман!

Абдуваҳоб қочиб бораркан, йўл-йўлакай ҳимояланиш учун тош излаб ерга қарар ва таёқ қилиш учун бир-икки буталарни суғурмоқчи бўларди. Шунинг учун бўлса керак, Турғун унга тез этиб олди, чалиб йиқитди-да, эмаклаётган Абдуваҳобни ҳам уриб, ҳам тепа бошлади. Абдуваҳоб бақираркан, мен: «Тамом бўлди», деб ўйладим.

— Тўхталаринг. Яқинлашмаларинг! Бўлмаса сўйиб ташлайман бунӣ! — бақирди Турғун биз этиб келганда. Ун чоғлик киши ҳансираганча беш қадам нарида тўхтадик. Доира шаклида ўраб олдик.

— Яқинлашмаларинг. Яна бир қадам қўйсаларинг, сўйиб ташлайман!

Турғун тиз чўкиб турган Абдуваҳобнинг орқасида пичоқли қўли билан бўйнидан қучоқлаб турарди. Абдуваҳоб тирик эди, соппа-соғ эди. Юрагим бир кўтарилиб ен-

гил тепа бошлади. Лекин Турғуннинг пичоғи шундай Абдуваҳобнинг чап қўлоғи остида санчилгудек бўлиб турарди.

— Жинни бўлма! — бақирди Коля.

— Учир овозингни! — жавоб берди унга Турғун. — Агар яна бир нарса десаң ёки бир қадам юрсанг, сўйиб ташлайман бунни.

Орага жимлик чўкди. Фақат ўн бир кишининг хансирагани эшитиларди.

— Сен... сенлар мени кайфи ошди деб ўйладиларинг-а! Йўқ! — Кейин у Абдуваҳобнинг қўлоғига бақира бошлади. — Сен-чи, аблаҳ, билиб ол! Агар шу пичоқни ўша сен сўқкан онам совға қилмаганда эди, ҳозир кекирдагинг узилиб ётган бўларди! Билдингми-и?!

Абдуваҳоб қўрққанидан индамади.

— Билдингми, деяпман?!

Абдуваҳоб зўрға бош чайқади. Турғун бир силтаб уни юмалатди-да, ҳеч кимга қарамай, қўноққа юра бошлади.

— Сен аблаҳни қаматвораман, шу ишинг учун! Кўрасан, — деб бақирарди у бизлардан узоклашаркан. Абдуваҳоб эса гаранг ҳолда қимирламай ўтирарди. Бизлар уни ўраб, уёқ-буёғини ушлаб, омонлигига ишонч ҳосил қилдик.

Турғун қўноққа келди-да, сўкиниб, бақириб милтиқни олди. Милидан ушлаб туриб, биз хонтахта қилган харсангга бир уриб икки бўлди. Сўнг қўлида қолганига бир қараб қўйиб дарёга итқитди:

— Қаматвораман! — бақирди у қўшоғиз милтиқ кетидан қараб. — Ҳозир бораман-у, участкавоёга айтаман. Давлат қонуни бўйича нима дейилган бўлса, ўшани албатта оласан! Аблаҳ! — Турғун бу гапларни айтиб кийинаркан, бирдан йигитларга гап қотди. — Ўзи бу ерда милиса борми?! — Унга ҳеч ким жавоб бермади. — Йўқ, ўзи БАМда милиса борми, деяпман сенларга?

Мен сал қолди кулиб юборишимга. Ҳақиқатан ҳам БАМда шунча юриб формали кишини учратмагандим. Турғун, мастмасман дегани билан кайфи ошган эди.

— Борми, деяпман?!

— Э, мен қаердан билай, бунча бақирасан! — деди Николай. — Бўлса бордир.

— Бари бир қаматаман! — бақирди Турғун ва шарт-шарт кийинди-да, жўнаб қолди.

Унинг кетидан, етиб олиш учун Володя шошилди.

Мен боя, буғунинг жони узилган пайтидан бошланиб, олатасир тўполонда тўхтаган кўнгил айнишим кўзғала бошлади. Узимни беҳузур сездим, жониворнинг кўзларини назаримдан кетказолмадим. Гарчи у, буғу бўлса ҳам, ичимда ўйлаганимда негадир кийик дердим, балки «кийик» сўзи чиройли бўлгани учундир. Унинг кўзларидаги «нима бўлди ўзи» деган саволи, бизга қаратилгандай, «Менга нима бўлди ўзи, одамлар?», дегандек бўлаверарди.

Байрам бузилганди. Биз иккитадан-учтадан бўлиб ёйилиб қайтардик. Турғун билан Володя олдинда келишар, кўринмасдилар ҳам. Абдуваҳоб гоҳ у тўданинг олдига борар, гоҳ бунисининг олдига келаркан:

— Айтинглар, гапирмасин, — дерди эланиб. — Коля сен айт, сенинг гапингга кўнади... Ака, сиз ҳам айтинг, гапирмасин! — Абдуваҳоб ҳаммага бир-бир, шу жумладан менга ҳам тинмай ялинарди.

Биз улфатлар хонага йиғилганимизда ҳаммамиз Турғунни ўртага олдик. Республиканинг шаънига яхши бўлмаслигини ва яна алланималарни гапириб-гапириб қўлоқ-миясини едик. Тундлашиб индамай ўтирган Турғун бирдан портлаб:

— Нима, ростдан ҳам мени айтади, деб ўйлаясизларми?! — деди.

Биз энгил тортдик.

— Лекин бир кун бир чеккага чақириб берасанлар. Роса копток қиламан. Бўлтимми? — деди у Николайга.

— Бўпти! — деди Николай.

Кечкурун бўлиб қолганди. Биз Звёзднийнинг марказига йўл олдик. Ҳақиқий байрам эди бу ер. Митинг бўлди. Меҳмонлар, артистлар келишган экан. Бир ёқда концерт, бир ёқда кино, бир ёқда танца. Ҳаммамизнинг диллимиздаги ғубор кўтарилди.

Эртасига Улканга кетишим керак эди. Йигитлар Звёзднийнинг мўъжазгина аэропортига қўзатгани келишди. Турғун ҳам, Абдуваҳоб ҳам — меҳмоннинг, яъни менинг олдимда шу иш бўлгани учун узр сўрашди, унутишни илтимос қилишди.

Лекин мен унутолмадим. Айниқса, кийик кўзларини унутолмадим.

ДАЪВАТНОМА

Эй уфқлар ёғдусига туйғулари қорилиб,
Даласига оқ ниятлар сочаётган деҳқоним.
Қадамлари теккан жойни чаман қилиб, боғ қилиб,
Шижоатли меҳнат-ла шон кучаётган деҳқоним.
Сен меҳрингни оби ҳаёт, ҳарорат этиб ҳар ён,
Ҳар туп ғўза ниҳолига ардоқ ила тутганда,
Нега энди мен қаршингда турарканман безабон,
Сенга ҳорма демоқликнинг бахти nasib этганда.
Сен эмасми илк баҳордан даласига парвона,
Ўзасининг камолини интиқ бўлиб кутган жон.
Олтинқўл-ла ер бағридан ундириб зар-дурдона,
Элга тоғ-тоғ хирмон уйиб, шухрат этган армуғон.
Пахтакор!

Мен шу оддий сўз маъносини уққанда
Димоғимда оқ чаноқнинг ажиб ҳиди қолади.
Хаёлимда нурга тўлган суратингни чизганда,
Шайдо қалбим сенга бўлган бир ҳис билан ёнади.
Сен пахтанинг юрагини тинглай олган деҳқонсан,
Матонатинг овозаси кўшиқларга кўчмоқда.
Сен — дўл-ёмғир шиддатини енга олган деҳқонсан,
Доғда қолиб табиат ҳам сенга таслим бўлмоқда.
Аҳди қатъий деҳқонларга об-ҳаво ҳам бўлар ёр,
Интилган ўз муродига етмасдан қолмас албат
Фидойилик ва матноат бўлса гар одат, шир
Пахтакорлик шарафи ҳам юксалгайдир ҳаммавақт.

ҚОРДАЙ ОҚДИР ҚУШИҚЛАР

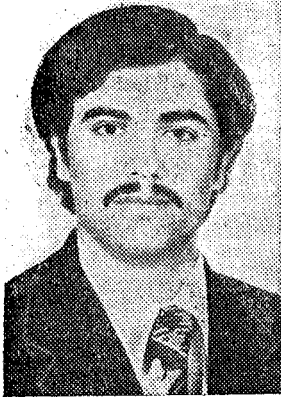
Оппоқ-оппоқ шодликларга тўлган ёқут пиёла,
Вужудимни оловлатди лабларимга босган чоқ.
Шодликлар минг товланарди, табиат берар зиё,
Севинчимдан дилга оқар бир қўшиқ — қордай оппоқ.
Бу қўшиқда куйлай олгум юрагим буюрганин,
Нурдай тоза туйғу-ҳислар акс этгай бу қўшиқда.
Бу ҳис недир, муҳаббатми ё армонми, билмадим,
Изларидан қонимда зўр бир оташ югурмоқда.
Мен куйлагум бу қўшиқда бугунги шод оқшомни,
Ахир, бугун дилда туйғу бешиги тебранмоқда.
Ўша жажоки пўдакка ҳам исм қўймоқ бизлардан,
Ахир туйғу дардида кўп орзулар яралмоқда.
Бу қўшиқни куйлагум мен дўстларим даврасида,
Чаманларга кўрк бўлгин деб ҳар майсани силагум.
Бугун оппоқ бир қасрга ўхшаб қолган дунёда —
Куйлаяпман, яхшиларга қордай оқдир тилагим!

Гулчехра Жамилова
1958 йили Самарқанд
областининг Жомбон
районида туғилган. Ҳо-
зир ТошДУ журналисти-
ка факультетининг сирт-
қи бўлимида таҳсил
олиш билан бирга рай-
ондаги «Шонли меҳнат»
газетаси редакциясида
ишламоқда.

БАХТ ҚУШИ

Ашурали Жўраев 1956 йили Бухоро областининг Навоий районидagi Жалойир қишлоғида туғилган. 1978 йили Тошкент Давлат Маданият институтини битирган. Ҳозир Тошкент технология билим юртида ўқитувчилик қилмоқда.

Мўмин онасидан олган пулини харж қилмади. Эрталаб мактаб таомхонасидаги вафлидан жуда-жуда егиси келса ҳам олмади. Дарсдан сўнг кўчма кино келди, маза қилиб кино кўрмоқчи эди, аммо кирмади. Мактабдан қайтаётса, йўлда бурни катта амаки сандиқдай картон қутини кўтариб, одатдагидай чинқироқ товушда: «Мақка бодир-о-о-оқ! Еганлар дармонда, емаганлар армонда, қани-қани, кеп қолинг, ширинидан оп-қолинг», деб бодроқ сотяпти. Мўминдан бошқа болалар амакини кўришлари билан гур этиб ўраб олишди. Унинг ҳам оғзи сув очди-ю, аммо жимгина кетаверди. Амакининг: «Хў, дагаржон, аразламанг, сизга арзонроқ қиламиз», деганига ҳам қарамади.

Синфдоши Усмон эса бугун юзига шакароб қилинган юмшоқ кулчадан тўрттасини паққос туширди. Она тили дарсида еб ўтиргани учун ўқитувчидан танбеҳ ҳам эшитди. Охириги дарсга кирмасдан киночиларнинг оёғи остида уймалашиб юрди. Ҳозир бодроқни кўрганида, портфелининг бўш жойи қолмасди.

Мўмин Усмонга ҳайрон эди. Доимо чўнтагида уч сўмлик, беш сўмлик юради. У эса бундай пулларни баъзан отасининг қўлида кўради.

— Бунча пулни сенга ким беради?— деб сўради Усмондан бир куни.

— Отам.

— Отангга-чи?!

— Отам магазиндан оладилар.

— Магазиндаги пуллар давлатники-ку!

— Э-э, ман қайдан билай?!

— Магазиндан пул олса, унда отанг ўғри экан-да!

— Ўғри эмас.

— Ўғри! Бўлмаса нега магазиндан пул олади?

— Сани отанг ўғри!..

У ўшанда Усмон билан уришиб, Усмонни ҳам, унинг отасини ҳам ёмон кўриб қолди.

Мўмин уйига қайтганидан сўнг Момосидан сўради:

— Момо, ҳозир ҳам ўғрилар борми?

— Қандай ўғрилар?

— Усмоннинг отасидақа.

— Хол мудирни айтаяпсанми? Қўйсанг-чи, қачон кўрдинг ўғирлик қилганини.

— Мен-ку кўрганим йўқ, Усмон шунақа деди. Магазиндан пул оларкан.

— Усмонқул ёш бола-да, нима деса шионавера-санми? Бир қишлоқда турамиз, эшитиб қолса ранжийди, болам.

— Ранжиса, ўғирлик қилмасин-да!

— Ё, тавба-ей, мунча маҳмадона бўлмасанг. Ёшлиги етимлик билан ўтди. Бугун бечоранинг бошига бахт қуши кўнибдими, худо ёмон кўздан асрасин! Иккинчи марта бундай бемаза гапларни гапирма. Сан оппоқ боласан-ку.

Лоп этиб унинг кўз ўнгига бахт қуши келди: тумшугини, қанотларини, думини бошқа қушларникига қиёслади. Хол мудирнинг бошига қўндириб қўрди, бўлмади.

...Мўмин қирқ тийинини иссиқ кафтчасига қисганича, тирга кирди. Тир шундоққина Усмоннинг отаси ишлайдиган магазиннинг ёнгинасида. Магазинга бориладиган йўлакчанинг икки четида бўшаган консерва банкалари, турли печенье қоғозлари сочилиб ётибди...

— Ҳаммасига отасанми? — деб сўради Уроқ амаки. (Бу тирда ишлайдиган амакининг исми.)

— Ҳаммасига.

— Курсичани берайми?

У бош ирғади. Пештахтага бўйи етмасди. Шунинг учун доим у келганида амаки курсичани ҳам беради.

Мўмин ўқни эпчиллик билан жойлади-да, бир кўзини қисганича нишонга ола бошлади. Ана, лапашанг айиқ полвон келяпти. Нимагадир икки оёғини кўтариб олган. Тавба шундай катта ҳайвон икки оёғида қандай юрар экан? Пастки лабларини осилтириб, оғзини ҳам очиб олибди. Отмади. Бечора икки оёғида зўрға кетяпти-ю, жабр қилишнинг нима кераги бор? Ана, хартумини судраб фил ўтяпти. Мўмин уни нишонга ола бошлади. «Па!» Оббо, ўқ филгамас, унинг ортидан келаётган узунқулоқ қуёнчага теги. Фил серрайиб ўтиб кетди. Қуён шўрлик эса йиқилди. Ўзи доим шунақа бўлади: каттасини нишонга оласану ўқ нуқул кичикларига тегади. «Сен айёр филми, шошмай тургин! Ҳали айланиб келасан-ку, ўшанда кўраимиз». Шу пайт худди тоққа тирмашиб чиқаётгандай... лоп этиб бўри кўринди. У баҳайбат эди. Гўё «хавfli жой»дан тезроқ ўтиб кетмоқчи бўлиб, илдам юқорилаб борарди. Мўмин оғзини беўхшов очиб, қозик тишларини кўрсатиб, ғажишга тайёр турган бу махлуқни отгиси келмади. Сўнг бирдан бобоси айтган ёвуз бўрилар ҳақидаги эртакни эсладию қайта нишонга олди. Афсуски, бўри аллақачоноқ «кутулиб» кетган эди. «Бўпти, кетавергин, бари бир қайтасан-ку!»

Сўнг катта-кичик қушлар кўринди. Улар учмоқчидай қанотларини ёзиб олган. Ўқ тегавериб чақа бўлмаган жойи қолмаган.

У бахт қушини эслаб, қушларни отмади, бир-бир ўтказиб юборди. Ҳатто милтиқнинг оғзини четга буриб турди. Худо кўрсатмасин, агар янглишиб бахт қушини отиб қўйсамми!...

Мана, кабутар. Уларнинг бир тўдаси бўлим марказидаги клубнинг томига уя қурган. Болалар ҳар куни ушлашади. У ҳам бир марта ушлаб кўрган. Жуда ёввош, патлари юмшоқ. Аммо яқинда каптарлар йўқолиб қолди. Искандар сарикнинг айтишича йўқолган каптарларнинг пати Усмонларнинг сайихонаси орқасида сочилиб ётганмиш. Кейингиси мусича, ундан кейингиси қалдирғоч. Мўмин бу қушни ҳам яхши кўради. Уларнинг уйда бир эмас, учта қалдирғочнинг уяси бор. Кейингисининг номини бола билмайди. Анави думи узуни эса — олақарға. Бобоси буни ҳам хосиятсиз қуш, деган эди. Момоси ҳам бу қушни ёмон кўради. Сайраганини эшитиб қолса, «Ҳа, томоғингга тош қотсин», дейди... Сўнг каклик кўринди. Бола бу қушни ҳам яхши кўради. Утган йили Бегим амакиси тоғдан ушлаб келиб, қафасга солиб қўйган эди. Кейин ўлиб қолди. Ундан кейин катта қанотларини ёзиб бургут кўринди. Уни бирдан нишонга олиб бўлмайди. Кўзлаш керак.

Шу пайт тирнинг омонатгина зиналари қирсиллаб, бола турган курсича қимирлаб кетди.

— Э, келинг-келинг, Хол ака,— деди Уроқ тоға ингичка бармоқларини бир-бирига ишқаб.

— Қалай, Уроқвой? Ишлар тузукми, оғайни? Ўқларни пуллаб ётибсиз. Бу дейман, одамзот ҳар нарсани пулларкан-да,— деди Хол мудир кўлидаги ялтироқ занжирчадаги калитни ўйнатиб.

— Худога шукур, ака, пуллаяпмиз. Энди...

Усмоннинг отаси болага қаради.

— Катталардай қарсйллаб отаётган бу бола ким десам, Мурод чўлоқнинг ўғли-ку. Отыясанми? Маладес. А, бу ўқларингнинг бирортасиям нишонга тегмабди-ку, бизди Усмон хўроз бўлганда, бехато урарди. Сани қара-я. Қани, Уроқвой, милтиқни олинг-чи.

Хол мудир милтиқни шарт-шурт ўқлаб, энди кўрина бошлаган қушларга ота бошлади.

Бир зум Мўминнинг кўз олди қоронғилашиб кетди. Ана, кабутар йиқилди, сўнг—

қалдирғоч, каклик, олақарға, мусича... Ишқилиб, бу ўқлар бахт қушига тегиб кетмасин-да!

— Мана бунақа бўлади нишонга олиш, мана бунақа,— дерди Хол мудир завқ билан.

— Энди, амакиси, сиз нишонга олавериб ўрганиб кетгансиз-да. Бу полвон ҳам анча беҳато уради-ю, ҳали ёш-да,— деди Уроқ амаки Мўминнинг ёнини олган бўлиб. Навбат бўрига келганида, Хол мудир милтиқни столга қарсиллатиб ташлади.

Тирдан Мўминнинг ҳафсаласи пир бўлиб чиқди.

Кечга яқин Мўмин отаси билан магазинга ёғ, гуруч ва чой олишга борди. «Сўраб кўринг-чи, кеча пахтапулли пиёла билан чинни чойнак келган экан, бўлса, олиб келинг», деб тайинлаган эди, онаси.

Магазин одатдагидай гавжум. Отаси ёғ билан чой олди. Гуруч йўқ экан. Пиёла билан чойнакни сўраган эди, Хол мудир елка қисиб:

— Тамом бўлди, бўлса жоним билан эди,— деди...

Ота-бола магазиндан чиқишди. Шу пайт магазиннинг орқа томонидан районда ишлайдиган Илҳом дўхтир икки қўлтиғида пиёлаларни кўтарганича чиқиб келарди.

— Хў, бола, мошинди эшигини очиб юбор,— деди у Мўминга қараб.

Мўмин унинг машинаси эшигини очди.

Илҳом дўхтир пиёлаларни авайлаб машина ичига қўйди. Ойналарини кўтариб эшигини ёпди-да, яна магазинга кириб кетди.

— Оббо, ярамас-эй, ҳозиргина сўрасам, пиёла тамом бўлди деган эди-ку! Бу ёлғончи бўрининг ўзгинаси!— деди Мўминнинг отаси ўзига-ўзи гапираётгандай.

Мўминнинг кўз олдига тирдаги бўри сурати гавдаланди. Сўнг бўрини ёнида Усмоннинг отаси...

Мўмин уйига қайтиб, момосининг ҳоли жонига қўймай саволга тутди:

— Момо, бахт қушини қачон кўрса бўлади, қандай қуш ўзи у?

— Бахт қуши кўзга кўринмайди. Ягона парвардигорнинг қуши. Оллоҳ кимни яхши кўрса, ўшанинг бошига кўндиради.

— Бўлмаса, ўша оллоҳийиз дадамни ёмон кўраркан-да?

— Тавба, нега ундай дейсан?

— Яхши кўрса, нима учун дадамнинг бошига бахт қушини кўндирмаган? Еки Хол мудирга ўхшаб магазинчи бўлса кўнадими?

— Яна Хол мудирми? Ё тавба-ей... Бўлди, ҳеч қандай бахт қуши-махт қуши йўқ,— деди момоси уни жеркиб.

У қайтиб момосига бу ҳақда оғиз очмади. Аммо ҳар гал тирга кирганида бахт қушини эслар, унинг борлигига ишонар, бир кунмас-бир кун уни билмасдан отиб кўйишдан кўрқарди...

Баҳодир Ёқубжонов

ШУДРИНГЛАР ЖАРАНГЛАБ СИНАДИ...

Далада тун. Сув шилдирайди,
Чириллайди чигиртка чунон.
Кўкда собит ой ғилдирайди,
Пахтазорда шовқинсиз сурон.

Тут остида маёқ ялтирар,
Нигохларга берганча дармон
Деҳқон бувам ўйланиб турар,
Елкасида товланар кетмон.

* * *

Югураман яшил далалар томон,
Шудринглар жаранглаб синади

шунда.

Ялпиз бўйларига тўлади осмон,
Хаёлий гўзаллик собитдир унда.

Сўнгра мен ухлайман унутиб ғамни,
Ҳисларга кўмилиб чексиз далада,
Яшаш қандай ширин бутун оламни,
Ялпизнинг бўйлари тутган паллада.

* * *

Яна баҳор келди нозланиб, қулиб,
Камалак ҳисларга ўралди дунё.
Дарёлар оқдилар қирғоққа ирғиб,
Ҳеч ғубор қолмади оламда гўё.

Кўклам сабосидан энтикади боғ,
Қирмиз «қаҳқаҳа»лар адрни

тутди.

Эшигим тагига келиб қолди тоғ,
Булутлар чўккалаб ундан сув ичди.

* * *

Хув уфққа туташгандир далалар,
Мен уфққа қанот боғлаб учаман.
Қанотларим толса агар, чанқасам
Булутларни шароб қилиб ичаман.

Хув уфққа туташгандир далалар,
Пахтазорни элас-элас кўраман.
Юрагимда безовталиқ, нотинчлик
Мен уфққа шитоб билан учаман.

Хув уфққа туташгандир далалар,
Уфққа ҳам мана етиб келаман.
Кўёш билан қўл беришиб сўрашиб,
Далаларга сувни тараб кўяман.

Баҳодир Ёқубжонов
1958 йили Фарғона об-
ластининг Риштон рай-
онидagi Бешкапа қиш-
лоғида туғилган. Совет
Армияси сафида хиз-
матни ўтаб қайтгандан
бери ўз қишлоғида
клуб мудри бўлиб иш-
лаб келмоқда. Машқла-
ри республика матбу-
отида эълон қилинган.

ЭРКИНЛИК

Бу далалар,
Бу дарахтлар,
Бу тупроқ, сениг берилган.
Бу юрт — сенинг Ватанинг.
Сен шу тупроқни бағрингга босиб,

Шу осмон остида роҳатланиб ётишинг
мумкин

Орзулардан,
Армонлардан,
Қайғу ва шодликлардан
Тўлғаниб ётишинг мумкин.

КУТИШ

Ойдинлик.
Хаёллар кетади тўзиб,
Ой билан висолга шошилар Зухра.
Қишлоқнинг осуда уйқусин бузиб,
Чироғи ўчмаган ёлғиз дераза.
Хилолнинг лаблари сокин титрайди,
Зухрага термулиб ўртанар сўнгсиз.

Дераза ёнида сочин тарайди,
Уйқуси негадир ўчиб кетган қиз.
Тонг ота бошлади,
Маъюс, антикиб,
Оймомо эгилар сўнгги бўсага.
Ҳалиги қиз эса кўзларин тикиб,
Интизор боқади бўм-бўш кўчага.

* * *

Мен ўзимни ёмон кўриб кетаман:
Баъзан қилган хатоларим учун,
Беҳаё кўзларга қараганим учун,

Сотқин нигоҳларга чидаганим учун
Ва яна... шунча гуноҳ қилиб яшаганим

* * *

Айбдор сезаман ўзимни баъзан,
Онам сочидаги оқларни кўриб.
Сарғайган боғларни кезар эканман,
Йиғлагим келади ёниб, ўкириб.
Айбдор сезаман,
Йўқолиб кетган

Оху тўғрисида шеърлар тўқисам.
Урушдан қайтмаган ўғлини кутган,
Муштипар кампирнинг қалбин ўқисам
Айбдор сезаман ўзимни, дўстлар
Айбдор!

* * *

Кузатиб қўяди мени шаҳарга:
Мана шу йўл,
Мана шу хирмон,
Мана шу далалар,
Мана шу уйлар,
Кузатиб қолади бузук тегирмон.
Шаҳарда кутади:

Сокин хиёбон,
Сўлим ресторанлар мени кутади.
Кинотеатрлар,
Ҳар хил эрмаклар,
Уёқда кутади сершовқин ҳаёт
Шаҳарда доимо орзу қиламан —
Майсалар устида ағнаб ётишни...

ТОНГ ҲАҚИДА ШЕЪР

1.

Тонг отмоқда.
Енгил нафас олади борлиқ,
Силкиниб қўяди дарахтлар
Тунги либосини ечиб ташлашиб.
Осмон бўйлаб олтин нур ўрмалайди,
Муздай шудринг майсалар қулоғига пичирлайди.
Ана, қушларнинг ҳам сурони бошланди.
Далалар эса,
Чўчиб кетди кетмон зарбидан...

Тонг отди.
 Осмоннинг тиниқлигини қара!
 Эшитяпсанми далалардан оқаётган шўх
 яллаларни,
 Лобар қизларнинг ширин энтикишларини
 эшитяпсанми?
 Қўряпсанми, анави тутларга осилган
 беланчакларни
 Ва уларда ухлаётган мурғак гўдакларни?
 Қара-я,
 Қандай ширин ухламоқда улар!
 Туш кўришаётгандир, балки...
 Тушларига мана шу далалар кираётгандир,
 балким...

МУИН БСИСУГА*

Бу гуллар
 Гул эмас,
 Жангчилар улар,
 Сизга ғазаб билан боқишаётир.
 Бу ёмғир
 Ёмғирмас.
 Ёмғирмас улар,
 Сизларга ўқ бўлиб ёғилаётир.
 Бу қуёш
 Қуёшмас,
 Қуёшмас — нафрат,

Қўл эмас,
 Сизларни ёндирар албатта охир!
 Бу қўллар
 Қўл эмас фақат,
 Бошингиз янчувчи залварли
 чўқмор!

Бу шоир
 Шоирмас,
 Шоирмас фақат,
 У икки қуролли барҳаёт шунқор!

* Муин Бсису — фаластин шоири.

Собит Мадалиев 1949 йили Жамбул шаҳрида туғилган. 1976 йили А. М. Горький номидаги Адабиёт институтини битирган. Унинг шеърлари марказий матбуотда тез-тез эълон қилиниб туради. «Шафтоли гуллаган фасл», «Куйчи саҳролар» тўпламларининг муаллифи. Ҳозир СССР ёзувчилар союзида адабий консультант бўлиб ишламоқда.

С. Мадалиев рус тилида ижод қилади.

Собит Мадалиев

* * *

Сандалга тиқаман қотган оёғим,
Ёмғир тиним билмай томни савалар.
Кампир куймаланар:
— Ҳозир, қароғим,
Титроғинг тўхтайти,
Мана, самовар!

Мен жавоб қиламан қисқа ва лўнда,
Мудраб, каловланиб ўтираман жим.
Мени йўл азоби хоритмиш, шундан
Ҳозир келаётир жуда ухлагим.

Кампир эшитмайди,
Шошиб чой қуяр.
Қистаб,

қанд-қурсларни яқинроқ

— Шаҳарда менинг ҳам икки ўғлим ^{сурар;}
бор. ^{ёғлим}

Гоҳо хат ёзишар.
Катта, мансабдор.
Сўзин ғира-шира қулоғим илғар,
Ёстиқни тўрилаб қўяр сўнг ювош.

У менинг кўнглимни овламоқ бўлар,
Менга ором керак,
Унга суҳбатдош.
...Уйғониб,
Жўнайман
Тун чўккан асно.
Қандоқ кўмак берай мен унга, айтинг?!

Бундай ёлғизликни — кексайган ^{пайтинг —}
Ҳатто душманингга кўрмассан раво.

БЕПАРВО ОДАМ ҲАҚИДА ШЕЪР

Қандоқ яшаяпмиз?!
Умр кечади.
Душанбадан янги ҳаёт
Бошламоққа қилсак шахд,
Яна кунлар телевизор
Қаршисида кетади;
Кетдик, дўстим, ким мен билан
Йўлларда сайр этади?
Шу кез кўчаларни кезмоқ — фароғат.

Биз ўтамыз —
Болаликдек қисқа дунёдан.
Не учун ўтамыз?
Ўтмоқ не ўзи?
Ёмғир шивалайди,
Шундай ҳавода
Кескинроқ ҳис қилдим
«Яшамоқ» сўзин.

Аёллар ёнидан,
Қўшиқ ёнидан
Утамиз,
кетамиз,
шундоқ, бепарво.
Қаерга?
Тўхтайман...
Хат йўқ онамдан!
Бирор кўнгилсизлик юз бердимми ё?
Телеграмма бердим...
Яна ўша из —
Утамиз
Кўнларнинг ёнидан беғам.
Шоир ҳақ, —

Дунёда йўловчимиз биз,
Гоҳо пайқамаймиз
Одамларни ҳам.

Биз ўтаверамиз.
У ён-бу ёндан
Бошқалар ўтади
Шошқин, пиёда.
Биз ета олмаймиз уларга, ҳайҳот!
Юр, дўстим,
Яшашми шу ҳам дунёда!
Ёмғир шивалайди,
Шундай ҳавода
Бошлагим келмоқда ўзгача ҳаёт.

* * *

Бизда кутилмайди ёмғирлар ҳали,
Фақат сўлий бошлар турфа ранг гуллар.
Бунда бир маромда таралиб куйлар —
Совуқ ёмғирларнинг бошланди гали.
Севгилим,
Сен томон этияпман парвоз
Тўйиб вужудимда куз ҳавосини
Поезддан баландроқ қичқиранан рост,
Севаман,

севаман,

севаман

сени!

Улкан шиддат билан қаттиқ қичқирган,
Электровозлар елиб бир изда,
Мовий ўрмонларда яшириниб турган
Айрилиқ садосин қайтарар бизга.

Далалар, ўрмонлар имлаб ўзига
Чорлар,
Сен поезддан йўлда тушиб қол.
Сокин бир бекатда ёлғиз ўзгинанг
Мени кутиб ол!

Биз қайин остидан кўкка боқамиз,
Мовий ёмғирларнинг тинишин ўйлаб.
Сўнгра қуёш билан бирга чиқамиз.
Бирга сайр этамиз Россия бўйлаб.

...Дарчам ортидаги ёмғирлар мени
Заминга қайтарар аллазамонда.
Уйларим чарчайди.
Фикрлаб сени
Кун ўтар.
Куз ўтар —
Бизлар ҳижронда.

* * *

У кулган чоғларда
Ҳа, у кулганда
Буткул болаларча
Ййраб, қиқирлаб —
Ҳеч кимсани кўрмай қолардим,
Адашиб кетардим кулгиларида,
Унинг катта-катта кўзларида мен.

Мудом тайёр эдим
Дарслардан кейин
Эслаб унинг юришларини,
Овозини, кулишларини

Шодланиб кезмоқда
Соатлар бўйи.

У эса...
У «Икки» кўярди одатдагидек,
Ҳеч жавоб беролмай унинг дарсида
Қизариб, гўлдираб тураверардим...
Кеча мен кўчада қолдим учратиб.
У билан эслашдик ўқувчиларни.
Унга хат ёзишга ваъда бердим мен,
Сўнг катта йўлгача қўйдим кузатиб.

* * *

Қадрдон қўшиқлар куйлаган чоғинг,
Ифода этиб қалб нидоларингни,
Эслайсан: шафтоли гуллаган чоғин
Ҳамда ўз дўсту ўз худоларингни.

Эслайсан: уйингни, итни, дарёни,
Олмазор боғни ҳам — эски, бурунги.

Уёқда,
оқшомлар чўккан замони
Сен ҳақда бўлмасми чоллар гурунги?

Қадрдон қўшиқлар куйлаган чоғинг,
Ўтмишинг чиқади қалқиб юзага —
Рухингда ёришар бир дард, бир соғинч,
Ва йиғлай бошлайсан — нечун, нимага!

Мирза Кенжабоев таржималари

Умрзоқ Муҳаммадиев

БЕДА ГУЛЛАГАНДА

Умрзоқ Муҳаммадиев 1955 йили Сурхондарё областининг Шўрчи районидоғи Карсаган қишлоғида туғилган. Урта мактабни битиргандан сўнг ҳарбий хизматни ўтаган. Ҳозир у «Главташ-кентстрой»нинг СУ-33 курилиш бошқармасида монтажчи бўлиб ишламоқда.

Қишлоғимиз чеккасида бедазор бор. Ёз келиши билан теварак атрофдаги адир ва ялангликлардаги майсалар қуриб, қовжираб сарғиш тусга кирганда, бедазор кўм-кўк бўлиб яшнаб кетади. Гўё баҳор жазирама иссиқдан қочиб, бедазорга яширингандай, ёзги гуллар барқ уриб очилади, арилар бетиним фувиллайди, қалдирғочлар чарх уриб учади. Бутун жонивор ва қушлар кўм-кўк ўтлар орасида жон сақлаётгандай кўринади, эртадан кечгача чигирткаларнинг чириллаши, турли-туман капалакларнинг ўйноқлаб учиши тинмайди.

Узоқ қирлардан эсаётган иссиқ гармсел бедазорга шўнғийди-да, майсалар орасига яширинган баҳорни излай-излай, тополмагач, турфа гул ва ўтлар ҳидидан маст бўлиб ажиб бир ҳид — беда ҳидига чулғаниб водийга муаттар ис таратади.

Биз бувим билан мана шу ерда, беда пайкалига сув оқиб ётадиган Чуқур ариқ бўйида қўй боқамиз. Бувим Чуқур ариқни кетмон билан биз қазиганмиз, дейди. Сочи қордек оқариб, мункиллаб қолган бувимнинг кетмон чопишига ҳеч ҳам ишоналмайман, таёққа суяниб имиллаб юришини кўрсам кулгим қистайди.

Онам бувимнинг қўй боқишига буткул қарши:

— Қайанам қийналиб кетди, қўйларсиз ҳам кунимиз ўтарди, сотиб юборинг,— дейди отамга.

Нечундир отам иккиланади. Узоқ жимликдан кейин:

— Раҳматлик отам қазо қилгандан буён овунчоғим шу қўйлар,— дейдию уёғини айтмайди.

Бедага Нурмат «бирқулоқ» лақабли киши қорувуллик қилади. У жуда озгин, қоқсуяк, букри чол. Беда атрофига ҳеч кимнинг молини йўлатмайди, аммо бувим иккаламизга индамайди. Болалар доим уни мазах қилиб қочишади:

— Нурмат бирқулоқ! Бирқулоқ! Қулоқ! Қулоқ!

Қоровул таёқ кўтариб болаларга пўписа қилади-ю, лекин койинмайди, ҳеч кимни уришмайди ҳам.

— Буви, Нурмат бобонинг қулоғини немислар кесиб олишганми?— деб сўрайман болаларнинг гапини такрорлаб.

— Йўқ,— деб бош чайқади бувим,— Москов ёнида қулоғига ўқ теккан.

Нега болалар унақа деб айтишади?

— Уларга ишонма. У урушдан кўп медаль билан келган эди, лекин тақмайди. Ўзи яхши одам бечора.

Бувим Нурмат бобонинг қир устидаги чайласига узоқ тикилади. Агар Нурмат бобонинг ўрнида мен бўлганимда борми, шу гап учун болаларнинг роса таъзини берган бўлардим. Афсуски қиз боламан-да, уларга кучим етмайди.

Қўйларни ҳайдаб келишимиз билан чайла соясида ўтирган Нурмат бобо ҳам худди шуни кутиб тургандек бизнинг ёнимизга келади. У бувим билан узоқ сўрашади, менга ҳам ҳазиллашиб қўяди, «Жажжи қиз»,

дейди. Қанақасига жажжи бўларканман. Бир йилдан кейин комсомолга ўтишимни билса эди, ўшанда гапирмаган бўларди. Улар суҳбатлашиб ўтиришади. Мен ўйноқи капалакларни қувлай-қувлай, қалин ўтни оралаб узоқ-узоқларга кетиб қоламан. Бъзан чалқанча ётганимча, эрта-индин гуллайдиган беда ўтларига ва тип-тиниқ ёз осмонига тикиламан. Осмон зангори чексиз. Қуёшга тикилиб турсанг, кўзинг қамашади, сарғиш оловли ҳалқа гоҳ кичрайиб, гоҳ каттариб, камалак рангда товланади. Толиқиб бувимнинг ёнига қайтаман.

— Бибисора, жажжи қизни набирамга бер, келин қилайин,— дейди Нурмат бобо.

— Майлига,— деб кулади бувим,— эшитдингми Аширгул тез рўмолингни ёпин. Мен аччиқланиб, лабимни чўччайтириб терс ўгириламан. Уялгандай қўлимга олволган рўмолимни ёпинаман. Ҳеч ҳам унинг набираси Жума бақалоқча тегмайман-а, қачон қарасанг дарсда ҳам, кўчада ҳам тамшаниб, печенье еб юради.

— Бибисора, жажжи қизни набирамга бер, келин қилайин,— дейди Нурмат бобо.

— Аразчи, ростакамига келин бўлиб қолдинг-а,— деб юпатишга уринади бувим,— ҳазиллашади-да бобонг.

Кечқурун биз уйга қайтамиз. Нурмат бобо ҳам чайласига кетади. Уйда ҳеч ким бувимнинг исмини атаймади, сенлаб ҳам гапирмайди. Содда қилиб, буви, деб чақиришади. Бибисора — бувимни исми жуда чиройли-да. Айниқса Нурмат бобонинг тилида жуда ширин эшитилади. Фақат шу қоровул чол бувимни сенлаб гапирари. Қизиқ. Бувим йўл-йўлакай Нурмат бобо тўғрисида гапирари, ҳайрон қоламан: нима, бувимнинг шундан бошқа гапи йўқми? Чуқур ариқни қазишгани, Нурмат бобонинг урушга боргани, аравакаш бўлгани, трактор ҳайдагани, энди қоровуллиги; раҳматли хотинининг яхши аёл бўлганию болаларнинг бахтини кўролмаи ёш кетганини афсус билан эслайди. Бувимнинг овозидаги маъюс оҳангдан қоровул бобога нисбатан ачиниш ва ўкинчлини сезиб таажубланаман.

Кеча тўй бўлди, опамни узатдик. Бир неча кун тўй билан бўлиб қўй боқмадик. Бугун яна қўйларни ҳайдаб Чуқур ариқ бўйига келганимизда, қир устидаги чайла бўм-бўш сўппайиб турар. Нурмат бобо ҳам кўринмасди. Бувим қаттиқ чарчоқданми, иссиқданми, чуқур уф тортди-да, ариқ бўйидаги чим ўтлар устида ўтирганича хаёлга берилди. Тонггача давом этган тўйдаги уйқусизликданми ё сал тоби йўқроқми, нури қочган кўзлари ичига ботиб, киртайиб қолган юзи сўлгин ва ўйчан эди. Дам-бадам чайла тарафга маъюсгина тикиларди. Бечорагина бувим зерикаяпти, деб ўйладим. Узимнинг ҳам бошим оғриётган эди. Туни билан меҳмонларга чой ташийман деб роса чарчаганман.

— Уйқум келяпти, буви,— дедим унинг ёнига ўтириб.

— Кела қол, тиззамга бош қўй.— У илк бор Нурмат бобонинг гапини такрорлади.— Жажжи қизалоғимдан.

Мен учун бувимнинг кучоғидек тинч жой йўқ дунёда. Тиззасига бош қўяман-да, ажин из солган озгин бўйнига тақиб юрадиган ҳалқачали узун темир мунчоғига соатлаб тикиламан. Бунақа мунчоқ қишлоғимизда ҳеч кимда йўқ. Бувимнинг иссиқ бағрида тинч уйкуга кетар эканман, ақлимни таъинимдан буён менга таниш бўлган ажиб бир ис тезда элтиб, киприқларим юмилиб кетаверади.

Ухлаб қолиб Нурмат бобони келганлигини сезмабман. Уйку аралаш эшитган гапим шу бўлди:

— Унашмади,— деб тутилинқираб гапирди Нурмат бобо.

— Нега? — деб сўради бувим.

— Билмадим.

— Олдин отангиз унамаган эди,— деб ғилт ютинди бувим,— энди ўғлингиз унамапти-да.

Тушуниб бўлмас бир ҳис билан кўзимни очдим. Бувимнинг кўзлари жиққа ёшга тўлган, худди ёш боладек жовдираб боқарди. Гўё ҳеч нарсани кўрмасди. Юзларига оғир маъюслик тўниб қолган эди. Бир пайтлар мен безазордан қуш тепиб жароҳатлаган қалдирғочни топиб олган эдим. Унинг кўзлари ҳам худди бувимнинг кўзларидек мўлтираб тикиларди. Бувимни юзига қарашга ботинолмай кўзимни юмдим.

— Эсингдами,— деб гап бошлади Нурмат бобо.— Чуқур ариқни қазиган йилимиз. Бирам беда бўлгандики, бўйи белга урарди.

Бувим индамади.

— Кейин беда гуллади.

Бобом индамай қолди. Ташқарида шамол гувилларди. Бобом гўё янада қариб, юзига ички ўкинч тўниб қолгандек маънос ўтирарди.

Ана шундай. Фронтовик бобом ҳеч қачон уруш тўғрисида гапирмайди...

Доимо очиқ турадиган боғ эшиги ёнида эшакдан тушиб, ҳовлига кўз югуртирдим. Тошўчоқ бошида уймалашаётган бувим ўрнидан турди:

— Э, Расулжон, кел, болам. Эй бобоси, қаердасиз, незарамиз келди. Қандай шамол учирди? Тани-жонинг соғми?

Бувим мени болаликдан таниш бўлган илиқ қучоғига олиб, пешонамдан ўлиб сўрашди.

— Баракалло, келибдилар-да.— Бобом ҳар галгидек кўл беришиб саломлашди.— Чақиртирмасак келмайсиз ҳам. Эшакни миниб келдингми ё уканга ўхшаб уялганингдан олдинга солиб ҳайдаб келдингми? Бобом ҳазиллашган бўлиб кулди.— Тошўчоқнинг патирини яхши кўрадинг. Қара, момонг сени келади, деб патир пиширяпти.

Тошўчоққа тикиламан. Силлиқ това тош устида енгил буғ таратиб пишаётган патирнинг ажиб бир ҳиди иштаҳамни қитиқлайди. Дим аудиторияда лекция ўқиётган тарих домламининг гапини эслаб ўзимга куламан: «Ибтидий жамоа тузумининг баъзи бир элементлари тоғ қишлоқларида ханузгача сақланиб келяпти». Бунинг нимаси ибтидийлик? Уша домлам эндигина узилган иссиқ патирни қаймоққа тўғраб ейишнинг қанчалик лаззат беришини билармикин.

Тамшаниб ютинаман.

Садақайрағоч тагидаги супага ўтирамыз. Майингина шамол қизғиш, оқ гулга бурканган боғдан хушбўй ананас бўйини таратади. Бобом узоқ сўрашади. Кейин навбат бувимга келади. Уқишим, ўртоқларим, домлаларимнинг ҳол-аҳволини сўрайди. Дастурхон ёзилиб, эндигина узилган иссиқ патир, қаймоқ, чой келтирилади.

— Тортинмай ол. Узимизнинг тегирмоннинг унидан,— дейди бобом.— Ҳали ишлаймиз. Қари келар ошга, ёш келар ишга, деган нақл бор. Озроқ ер ҳайдаймиз.

Шу пайт остонада кимдир кўрингандай бўлди.

— Жумагул келди,— деди бувим ўрнидан туриб.

Қиз тортиниб йўлақда тўхтади. Дув қизарганича кўзларини олиб қочди. У Хидир амакининг тўнғич қизи.

— Кел, тортинма, аканг билан кўриш,— деб чақирди бобом.— Яхши қиз, тортинчоқ...

Бувим қайтиб келибди. «Хамиртуришга келган экан», деди. Менинг кўз ўнгимдан тегирмон нари кетмайди. У пайтлар Жумагул ҳозиргидек тортинмасди. Ҳар гал бобомникига келганимда бирга ўйнардик. Қизиқ, қачондан буён у ийманадиган бўлиб қолди экан?

Қия ёғоч новдан тўкилаётган сувнинг шовуллаши эшитилиб турадиган, куюқ толзор орасида доимо ун ҳиди анқийдиган пастқам тегирмон бор. Биз Жумагул билан кўпинча шу ерда ўйнардик. Унинг кичкинагина кўғирчоғи бўларди. Бир куни кўғирчоқни сувда чўмилтирмоқчи бўлдик. Энгашиб сувга тутаман деб, кўлимдан тушириб юбордим. Тутолмадик, тегирмон парраги парча-парча қилиб юборди. Жумагул йиғлади. «Чиройли, катта кўғирчоқ олиб келаман», деб юпатганимга қарамай, хафа бўлиб кетиб қолди.

Кейин ўша кўғирчоқ тўғрисида кўп ўйлайдиган бўлдим. Мана шундан буён ҳам анча йиллар ўтди. Нега у мендан тортинади, ҳайронман. Қўнғироқ-қўнғироқ бўлиб елкасида тўзғиб ёйилган сочларига толпопук тақиб юрадиган қувноқ Жумагул нечун бундай ўзгариб қолди?

Кулиб боқадиган кўзлари тубига яширинган ийманишнинг сабаби нима? Наҳотки болалик унутилган? Наҳотки биз улғайиб қолган бўлсак?

Бобом дастурхонга дуо қилди.

Биз ўрнимиздан турдик. От кўшни олиб қишда тоши терилиб тозаланган ялангликдаги ер бошига бордик.

— Отни етакла,— деди бобом.

Чўчиброқ от жиловидан ушлайман. Юмшоқ ерни кесиб омоч изи тушади. От пиширади, сувлиқни тишлаб бошни сарак-сарак қилади. Катта туёқлар оёғимни босиб олаётгандай бўлаверади. Ҳадиксираб дам-бадам ортимга қарайман.

— Босмайди, кўрқма,— дейди бобом.

Ҳайдалган ер қора лентадек кенгайиб боради. Омочнинг ўткир тиши дам-бадам жўякдан қиқиб кетаверади. Эпллолмай қоламан. Бобом койинмайди, кулиб гапирди.

— Бу трактор эмас. Мана бундай бошқариш керак,— дея қўлимнинг устидан қўлини қўйиб, омовч тутқичини ушлайди. Ургатилган от ўзи кетаверади. Чайир бақувват бармоқлар омовчнн бир маромда тутиб боради.

Дам олиш пайти келади. Шудгорда чой ичишнинг ўзга гашти бор. Намиққан хўл тупроқдан ер иси уфуриб туради. Мени келганимдан буён бир савол иккилан-тиради. «Қизик, бобомнинг қанақа гапи бор экан? Беихтиёр булоқдан сув олиб келадиган Жумагулга тикилиб қоламан. Хушбичим гавдаси хиёл эгилиб, икки челақ сувни дам олмай кўтариб келади.

— Яхши қиз.— Бобом сирли жилмайди.— Нега бугун уй билан булоқ орасига ўрмак тўкиб қолди?

Мен дув қизариб ерга тикиламан. Бобом гап мавзуини ўзгартиради.

— Ёзишни эплай оласан, тўғрими? Ҳаммаларинг чўлга, текисликка қараб чопяпанлар. Тоғни эса унутиб қўйдиларинг. Тўғри, бу ерга пахта экинлар, демайман. Бунинг иложи йўқ. Аммо узуми билан олмасини таъми оғзиларингдан кетмайди. Ҳадеб мақтайверганларинг билан иш битмайди: бу камчиликини ҳам ёзиш керак. Бир деб булоқнинг суви етмай қоляпти. Тегирмон ариққа оқадиган булоқ сувиниям шу ёққа оқизиш керак. Совхоз раҳбарлари билмайди, дейсанми, билади. Қунт қилишмайди. Фақат план талаб қилишади: бунча узум бер, бунча олма, ёнғоқ бер. Битта сув насоси билан, йигирма кулоқ труба бўлса бас, сув лопиллаб ўзи чиқиб келади. Ер кенгайди. Текислаб, трактор юрғизасям бўлади. Уйига ракета учираяпсанлар, лекин бунни ўйламаяпсанлар. Ана шу ҳақда ёз, бобонг бир севинсин.

Бобом гулга бурканган боғларга, эндигина куртак ёза бошлаган тоқзорларга тикилди. Нуроний юзида самимий ички ҳавас жонланди. Донолик балқиб турган кўзларидан нур ёғилаётгандек нигоҳини ўт-ўлан ўсиб ётган бўм-бўш тошлоқ ерларга қадади. Узоқ ўйлади.

— Жумагул ўйлаб юрибди,— дейди ишонч билан.— Боғбонликка ўқимоқчи эмиш. Нима, буниям ўқиши борми? Утган йили ўқишга боролмай қолди. Хидирни олиб боришга вақти бўлмади. Елғиз ўзини нотаниш шаҳарга юбориб бўлмаса. Энди сенга кўз тикиб ўтирибди, олиб борасанми? Яхши қиз. Уйлаб кўр.

Ўз кулоқларимга ишонмайман. Бобом айтди, зарур гапни айтди. Тушуниб бўлмас ширин бир ҳиссиётдан тўлқинланиб кетаман. Анчагача энтиктирувчи туйғу, роҳатбахш ҳислардан довдираб юраман.

Ҳориб, чарчаб ерни ҳайдаб бўлдик. Қуёш баланд чўққилар елкасига бош қўйди. Бувим тайёрлаган девзира паловни еб, кетишга отландим. Уларнинг қол, ётиб кет, дейишини кутаман, лекин индашмайди.

— Бола онага азиз,— дейди бувим.— Кеча келган бўлсанг, ҳали меҳрингга қонмагандир.

Ботинолмайман. Қолишни жуда-жуда иштайман. Кўзим олдида ҳадеб Жумагулнинг ўйчан нигоҳи намоён бўла беради.

— Эшакни миниб кет. Эртага яна келарсан. Бир боғни томоша қилдирай,— дейди бобом кўнглимдаги гапни сезгандай ва қўшимча қилади.— Момонг жамалак тўкиб қўйсинми ё сочи калтартасанми?

— Уялтирманг, замонаси кўтарадими, юраверсин. Беқасам тўн солдим,— дейди бувим хуржунга у-бу жойлай туриб.— Кўзим очиқ бўлса, чеварамни кулгисиниям эшитаман.

— Ҳей, момоси тушмагур-эй. Набиранг қиз боланинг ўзи-ку, яна беқасам тўн кийдириб куёв қилмоқчисан.

— Яхши ният,— ярим давлат, тушунмаган чол.

Эшак пилдираганича тошли сўқмоқда юриб бораёпти. Сеҳрли туйғу оғушида уйга қараб боряпман. Жумагулга беролмай йўлда тош тагига яшириб қўйган жинглак соч кўғирчоғимни улар билармикин? Чўққилар ортида лов-лов ёнаётган шафақ нурлари гулга бурканган боққа ёйилаётгандек ажабтовур сирли манзара кашф этяпти. Изимга бурилиб қарадим. Кўкка бўй чўзган икки туп терак ёнида турган қизга кўзим тушди.

— Жумагул,— деб энтикиб кетдим.— Жумагул!

Обиджон Олимжонов

* * *

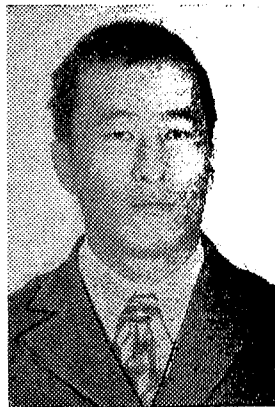
Нигоҳларим кўкка айланди,
Хаёлларим йўллардан узун.
Турналар парвозга шайланди,
Хаёлимга айланмоқ учун.
Нигоҳларим, уфққа айланди,
Қалбга кўчар уфқнинг ёниши.
Қалбга соғинч бўлиб бойланди
Турналарнинг хазин нолиши.
Нигоҳларим йўлга айланди,
Хаёл йўлдек узун ва ёлғиз.
Қалбга кўшиқ бўлиб жойланди
Бизни ташлаб кетаётган куз.

* * *

Қишлоқ тонги сочларин ювиб,
Аста кетар ортига қараб.
Шаҳар келар изма-из қувиб,
Кенгликларга кўксини тираб.
Ўтлоқларда чайқалган сурур
Осилади қишлоқ барига.
Эзгианар момақаймоқ гул,
Ўтлоқ сингар шаҳар бағрига.
Сой соғинар кўй ва кўзининг
Ўтлоқ ҳидин келтирган лабин.
Катта очиб қўланса оғзин
Темир тарнов сув тўкар тагин.
Сокин яшар боғлар ўрнида
Фаввораю танноз дарахтлар.
Кекса чинор шаҳар қўйнида
Қишлоғини эслаб алаҳлар.
Жунжикканча тонг ҳавосидан
Қишлоқ бўлиб уйғонар саҳар.
Қадамларнинг илк садосидан
Қайта бўлиб қолади шаҳар.

* * *

Мен ёлғизман ва ёлғиз кўча
Ором олар, қадамлар тиниб.
Қора кеча, давангир кеча
Тираб олган унга кўксини.
Кундуз бўйи унинг юзига
Тушган излар аста қотади.
Лоқайд кимса қолдирган излар
Тун бағрига оғир ботади.
Ташлайди-да елкамга кўлин
Ва сукунат бошлайди эртак:
— Ўтганларнинг ойдин йўлларин
Қалбга босиб яшашинг керак.

Обиджон Олимжонов
1955 йили Уш области
Қорасув районидаги
«Қизил шарқ» қишлоғи-
да туғилган. 1972 йили
Фарғона Давлат педа-
гогика институтининг ма-
тематика факультетини
битириб, ҳозир шу фан
бўйича ўрта мактабда
дарс бермоқда.

ЙУЛЛАР

I

Мунғайганча қолди ортимда
Ўтган умрим ўтган йўлларим.
Кетмоқдаман умр ортида,
Йўлларга тўкилар ўйларим.
Ўтган йўлга эмасман лоқайд,
Бу йўллардан ўтади кимдир.
Она ерга илдизи пайванд
Яшил сабза бўлиб ўсгумдир.
Бу йўллардан ўтади кимдир,
Япроқ бўлиб чаларкан чапак.
Мен яшаган уйимда кимдир,
Гўдак учун ясар беланчак.

II

Чопиб-чопиб чарчамас йўллар,
Қаерлардан оқиб келарсиз?
Уфқлардан сачраган йўллар,
Мени қайга олиб кетарсиз?
Тақдиримни сизга топширдим,
Сизда қолмиш ҳасрат қувончим.
Болалигим қушдай учирдим,
Шодликларим сочқидек сочиб.
Кўринсангиз тоғ тизимидан,
Ортингиздан мен ҳам тирмашдим.
Нурдай оқса одамлар сиздан,
Зарра бўлиб мен ҳам эргашдим.

* * *

Уй ичида чироқ ўчади,
Кимдир кетар сукунат сари.
Деразани беҳис кучади,
Панжаранинг темир қўллари.

Неларнидир шивирлар ҳилол,
Деразага босиб юзини.
Уйғонади ойдин бир хаёл,
Уйғонар ва танир ўзини.

Хуркиб чиқар юлдузли боққа
Ва эслайди олис ёшликни.
Сўнг оҳиста куйлай бошлайди,
Унут бўлган ўшал қўшиқни.

Уйғонади мудраган кўча,
Жон киради сокин чорбоққа
Тун ярмида одамлар чўчиб,
Ҳайрат билан тутишар ёқа...

* * *

Шаббодага бағрини тутиб,
Роҳатланар тўсинкор чордоқ.
Юлдузлардан садақа кутиб
Милтирайди сўник шамчироқ.

Шам ёнида бедор йигитча,
Мук тушганча ўқир афсона.
Афсонага айланар кеча,
Қасрларга айланар хона.

Нигоҳлардан бир-бир тўкилар
Жимирлаган хира сатрлар.
Хаёлларнинг чоки сўкилар,
Қоришади уйлар, қасрлар.

Ҳилол бирров зеҳн солади,
Деразадан бўлиб парвона.
Йигит эса ухлаб қолади,
Тушларига кўчар афсона.

Бир боғ эмиш... Чорлайди уни
Истиқболнинг ойдин йўллари.
Тушида ҳам қўймайди уни
Афсонанинг эрка қўллари...

* * *

Ёнар тоғ бағрида ёлғизоёқ йўл,
Юлдузлар эргашар унинг ортидан.
Маъюс боқиб қолар етим қоялар,
Тўнкарилган қозон — само остидан.

Нурулла Остонов 1955
йили Самарқанд рай-
онининг Туркман қиш-
лоғида туғилган. Ҳозир
ТошДУ журналистика
факультетини битириш
арафасида.

Хаёллар тайсаллар ярим доводда,
Нигоҳларни судрар торгина сўқмоқ.
Шамоллар гирдибод пастда —

ёвонда,
Орзуси — юлдузлар йўлини ўпмоқ.

Шарпалар дайдийди ойдин тунлари,
Ҳуркиган юлдузлар титрар
жимгина.

Тонггача ўчмаган замин нурлари
Серташвиш дунёни уйғотар яна.

Чўққилар тонгларни қарши олади,
Булутлар чокига узатади қўл.

Болакай — пилдираб кетиб боради
Енар тоғ бағрида ёлғизоёқ йўл.

* * *

Қуёш тасмаларин тортади,
Қизаради уфқ юзлари.
Ҳар кунгидай ўйга ботади
Таниш деразанинг кўзлари.

Одамлар-ла манзилга шошган
Кўчалардан узилар қадам.
Тинар бекинмачоқ ўйнашган
Болаларнинг шўхликлари ҳам.

Қўноғида чиранчоқ хўроз
Кўзин юмиб кетар пинакка.
Алла бошлар оналар бу кез
Гўдагини чирмаб йўргакка.

Ой кокилин ташлайди сувга,
Юлдузларга тўлар излари.
Шунда ногоҳ чўмар ёғдуга
Таниш деразанинг кўзлари...

* * *

Табиатнинг кўк бағрига отдим ўзимни,
Юзларимни силаб кетди ёр кўли —

шамол.
Рангин-рангин туғёнларки, боғлаб кўзимни
Рангин-рангин ишқ боғлари кўрсатди
жамол.

Кўзларимга мунис ғазал ўрнашиб қолди,
Сеҳри билан шу ғазалнинг кетиб бораман.
Сафо тўла қалбгинамни занжирга солди,
Олтин занжир силсиласин кўкка қораман.

Сарин-сарин тебранади теграмда олам,
Туйғуларнинг кўк рангига берайин борим.
Ҳисларимни баҳам кўрар фақат кўк
қалам,
Кўм-кўк ғазал сеҳри ила тебранар торим.

МЕН БИЛАН

Мен сени ўйлайман хаёлан толмай,
Суратинг мен билан яшар ёнма-ён.
Гоҳо хаёллардан ором тополмай,
Сен ила олисга бўламан равон.

Манзилим аёнмас, қаёнларгадир
Йўл бошлаб кетасан, узоқ-узоққа.
Юришга ундайсан толсамми, агар,
Кўймайсан бир лаҳза тўхтаб қолмоққа.

Юлдуз милтиллайди ўғринча қараб,
Ой боқар ҳолимга кулмоқчидайин.
Ана, тун ёйилар сочини тараб,
Аммо чарчамоқлик бизга ётдайин.

Кўзингдан паноҳни излайман ишққа,
Етаклаб кетасан, менинг бедардим.
Номингни жо этиб шеърга, қўшиққа
Жонсиз сурат ила тунда кезардим.

АЛЛА АЙТАЙ

Чайқаладир чечаклар, қара, бугун боғларда,
Қундузгинам, сезармисан, сени имлайдир.
Мунис-мунис туйғуларим излагил булоқлардан,
Нафасимдан бунёд еллар юзинг силайдир.
Алла айтай —

жўр бўлсин ўдар.
Бугун кўксим тоғлар мисол юксалур яна,
Жуфт қанотим юксакларга айлайди парвоз.
Бугун бир ишқ вужудимга солур тантана
Ёру диёр севгисидек нашъали, эъзоз.

Алла айтай — ёр бўлсин улар.
Бир дам олис йўллар узра кетар ўйларим,
Бу йўлларким, бегонадир толганим ҳамроҳ.
Бугун тўкис этилмишдир ўша дил — ярим,
Энди сенла бошланадир менинг йўлларим
Алла айтай — ёт бўлсин улар.

* * *

Хаёл дарёсида сузаман танҳо,
Ҳали учратмаган ҳамроҳим топиб.
Дилга бир қудратни этаман мен жо,
Алвон лолазорда оҳудай чопиб.
Бир умр севолса, бўлсин харидор,
Ишонса севгимга, севса менингдек,
Қалбим баҳорининг лолалари бор,

Унга тақдим қилгум, асролмаса лек —
Қаҳримнинг қаҳратон совуқларидан
Кўнглининг гуллари сўлади бир-бир.
Шулардан сақланинг, охир мақсад ҳам
Гулларни ўлдириш эмас-ку ахир!
Хаёл дарёсимас, севги дарёси,
Мени мафтун этган — Севги дунёси!

Турсуной Содиқова

КУНГЛИНГА ДАРМОН СЎЗ ТИЛАРМАН...

ҚОР ЁГАДИ

Қор ёгади оппоқ, оҳорли,
Ерни белаб юмшоқ патига.
Яйрай-яйрай заҳматкаш борлиқ
Кирмиш унинг момиқ қатига.

Яп-яланғоч дову дарахтлар
Барра тўнда кўпчиб яйрамиш.
Кесик тол ҳам бугун карахтмас,
Башанг, оппоқ салла бойламиш.

Йўлкаларга поёндоз тўшаб,
Поклик тўлди бизнинг чорбоққа.
Кўнглим недир кутганга ўхшаб,
Бир илинжга тўлиб бормоқда.

Оппоқ борлиқ, оппоқ ҳисларим
Бир жонимга сиғмас кўринди.
Ўпгудайман оқ юзларингни,
Бу покликни сенга илиндим.

Қулоғимга бир шарпа инди,
Кела қолгин, оқ тилаклигим!
Шу оқ ҳислар ичра мен энди
Сезмоқдаман хўп кераклигинг.

...Қор завқидан таним яйради,
Поклик тўлди бизнинг чорбоққа.
Дамлай қолай, чойим қайнади,
Кимдир келар худди шу ёққа...

* * *

Кечирингиз, гулдиракдай феълларим учун,
Ўйингизга яшиндайдан тушдим, кечиринг,
Довуларим қуюнида қолдингиз бутун,
Бари ором, тинчингизни қувдим учириб.

Кечирингиз, баҳор янглиғ келдим,
кетарман
Бор гардингиз ювиб кетгум, қоладурсиз
тинч.

Қолур сизга топ-тоза ҳис, муаттар армон,
Юзларимда теражаксиз ям-яшил соғинч...

Турсуной Содиқова
Андижонда туғилган.
ТошДУнинг филология
факультетини тамомла-
ган. Унинг «Куй» номли
илк шеърый тўплами
адабий жамоатчилик то-
монидан илиқ кутиб
олинган. Шояра ҳозир
Андижон Давлат педа-
гогика институтида ўқи-
тувчилик қилмоқда.

Қоғозбозлиқни йўқ кўргали кўзим,
Қуриб кетмайдими ҳар қандай қоғоз.

В. В. МАЯКОВСКИЙ

* * *

Қоғозбозлиқни йўқ кўргали кўзим,
Доя ўди-қотди кўз юмиб шоир.
Бугун юқатимда қолмайин тузим,
Сўзларман худди шу мавзуга доир.

Менинг юмуш жойим қутлуғ бир даргоҳ,
Қасбим ҳам-ҳурматли — устоз, муаллим.
Илму гузалликдан айлабон огоҳ,
Ноқидил болаларга сўйлайман таълим.

Ишимиз хўп ажиб, серзавқ, серзаҳмат,
Ишлаган сари дил ишга ошиқар.
Бир ён болалардан йиғилар раҳмат,
Бир ёнда шод эди биздан бошлиқлар.

Ҳар кунни янги бир юмушни бошлаб,
Ғашаббус киритиб этдик жонбозлиқ.
Аммо қай кунидир кўнгилни ғашлаб,
Орага суқилди шум қоғозбозлиқ.

Таъблар хираланди мисли ойнақдай,
Ғайратларга соя тушди шу лаҳза.
Ишонч, фаолият, юрак пойгақда,
Тўрда қоғозбозлиқ, қўллари паҳса.

Кетма-кет келувчи текширувчисин
Ора кунда олти десам ҳам оздир.
Ҳар бир муаллимнинг чиқариб мисин,
Суриштирар турли-туман қоғозни.

Олти хил конспект, беш хил маъруза,
Устига беш бойлам ёзма иш ҳам бор.
Яна ўн мажлисга ҳужжатлар тузаш
Бир ҳафта ичида бўлмоғи даркор.

* * *

Армонимдир жамалакли сочим пилиги,
Чанг кўчада қолиб кетган чала ўйинлар.
Қулоғимда кўшиқ бўлиб қолди бир кулги,
Аллакимнинг суҳбатидан кетдим
тўйинмай.

Роман ўқидингми, исботин ростла,
Мазмунин ғинг демай қайта кўчир, ёз.
Кўрган киноингни тушир қоғозга,
Йўқса, текширгувчи асло кечирмас.

Сиёсий ҳаётда кунда юз хабар,
Барисин ўқиб чиқ, ҳам айла рўйхат.
Жавонингда бўлса қанчаки асар,
Ўқиб чиққаним рост дея, бер тилхат...

Аллаким бошлиқни, бошлиқ-чи, бизни
Тинмай қистов қилар: «Бўлсин, ҳа, бўлсин
Келганлар сўрамас иш-пишингизни,
Аввал бу лаънати қоғозлар тўлсин».

Ишлар ўлда-жўлда, қўлим қоғозда,
Қўзларим дарвоза олдида кезар.
Пичирлаш қаёқда, баланд овоз-ла
Одил текширувчин кутгум интизор.

Кела қол кутганим, қоғоздан тезроқ
Ишчан қўлларимни айлагин холос.
Ахир ишларим кўп бундан тиғизроқ,
Қоғозлар ичида ғижимландим, рост!

Жамийки, зарурроқ вазифаларнинг
Зарури эмасми бурчим, юмушим.
Ахир коммунанинг онгли одамин
Тайёрлаб беришлик менинг-ку ишим!

Юрак қилмас экан уришин канда,
Ҳалол меҳнат билан бергумдир овоз.
Коммунизм қуришдай юмуш турганда,
Қуриб кетмайдими ҳар қандай қоғоз!

* * *

Эҳ, армондир ўша мағрур шарму назокат
Учрашмаган учрашувлар қолди йўлларда.
Юрагимга сингди пинҳон ҳисларим
қат-қат,
Армонларим кетди ўша суқсур бўйларда,
Учрашмаган учрашувлар қолди йўлларда...

ИУЛДА

Ғилдирақлар қўшиқ айтади,
Пўлат излар елкаси узра.
Поездимиз олға кетади
Вагонларни тортганча зўрға.

Назаримда, олис йўлимиз,
Нурга маскан бахт бекатига
Оппоқ тонгда етиб борамиз, —
Афсоналар мамлакатига.

* * *

Тор ариқда эмақлайди сув,
Елкасида чавандоз — ҳилол.
Кенг уммонга етиб келгач у
Қаддин ростлаб олар бемалол.

Сўнг сапчийди тун бўйи кўкка,
Қирғоқларга итқиқиб лойни.
Елкасидан тонгда фалакка
Улоқтириб юборар ойни.

РАШК

Майли, кўкда ой, қуёш
Сочаверсин порлаб нур —
Шоҳ, гадога баробар.
Севгилим,
Сен
Тақлид қилма уларга.

СОҲИЛДАГИ УЧ МАНЗАРА

1.

Тўлқинлар шаштидан тебранар денгиз,
Қояларга уриб кумуш тиғини.
Қуёш чекинмоқда қолдириб, эсиз,
Соҳил ойнасида қолган туғини.

2.

Ханжар қояларни сайқаллаб, чархлаб,
Тўлқинлар ноумид қайтмоқда ортга.
Уз нури санчиган зарбдан лаб тишлаб,
Қуёш чекинмоқда бегона юртга.

3.

Бунда тушлар кўриб ухлар келажак,
Беланчак тебранар мавжга ҳамоҳанг.
Бағридаги жажжи тўфонни, ажаб,
Денгиз ҳам уф тортиб аллалар аранг!

Ғулом Фатҳиддинов
1955 йили Фарғонада ту-
ғилган. У ҳозир ТошДУ-
нинг журналистика фа-
культетида кечқурун
таҳсил олиш билан бир-
га Тошкент шаҳри мет-
ро қурилишида ишла-
моқда.

ҚОР

Қор қўнар — ноздага, дарчага, йўлга,
Қор қўнар — ненидир сўроқлаб
бисёр.

Менимча, ўзини ўтган йил қувган —
Музаффар баҳорни излар оппоқ
қор...

ЛОЛА САЙЛИ

Лола сайли эди...
Хушҳол чечаклар
Эпкинга кўксини тутган бир замон
Юзимга йиқилди қора хушбўй зар —
Сочларинг ортида йиғлади осмон .

Адир кучоғида айланди шамол,
Замин титраб учди коинот томон.

Мен сенга
тошлардек,
мурдалардек

Бирдан тўнкарилиб тоғлар тескари,
Кўзинг денгизига йиқилди осмон .

Уйғонган лоладек қаддингни тиклаб,
Кўз тикдинг кўзимга сирли ва пинҳон,
Шу маҳал уялиб, мени ҳам олиб,
Кўзларинг қаърига беркинди жаҳон.

* * *

Содиқ бўлолмасман ҳеч қачон —
Мен сени синдирмоқ истайман,
Сукунат.

ЮРАК

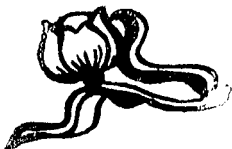
Қийналиб кетдингни, бедор юрагим,
Мудроқ вужуд учун ютавериб қон?
Улғайиб қолдингни.
Ўсдингни анча?
Торлик қилмоқдами кўкрагим — жаҳон?
Биламан,
кўксимга кейинги кунлар.
Янада асабий муштламоқдасан.

Баъзида ноилож измингдан чиқсам,
Яна ўз йўлингга бошламоқдасан.
Юрагим — қушгинам,
Талпинаверма,
Мен сени қафасдан озод этаман.
Аммо умримизнинг сочранг сувратин
Оппоқ осмонларга чизиб кетаман.

ОҚ ЙИҒИ

Ҳавасим келади сенга, эй гилос,
Силагим келади яшил бошингни,

Ҳатто йиғласанг ҳам қаддинг тутиб ғоз,
Тўқасан гулларга ўраб ёшингни.

Эшқобил Шукуров

СОВУҚ АЕЗЛАРГА УТ ҚУЙМОҚ УЧУН

ПОРТРЕТ

Сенинг кўзларингда сунъий йўлдошдай
Бегона ҳилқат бор қорачиғларга.
Шул сабаб: улардан кесилган бошдай
Тошлар қулаб кетар тор бўшлиқларга.

Лабларингнинг қонли ёлқинларида
Бир сўз бор — учолмай йиғлаб туради.
Қаро сочларингнинг тўлқинларида
Адашган кемалар сузиб юради!

УЗУК ҲАҚИДА

Сенинг бармоқларинг бўғиладилар,
Нозик бармоқларда баҳайбат титроқ.
Уларга оғирдир бўйнига осиб,
Бахтнинг хотирасин кўтариб юрмоқ!

ДЕНГИЗДА БОТАЁТГАН ҚУЁШ ТАСВИРИ

Чексиз денгиз рангин йўқота бошлар,
Уни эркалайди маккор жимжима.
Бир оз нарида-чи, учолмай қақшар,
Ёниб чўкаётган дарҳли бир кема!

ПРОМЕТЕЙ ҲАҚИДА ҚУШИҚ

Прометей, Прометей, парчаланган куч,
Тоғлар ерга парчаланган, сен эса тоққа.
Дўстим, иккимизга оловдир оғуш,
Бизлар туғилганмиз фақат ёнмоққа.

Прометей, Прометей, менинг танҳомсан
Утмишимдан тентираб топганим ўзинг.
Чақмоқларнинг бағридаги мангу дунёмсан,
Прометей, Порметей, сен — икки кўзим.

Тўғри, сеникидай шон йўқдир менда,
Минг-минг замонларга зилзила солган.
Ва лекин ўхшади тақдирим сенга,
Бизнинг ўғирликлар ўхшашиб қолган.

Йўқ, йўқ бировларнинг насибасини
Ва ёки бахтини ўғирламадим.
Кимнингдир оғзидан калимасини,
Шоҳларнинг тахтини ўғирламадим.

Қачонлар худолар зиндонбанд қилган,
Ўғирладим севги ўтини бир кун.

Эшқобил Шукуров
1961 йили Сурхондарё
областининг Қумқўрғон
районида туғилган. Ҳо-
зир ТошДУ филология
факультетининг III кур-
сида таҳсил олмақда.

Сен мени тушунгил, азиз дўстгинам,
Шу қудрат зарур-ку ҳаётим учун.

Бепарво, жимгина, мағрур турардим,
Зуғум, даҳшат солар экан худолар.
Мен фақат энтикиб, бокиб ёлбордим,
Маъсум термилганда олмос дунёлар.

Йўқ, йўқ, ўзгаларга бермадим сира,
Ўғирлаган ўтим хор қилмадим, йўқ.

Муқаддас оловни асраб бокира,
Биз ёндик, биз ёндик фақат жуфт бўлиб,
Прометей, фарқимиз ҳам худди шунда-да.

Дунёлар ўзгарди — шу олов сабаб,
Дарёлар ўт бўлиб тўлқинландилар.
Мени-чи, худолар гуноҳкор санаб,
Бир қизнинг қалбига парчинладилар!

ОНАМНИ СОҒИНИБ...

Совуқ тушаётир Тошкентга, она,
Оқшомларнинг ранги ўзгараётир.
Дарахтлар қудратли жангга шайланар,
Аёз деразадан мўлтираётир.

Совуқ тушаётир Тошкентга, она,
Боғларда куйлайди зарҳал тўлқинлар.
Ёзлар ухлаб қолди кўксимда, мана,
Осмонни йиғлатиб синар чақинлар.

Совуқ тушаётир Тошкентга, она.
Қайғурма, пальтом бор, қулоқчиним ҳам,
Бунда ҳам печ ёнар, иссиқдир хонам.

Овқату пулдан-ку кўнглим хотиржам,
Фақат сен кераксан, сен керак, она.

Кўксимга бош қўйиб йиғлаганда куз,
Юлдузлар оҳ чекиб портлаганида,
Мени чорлайверар меҳрибон оғуш,
Осмон гулдиракдан додлаганида.

Совуқ тушаётир Тошкентга, она,
Қайғурмай баридан келарман устун.
Мени шоир қилиб туққансан, она
Совуқ аёзларга ўт қўймоқ учун!

* * *

Мен кўрқаман мажнунтолнинг аразлашидан,
Шохларининг титроғидан янграб

«Муножот»,

Мен кўрқаман мажнунтолнинг аразлашидан
Ўтинаман, ранжитмагин сен уни, ҳаёт.

Худоларга илтижолар йўллайман тунлар,

Кўзларимда сокин-сокин чайқалади дард:
Мажнунтолни четлаб ўтсин аразли кунлар,
Мажнунтолнинг япроғида ухлаб қолсин
бахт.

Мен кўрқаман мажнунтолнинг
аразлашидан.

* * *

Сен меники, фақат меники,
Сеҳрий нилгун кўзларинг билан.
Сен меники, фақат меники,
Айтилмаган сўзларинг билан.

Сен меники, фақат меники,
Табассуминг, йиғлашинг билан,
Сен меники, фақат меники,
«Севмайман!», деб алдашинг билан.

СОЧЛАР ҲАҚИДА ҚАТРАЛАР

1

Маликам, сен келдинг, шеър бағишладим,
Дунёнинг камлигин ҳуснинг тўлдирди.
Тундай қаро, ёлқин сочларинг лекин
Менинг шеърларимни бўғиб ўлдирди!

2

Маликам, бўғиб ўлдир сочларинг билан
Бизни айирмоқчи бўлган қисматни.
Сўнг ана шу узун сочларинг билан
Сўғуриб олсан тундан ҳаётни!

КЕЛИНЧАК

У ёнида пахта тераётган қорачагина ўқувчи қиздан секин сўради:

— Ука, анави қиз ким бўлди? Танимаяпман.

— Қайсиниси, янагамулло?

— Хў, қаДДарозгинаси, қизил жакетлиси-чи... Шарифахон шу киши эмасми?

— Ҳа, шу киши. Сиз танийсизми Шарифа опамлани?

— Эшитганман,— деб келинчак кулимсиради,— университетда ўқийдилар шекилли, пахтага чиқаришмабдими ҳали?

— Душанбадан бошлаб чиқаришаркан. Ўзимизнинг даштларни соғинганлар-да. Эртага пахтага кетяптилар-у, бугун бу ерга чиқиб юрибдилар...

Кизча Шарифа опасини мақтаб кетди. Унинг айтишича, қишлоқдаги ҳамма қизлар Шарифани яхши кўришаркан. «Шарифа опа билан юрсак, кўп пахта терамиз», деб сира ундан ажралишмас экан. Лекин, бир қадам ҳам ортда қолмай, елиб-югуриб баробар эгат чиқаришса ҳам тарозида бари бир унинг килограмми зиёд бўлиб тураркан. «Нега шунақа-я, опа?», деб қизлар сўрашса, Шарифа улар териб чиққан эгатларга ишора қилиб: «Сингиллар, оёқ-қўллар баровар ишласин-да», деб куларкан. Қизчалар унга етиб юриш учун, шошилиб анча-мунча пахтани қолдириб кетишаркан-да.

... Бу мақтовлар келинчакка ёқмади. «Нима бўпти,— дерди у хаёлан бу кичик суҳбатдоши билан тортишиб,— мен ҳам шунақа эдим.. Менинг ҳам орқамдан эргашиб юришарди. Ҳаммадан кўп терардим...»

Келинчак анча орқада қолган эрига қараб қўйди. Қизчани гапга солиш учун эридан атайлаб ўзиб кетганди.

— Ўғил болалардан Салим акам шунақайдилар... У кишига ҳам ҳеч ким бас келолмасди...

Келинчак эрининг номини эшитиб ҳамроҳига кулимсираб тикилди. Лекин ичида эрини у қиз билан тенг кўриб гапирганидан ғаши келаётган эди.

Қизча ҳам ниманидир эслаб қолдию, гапидан адашиб, қизариб кетаверди.

Келинчак буни сезиб, гапни ҳазилга бурди.

— Салим акангизни мақтайвердингиз, қаранг, орқада қолиб кетдилар-ку.

У шундай деб эрининг эгатига тушиб олди-да, унга қараб териб кета бошлади...

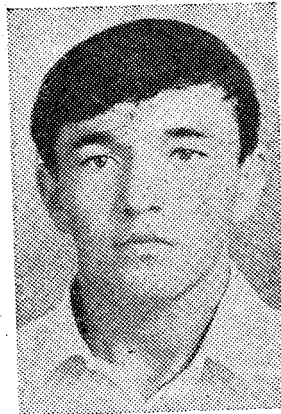
Улар этакларидаги пахтани ўлчатиб, хирмондан узоқлашдилар. Шунда келинчак эрининг кўлидан секин ушлаб тўхтатди-да:

— Шу ерда бир оз турайлик,— деди.

Баланд бўйли, қора қош, ўйчан қиёфали йигит — Салимжон унга савол назари билан қаради.

— Шарифахон етиб келсинлар...

(Кутганидек, эри қизарди.)

Орзиқул Эргашев 1953 йили Самарқанд области-нинг Оқдарё районидаги Пўлатдархон қишлоғида туғилган. 1975 йили СамДУнинг ўзбек ва тожик филологияси факультетини битириб, қишлоғидаги ўрта мактабда дарс берди. 1979 йилдан буён Ўзбекистон радиосида редактор бўлиб ишламоқда.

- ...бирга термоқчман у киши билан.
- Мен кетаверайми, бўлмаса?
- Йўқ, нимага? Ҳаммамиз бирга, гаплашиб...
- Ихтиёрингиз...

Шарифа хирмондан бир тўп қизлар қуршовида келаётган эди. Қизлар бири олиб, бири қўйиб уни саволга тутар, ҳазиллашар, кулишар эдилар. Келинчак улардан кўз узмасди-ю, эрини ҳам зимдан кузатарди. Йигит ўзини бепарво тутишга уринса-да, бари бир ноқулай аҳволга тушганини сездириб қўяётган эди.

Қизлар янги келин-кўёв олдига яқинлашгач, кулгидан тўхташиб, одоб билан: «Ассалом, ассалом», деб ўтиб кетишди.

Шарифа ҳам саломлашиб ўтаётган эди, келинчак унга томон юрди.

— Шарифахон, яхшимисиз? — деди у чиройли жилмайиб. Қиз у билан кўришди. Тўхтамай ўтиб кетаётганидан уялиб қизарди.

«Чиройли экан», дея кўнглидан ўтказди келинчак. Лекин дарҳол: «Бари бир жуда озгин экан», деб қўйди ичида.

Қизлар анча нарида бирпас қараб туришди-ю, кейин биттаси:

— Сизга ҳам эгат олайликми, опа? — деди.

— Ҳаммамизга олинглар,— деди келинчак унга жавобан.

...Салимжон қизлар олиб қўйган эгатларнинг бирига тушдию тез-тез териб кетди. Қизлар камгап бўлиб қолишган эди. Келинчак бу ўнғайсизлик ўзи туфайли бўлаётганини сезиб, ўзини кувноқ, очиқ-сочиқ тутишга уринар, ўртадаги бегоналикни кўтармоқчи бўлар эди. Бари бир гап қовушмади. Қизлар бирин-кетин илгарилаб кетишди.

Келинчак Шарифа билан ёлғиз қолди. Салимжон ўн беш-йигирма қадамча олдинда эди.

— Ҳамма қизлар кириб чиқишди. Сиз бир келмайсиз ҳам, Шарифахон, — деб ўпкаланди келинчак.

— Узим ҳам хижолатдаман, янгажон,— деди қиз.— Тўйингиз кунлари Тюменда эдим — қурилишда, у ёқдан келиб ҳар хил ташвишлар билан бўлиб... Кейин ўқиш бошланди.

— Буюғи — пахта,— деб кулди келинчак.

— Узр, янгажон, бораман, бормоқчман энди.

Қиз шаҳардаги ҳаёт, ўқиши, ёзги таътилнинг қандай ўтгани ҳақида, келинчак эса ўз қишлоғи, қишлоқдошлари ҳақида гапириб берди. У ёқлар бу ердагидек захкаш бўлмагани учун пахта анча тез очилиб, тез тугаши, ўзи баҳслашиб пахта теришни яхши кўриши, мукофотлар олганини мақтаниб гапирди. У мақтанишни хушламади. Лекин бу қизнинг олдига негадир...

Шарифа кулимсираб ора-сира синовчан қараб қўярди.

Келинчак эри билан бу қиз ўртасидаги гаплардан сал бўлса-да, хабардор эди. Ён қўшнисининг соддагина бир қизи билар-билмас оғзидан гуллаб қўйганди.

Эри бу қиз билан севишиб... Кейин ота-оналар рози бўлмабдими ё уларнинг ўзи аразлашиб қолибдими, ишқилиб...

Келинчак ўша кечасиёқ, гапни айлантириб келиб, эридан шу ҳақда сўради. Эри ҳам ёлғонлаб ўтирмади:

— Ҳа, бўлган эди,— деди очикқина.

— Ҳозир қаерда?

— Ўқишда.

Шундан сўнг келинчакнинг кўнгли таскин топди: «Ҳар ҳолда рўй-рост гапирди, яшириб юрганлардан асрасин...»

Бугун эса шу қиз билан негадир гаплашгиси, у билан яқиндан танишиб, яна нималарнидир ойдинлаштириб олмақчи эди.

У ҳозир суҳбатга эрини ҳам тортигиси келди:

— Салимжон ака, бунча илгарилаб кетдингиз, бирга-бирга юрсангиз бўлмай-дими?— Кейин Шарифага юзланиб деди:— Бугун отдихлари эди. Уйда зерикиб ўтирасизми, менга теришасиз, деб қўймай олиб чиқдим.

— Узларинг жа гапга тушиб кетдинглар, халақит бермайин деяпман-да.

Салимжон шундай деб кулди ва уларнинг рўпарасидан тушиб, тўрт қаторнинг ҳам пахтасини бир йўла териб кела бошлади.

Кейин учаласи ҳам тўлган этакларини ечиб, янгиларини боғлашди.

Энди йигит уларнинг ўртасидаги эгатга тушиб олди. Унинг чиройи анча очилган.

Дам келинчакнинг, дам Шарифанинг қаторидаги пахтани юлқилаб, «қани, ҳа, тез-роқ, орқада қолманглар», деб уларни қистар, ҳар хил латифалар айтиб, уларни кулдирад эди.

Баҳслашиб, ҳазил-ҳузул қилиб пахта тараётган бу ёшларга четдан қараган кишининг ҳаваси келарди. Четдан қараган кишига яна қизларнинг ҳар иккисига ҳам йигит бир хил муносабатда бўлаётгандек таассурот қолдирарди. Унинг қизил жакетли, жинси шим, оёғида спортчиларнинг енгил шиппагини кийиб олган қизга аллақандай дард билан, соғинч билан ўқтин-ўқтин қараб қўяётганини синчиклаб қўзатган кишигина илғаб олиши мумкин эди. Буни йигитнинг ўнг томонидаги кўҳликина келинчак ҳам ўзига хос муғамбирона хушёрлик билан пайқай бошлаганди.

— Шарифахон, эртага пахтага жунарсанмишсизлар? — деб сўради у.

— Ҳа, эртага. Сиз қаёқдан эшитдингиз, — дея қаддини ростлади қиз.

— Бу йил ҳам ўша жойга оборишармикин? — деб гапга аралашди Салимжон.

— Уша жой қаер экан? — келинчак киноя аралаш сўради.

Қиз айтди.

«Уша жой, — дея оғриниб ўйлади келинчак, — ким билади, унинг орқасидан неча марта хабар олгани боргандир. Оқшомлари ҳеч кимса танимайдиган бегона қишлоқда бемалол кўлтиқлашиб ҳам юришгандир».

У ўз қишлоғида кўрган ҳашарчиларни эслаб, бадани жимирлашди. Бир зумда ёнидаги шу самимий, очиққина қиз ҳам, эри ҳам кўзига хунук кўриниб кетди. Беихтиёр юзлари тундлашиб, қовоғи солинди. Орқада қола бошлади.

Лекин тезда ўзини қўлга олди.

«Хўш, нима бўпти, юрган, — деб ўзича муҳокама юрита бошлади. — Унга уйланмоқчи ҳам бўлган. Кейин ажралишган. Буларнинг ҳаммаси илгари бўлган — унда эрим мени танимасди. Энди у меники, бошқанинг ҳақи йўқ. У мендан бошқани демайди ҳам энди. Нега беҳудага хафа бўлишим керак? Шуларни ўйлаб келинчак бир оз тинчланди, чиройи очилди.

— Салимжон ака!

Шарифа билан сал олдинда оҳиста гаплашиб бораётган эри қаддини ростлаб, унга ўғирилди.

— Юринг, этакларимизни бўшатиб келайлик.

— Нега энди, ҳали тўлмади-ку! Нари борса саккиз-ўн килодан пахта бор бунда ҳали. Биз Шарифа иккимиз ўн беш килосиз этак бўшатмасдик. Кўп эмас, икки кўйиндан терардик-да, тарозига олиб чиқаверардик. Шундайми, Шарифахон?

— Кам-камдан бўшатаверса, иш унмайди-да, — деб изох берган бўлди қиз.

— Менинг одатим бошқача эди — пахта сал кўпайса теролмай қолардим, — деди келинчак бир аҳволга тушиб. Кейин этакни елкасига осди-да, орқага қараб кетди.

У боя ечиб қўйган этакка пахтасини тўқди. У ер-бу-ерга тушган пахталарни бит-талаб териб, хас-чўпдан тозалади. Кейин эринчоқлик билан пахтасининг устига ўтирди-да, атрофни қўзатди. Бугун дам олиш кўни бўлгани учун теримчилар кўпайиб қолганди. Бу одамларнинг кўпини у ҳозирча танимайди. Эндигина бир неча қиз ва аёллар билан танишиб олишга улгурди, холос. Ҳали ҳаммаси билан чиқишиб, опасингил бўлиб кетади-ку, фақат бир-икки ой ўтсин. Ҳозирча унинг энг яқин кишиси эри — Салимжон акаси.

У эри томонга қаради. Салимжон ҳам, ёнидаги қиз ҳам бош кўтармасди. Шу пайт: «Нега ўтирибсан, борсанг-чи», деб, биров туртгандек, ўрнидан сапчиб турди. Эгатининг пахтаси терилмаган жойига етиб келиб, тез-тез этак боғлай бошлади. Салимжон билан Шарифа бу ердан ҳам анча илгарилаб кетишган эди.

Беихтиёр келинчак эрининг бояги гапини эслади: «Биз Шарифа иккимиз ўн беш килосиз этак бўшатмасдик».

«Ҳа, демак, улар пахтани доим бирга теришган — хаёлига келган бу гапдан у яна бўшатиб кетди. — Улар худди шунақа шивир-шивир қилиб, атрофдагиларга парво ҳам қилмай пахта теришган. Ҳатто мана шу майдонда, мана шу ерларда ҳам... Анови толзор, тутзорларда бекитиқча сайрлар қилишган.

Буни кўпчилик, мана шу одамлар ҳам билган, кўрган, гап қилган...

Анови қизчалар, йигитчалар уларга пинҳона ҳавас қилишган.

Улар ҳозир мен ҳақимда нймаларни ўйлашаётганикин? Шундай бўлишига мен сабабчидай, мени ёмон кўриб юришгандир балки. Ҳозирги аҳволимдан анови келинчаклар роса кулишаётган бўлса-чи?

юборишига сал қолди. Шарифа унинг эгатига тушиб, терилмай чала қолган пахталарни тераётганди. Салимжон бўлса унинг ёнида тик туриб алланарсаларни гапирар, ҳар замонда эгилиб терарди-ю, ҳовучи тўлгач, Шарифанинг этагига ташлар эди...

Шарифа тушдан кейин ҳам улар билан икки соатча бирга юрди-ю, кейин: «Бугун шаҳарга етиб олишим керак», деб уйига жўнади. У кетиб, Салимжон хомуш тортиб қолди.

Келинчак шу қунгача унинг бугунгидақа очилиб-сочилиб юрганини кўрмаганди. Салимжон доим жиддий, ўйчан юрар, кам гапирарди. Келинчак бўлса, уни табиатан шунақа бўлса керак, деб ўйлар, ҳатто бу кўнглига ёқарди ҳам.

Мана, бугун улар учаласи бирга юришди. Лекин келинчак ўз-ўзидан улардан ажралиб қолаверди. Ҳеч ким атайлаб қилмади, шундай, ўз-ўзидан...

Салимжон билан Шарифа гоҳда келинчакнинг бор-йўқлигини, унинг кимлигини ҳам унутиб қўйиб, «ўз гапларини» гапириб кетишади.

Бундан баъзан келинчакнинг номуси келиб, қизариб-бўзариб кетаверса, баъзан уларнинг олдида ўзини ортиқча, бегонадек ҳис қилиб қолар эди.

...Келин-куёв кечқурун бирга-бирга қайтишарди. Иккови ҳам хомуш. Бир-бирига қараёлмайди.

Қуёш қизариб улар бораётган тик қишлоқ йўлининг охиридаги толлар орқасига бота бошлади. Унга тикилиб, келинчакнинг кўзларига ёш қуйилиб келди...

...У бугун биринчи бор ўз қишлоғини қаттиқ қўмсади. Ота-онасини, қўшнисни Маъсумани... Маматни эслади. Ҳозир эса, анави студент қиз ҳикоя қилган — ожиза бўлатуриб қуёшни кўра олган қиз ёдига тушган эди.

Иўлдоим Эшбеков

□ □ □

ҚАЙТГАН ТУРНАЛАРНИНГ ШОДОН ҚУШИҒИ

* * *

Ярқ этиб очилар қишки ҳаяжон,
Қушлар тота бошлар илиқлик таъмин,
Мовий зилоликка айланар осмон,
Муаттар бўйлардан тўлишар замин,

Энди оппоқ, гуллар каби очилган,
Оқ кўйлакли одамларнинг кўзи шод.
Сабри тугаб фавворалар отилар,
Ёмғирлар гулларга ёғдирар баёт.

Шалола шарқираб заминга эмас,
Оқар шундоқ одамларнинг дилига.
Туғанмас соғинчин болалар эса
Куйлаётир қалдирғочлар тилида.

Қайтган турналарнинг шодон қўшиғин
Уққан одамларнинг кўзларида назм
Хей, кўклам сен қайноқ ҳислар бошига,
Шодон турналарга қийқирган укам.

БАХТИЁРЛИК

Қарайман осмонга.
Қарайман секин
Тортилган деразам пардаларига.
Энтикиб кетаман —
Ойнинг шуъласи
Тўкилиб турибди дафтарларимга.

* * *

Мен булоқни соғиндим,
У буролоқ кўзидай тиниқ.
Чечакларни соғиндим,
Улар мени кутишар интиқ.

Мен онамни соғиндим жуда:
Кўзларини соғиндим.
Бу кўзларнинг туби-тубида
Поклик ётар унга сиғиниб.

Мен онамни соғиндим жуда,
Қўлларини соғиндим.
Бу қўлларнинг туби-тубида
Юрак ётар унга сиғиниб.

Қишлоғимни соғиндим жуда,
Тушларимга киради саҳар.
Соғинчимни тортар ортига,
Уни қўйиб юбормас шаҳар.

Ундан жудо бўлмоғим мумкин,
Мумкин уни ташлаб кетмоғим.
Кўзларимга урилиб лекин
Бир андиша боғлар оёғим:

Онам кўзларининг тубида
Ишонч ётар — ўғлим пок, деган.
...Мен онамни соғиндим жуда
Кўзларини соғиндим беҳад.

ҲАЁТГА МУҲАББАТ

Охирлаб қолмоқда кўклам ҳам мана,
Сарғайиб кўринар унинг адоғи.
Ҳар нарса жудолик билан юзма-юз,
Ҳар нарса ғамгиндир айрилиқ чоғи.

Яшил кўлчаларин чўзаркан кўкка,
Кўкламнинг кўксига сўлғинлик тушар.
Унинг бу ҳолати видодан кўра
Илтижога жуда-жуда ҳам ўхшар.

* * *

Шивир-шивир қилар одамлар:
«Ёстиғининг ярми бўш қолди»
Қулоқларим тагида эса
Маюсгина «ҳайр-хўш» қолди .

Уша куни оғир кирди кеч,
Қайғуларнинг шаҳди синмади.
Уша куни саҳаргача ҳеч
Дарахтларнинг охи тинмади.

* * *

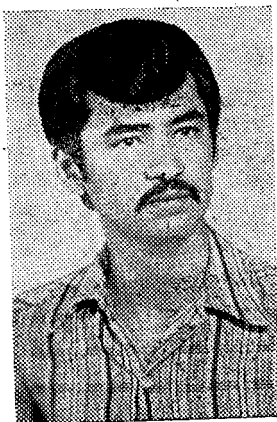
Кундуз билан тун орасига
Кириб борар офтоб.
Бир вазмин ҳаво.
Бир вазмин чирой.
Ухламаслик керак.
Томошага чиқар Ой.

Кулиша-кулиша ҳорийди.
Боғнинг бахтли қушчалари.
Кўзингда ҳуш бўйлар эрийди,
Очилади кўк ғунчалари —
Осмоннинг намозшомгуллари!

Муҳаммад Юсупов

* * *

Муҳаммад Юсупов
1954 йили Андижон об-
ластининг Марҳамат
районидаги Қорақўрғон
қишлоғида туғилган.
1978 йили республика
Рус тили ва адабиёти
институтини тамомлаган.
Ҳозир республика ки-
тобсеварлар жамиятида
редактор бўлиб ишла-
моқда.

Кўкрак тўла орзую ташвиш,
Пайкалда ҳам ҳосилимиз мўл,
Яшаяпмиз, бўтам, ёзу қиш,
Юмушлардан бушамайди қўл...
Ношукурман нолисам бироқ,
Ҳеч кимсадан камим йўқ, ахир.
Фақат сени соғиниб гоҳ-гоҳ
Йиғлаб мени қон қилар кампир.
Яхши бўлди келганинг жуда,
Зап вақтида келдинг-да бу гал:
Маҳаллада ялла авжида
Айни тўйлар бошланган маҳал...
Мана, кеча... оти нимайди
Салтанатнинг кенжа қизини...
Эсим қурсин, ёдда турмайди,
Бор эдию сочи узунни,
Биз куёвга узатдик шуни.
Тўйи тўкин ўтди-ю, бўтам,
Куёвига қизгина тушкур
Кўп йиғлади, деб келди кампир..
Кўнгилсизроқ эканми, қайдам,
Ким билади, балки шундандир,
Янглишгандир балки кампирим.
Бари келин йиғлайди ахир,
Йиғламасдан эрга теккан ким?..
Бу гапларни қўя турай, кел,
Ўзинг қалай, ўзингдан гапир.
Зилзилалар унут бўлиб, эл—
Шаҳар энди тинчиб қолгандир?..
Меҳр тўла нигоҳи билан
Бобом мenden жим кутар жавоб.
Билса экан, тушунса экан,
Невараси не куйда шу тоб...

...Билмайди, эҳ, бобом билмайди,
Мен... мен, ахир, севардим уни!—
Салтанатнинг.. «оти нимайди?»,
Ўша сочи узун қизини.

МАНЗАРА

Бедазорнинг тўридаги жуфтин қидириб,
Сайрай-сайрай жимиб қолди бедана дилгир..
Сувсунбулни вадаларга кўмиб, кўндириб
Уйноқлатиб олиб кетди ирмоқ қайгадир.

Қир тарафдан пода қайтиб келаркан қатор,
Кумуш соҳил ёқасига шабнам ястаниб.
Қишлоқнинг энг чеккасидан баҳайбат чинор
Уфқ томонга қараб қўйди ҳавотирланиб...

Қуёш осмон этагига осилиб шунда,
Бир хўрсиниб кўздан ғойиб бўлди-ю, секин
Қўшни қизнинг ҳавасини келтириб яна
Тор кўчага сув сепишни бошлади келин...

* * *

Кечагина қишлоқдаги қизлар бари,
Менга сирли қошлар қоқиб қарашарди.
Қарашмаса, уйларига тунда келиб
Тошлар отиб қочар эдим — ярашарди.

Саҳаргача атрофида айланишиб,
Дилхун уйга қайтар эдим, билишарди.
«Кимни кутиб турибди бу йигитча», деб
Девор оша мўралашиб кулишарди.

Бугун эса бўз йигитман, бўзлаганим —
Болалигим олисларда қолиб кетди.
Бир қишлоқ қиз орасидан танлаганим —
Бармоғига тилла узук солиб кетди...

Қизлар энди девор оша мўралашиб,
«Кимни кутиб турибсан», деб сўрашмайди.
Кетолмайман, бир ҳовлига айланишиб,
Тошлар отиб қочай десам ярашмайди...

* * *

Салқин саҳар еллари сарин,
Астагина деразам қоқиб,
Остонага қуйилган заррин
Тонг ҳуснига суқланиб боқиб,
Ниманидир қўмсаб қоламан.
Зил кетмонини қўлига олиб,
Оқ яхтаги бирам ярашиб,
Иссиқ нонни қўйнига солиб,
Отам йўлга тушса эргашиб,
Ниманидир қўмсаб қоламан.
Кўзчасин кўтариб секин,
Сувга чиқса қўшни қиз кулиб,
Сабабини ўзим билмайин,
Девор оша унга термулиб,
Ниманидир қўмсаб қоламан...

ПИЁДАНИНГ ҲАЛОКАТИ

Равшан Қодиров 1952 йили Тошкент шаҳрида туғилган. 1976 йили А. Н. Островский номидаги Тошкент Театр-рассомчилик институтини битиргандан бери Ўзбекистон радиосида режиссёрлик қилмоқда.

Шатранж Шоҳи ақлга муҳтож эмасди, чунки бирор иш қилмоқчи бўлса, Фарзин, Фил, От ва Рўхларнинг фикрига қулоқ тутарди. Пиёдалардан кўнгли тўқ, уларнинг фидойилигига асло шубҳа қилмас эди. Ҳамма сипоҳиларнинг ўз катаги, ўрни, ўз йўли бор, барчаси ишини билиб қилади.

Одатдагидек жанг кетмоқда.

Қурбон бўлганларнинг ўринлари бўшаб қолган. Иккала томоннинг талофати ҳам, кучлари ҳам барабар эди. Фарзин Отга буйруқ берди. От бир сакради-да, жанг чизигининг нариги томонидаги катакка тушди. У ердаги Филнинг оромини кўриқлаб турган Пиёда пишиллаб нафасини ростлаётган Отга сўз қотди.

— Буёққа бекорга келдинг. Рақибларга жуда яқин бўлиш хавфли. Ишқилиб, тузоққа илиниб қолма.

От қулоқларини чимириб бош силкиди. Отнинг «луқмаи ҳалол» бўлиб турганини сезиб қолган рақиблар Фили югуриб келиб, уни исканжага олди. Кўпгина жангларда кўзи пишиган Пиёда вазиятни кузатиб, От бечоранинг мушкул аҳволда, ҳимояга муҳтож бўлиб қолганини кўрди-да, дам олаётган хўжасини огоҳлантиришга жазм этди:

— Хўжайин, От мушкул аҳволда қолди. Энг чап-даст жангчимиздан айрилиб қолмайлик тагин.

Ширин хаёл оғушида турган Филга унвони ўзидан паст жангчининг хизматни эслатиши ёқмади. У Отга бир ўқрайди-да, кибр билан вазиятни кўздан кечириб чиқди. Кейин:

— Сен шу ерда кўз-қулоқ бўлиб тур,— деб тўн-гиллади-да, Фарзиннинг ёнига ўтди.

У ерда Фарзин Шоҳ билан суҳбат қуриб турган экан. Фил бир оз довдираб турди-да, сўнгра юрак ютиб гап бошлади:

— Шаҳаншоҳим, вазир ҳазратлари... Безовта этганим учун афу этсинлар! Рақиб майдонида бизнинг От исканжага тушиб...

Филнинг беодоблигидан жаҳли чиққан Фарзин унга «Нари тур!» дегандек олайиб қаради. Каттаконларнинг қазабига дучор бўлганидан тамом умидсизликка тушган Фил турган жойида қотиб қолди.

— Нега жанг майдонини ташлаб келдингиз? Боринг жойингизга! — деб буйруқ қилди Фарзин.

— Биронта пиёдани ҳам ола кетсин,— деди Шоҳ лоқайд овозда.

Фарзин ялтоқлик билан илжайди-да, шоҳнинг қулоғига шивирлади:

— Шоҳим, бу ўша, олдинги жангда рақиб Фарзинга ўзбошимчалик билан ҳамла қилиб, сизга ҳужум йўлини очиб қўйган От.

Шоҳнинг қаҳри келди:

— Қурбонликка аталсин. Зеро лашкаримиз бир авбош Отсиз ҳам ғалабага эришуви муқаррардир,— деди.

— Боринг энди,— деди Фарзин Филга.— Бўлар-

бўлмасга ягуриб келиб, шоҳимизнинг оромини бузгунча, ўзингизга топширилган ишни қилинг, яъни қаерда туришни кўрсатган бўлсак, ўша ердан қимирламанг.

Дашном еган Фил ўз жойига кетди. Уларнинг гаплашганини узоқдан кўриб турган От Филга нажот сўраб тикилди. Аммо Фил ҳеч нарсани сезмаётгандоқ, сипо бўлиб тураверди. Лекин Пиёда Отнинг тақдири қандай ҳал бўлганини сезиб, уни бекорга қурбон бўлишидан жаҳли чиқиб кетди. Отнинг ўйиндан чиқиши оқибатида катта савдолар бўлишини идрок этгач, ўз ўрнини унутиб, у томонга талпинди.

Отнинг чапдастлигига анчадан бери ҳасади келиб юрган Рух ёрдамга ошиқлабган Пиёданing йўлини тўсди.

— Тўрам, қадрдонингиз бекорга маҳв бўлади. Бунинг пировардида ҳаммамизга жабр бўлади,— деб ёлворди Пиёда, лекин Рух уни бир силтаб жойига суриб қўйди. Сўнг:

— Қўлингдан келмаган ишга уринма, белинг чиқиб кетади. Дуч келган жойга бурнингни суқаверсанг...— дея пўписа қилди.

Пиёда аламини ичига ютиб, индамай итоат этди.

Отнинг нажотсиз эканлигига ишончи комил бўлган рақиб Фил бир ҳамладаёқ уни майдон ташқарисига итқитиб юборди. Унг томондаги мудофаа бўшашиб қолди. «Ёв қочса, ботир кўпаря» қабилида иш тутган рақиб пиёдалар ўз Филлари ортидан бостириб кела бошлашди. Аҳвол жуда оғирлашди.

Отнинг қурбон бўлганига тўла ишонч ҳосил қилган Рух Пиёданing елкасига қўлини қўйди. Ичида туғён ураётган хурсандчилигини жиловлашга интилиб, юзига сунъий гамгиллик ниқобини тортди-да:

— От шаҳид кетди! — деди.— У жуда садоқатли эди. Жанг қурбонсиз бўлмайди! Лекин биз рақибларимизнинг очилиб қолган биқинига шундай зарба берамизки! Мана, энди нималарга қодир эканлигимни кўрсатиб қўядиган пайт келди.

Дўстидан ажралгани учун алами зиёда бўлган Пиёда Рухнинг гапларидан ғазабланиб кетди.

— Тўрам, қўлингиздан кўп иш келишига ишонмайман! Адолат юзасидан олганда, сиз ноҳақсиз! Отни бемалол ҳимоя қила олардим. Сиз, тўрам, атайин мени йўлимни тўсдингиз!

— Шунақа дегин?..

— Шундай! — Пиёда елкасини бир силтаб Рухнинг қўлини туширди.

Рух истеҳзо билан кулиб қўйди-да, рақиблар Фарзинини нишонга олиш учун тўрт катак ҳатлаб майдон ичкарисига кириб кетди. Рухнинг кўмагига сўяниб турган Фил саросимада қолди. Кетма-кет бостириб келаётган уч рақиб пиёдаларидан биттаси жанг чизиғидан ўтиб, Фил юрадиган йўлни тўсиб қўйди. Фил ёнидаги пиёдаларга жангга киришни буюрди. Лекин бу аҳмоқона буйруқ эди, чунки бу пиёдаларнинг ўзлари жуда танг вазиятда эди.

Рақиблар ўнг қанотнинг заифланганини сезишгач, зарбани шу томондан беришга киришдилар. Рақиб Фарзин Рухнинг тазийқига усталик билан чап берди-да, уни доғда қолдириб, Шоҳ рўпарасига тушиб олди. Ўз кўчига ортиқча баҳо бериб юборган Рух оёқ-қўли шолдек қимирламай қолди. Мабодо юришга чоғлангудек бўлса Рақиб Фарзиннинг нишони тўппа-тўғри Шоҳга тушарди. У шу сабабли руҳ Шоҳни бекитиб, қимирламай туришга мажбур эди. Шундан сўнг у ён томонида жанг қилаётган рақиб пиёдани ўзи томон бир сурилганини кўргач, тақдирга тан бериб, омонатни топшириш тараддудига тушди. Унга ёрдам бериш мумкин бўлган Фил жон-жаҳди билан ўзини рақиб пиёдалар ҳимоя қиларди. Фарзидан эса умид йўқ, у Шоҳ ёнидан жилишни хаёлига ҳам келтирмаяпти. Бошқа сипоҳиларнинг йўллари тақа-тақ ёпилган. Калима келтираётган Рухнинг кўзларида бирдан умид учқунлари порлади: уч рақиб пиёдасидан бирини енгиб, олдинга ўтиб олган бояги Пиёда бир катак сурилса, Рух учун нажот йўли очиларди.

— Яна бир катак сурилсанг-чи, галварс! — деб жон-ҳолатда бақириб юборди Рух. Унинг ҳайқирғини эшитган рақиблар Филни орқасига ўгирилди. Майдончадан учиб кетган сипоҳининг бўш ўрнига кўзи тушгач, аччиғланиб кетди. Олдинга интилаётган жанговар Пиёдани нобуд қилиш учун у томон ташланди. Рақиб Фил обдон асабийлашганидан эҳтиёт бўлишни унутганди. Бундан фойдаланган Пиёда зарбага чап берди-да, уни ҳимоясиз катакка тушириб найза санчди. Жон талвасасида майдон четига чиқиб кетаётган рақиб Филнинг ортидан кузата туриб қичқирди:

— Номард Фил! Қалайсан! Боплаб дўстим Отнинг ўчини олдими? Алқасосу-

миннаҳақ! — Шиддатга тўлган Пиёда бир ҳатлаб Рухнинг биқини остига жойлашиб олди. Қан қанг тиграётган Рухга тикилиб туриб шундай деди:

Тўрам! «Ўйнашмагин арбоб билан, арбоб урар ҳар боб билан», деганлари рост экан-да. Дорилбақо остонасига қадам қўйишингизга бир баҳя қолибди-я.

Нажот қолиб майдонда қолган Рухнинг қалтироғи ҳйла пасайиб ўзини тутиб олди. Пиёданинг кинояли гапларига парво қилмай, қочиш пайида бўлиб қулайроқ йўл ахтари бошлади.

Рухнинг ниятини пайқаган рақиблар Фарзини уни қўлдан чиқаргиси келмади. Ёнида турган Отга қисқагина буйруқ берди. Рақиб От бир сакрашдаёқ майдон чегарасидан ўтиб олди. Энди панага ўтиб жон сақлашининг ҳам иложи қолмади. Рақиб От Рух паноҳ топиши мумкин бўлган катакларни ҳам нишонга олганди.

Рухнинг қуршоуда қолганини фаҳмлаган Шоҳ ўзининг бояги буйруғини унутиб Фарзини қийи кетди:

Рожангиз амалга ошмади-ку! Отимизни бекорга қурбон қилдингиз! Мана, оқибати!

Мен Рухга йўл очиб бермоқчи эдим,— дея ўзини оқламоқчи бўлди Фарзин. Қурдим ўша мақтаган Рухингизнинг аҳволини. Агарда анови Пиёда бўлмаган-да шиллақочон касфаласофинга жўнаган бўларди. Очиғини айтсам, қўлидан бирор иш келмайдиган мақтанчоқ, қуруқ олифтани деб нобуд бўлган Отга ачинапман. Ўзбошимча бўлса ҳам, садоқатли, ишбилармон эди.

Рухнинг омади юришмади. Афтидан, тажрибасизлиги панд берди...

Шоҳ зарда билан Фарзиннинг гапини бўлди.

Энди кеч, надоматдан фойда йўқ. Агар ҳимоясиз қолдирсак, талофатимиз кунанди. Бориб ўз ҳимоянгизга олинг,— деб фармойиш берди. Фарзин Рухни сақлаб қолиш мумкин бўлган имкониятларни режалаб чиқди. Сўнг Рақиблар Фарзини билан юзма-юз учрашадиган катакка бориб уларнинг Шоҳини нишонга олди.

Фарзиннинг ҳимояни бўшаштириб ҳужумга ўтишини кутмаган рақиблар тарадудланиб қолишди. Нишонга тушиб қолган рақиб Шоҳ, мудофаани кучайтириш мақсадида ўз Рухининг орқасига бекинди.

Иккинчи бор режаси амалга ошмаган Фарзин тутақиб кетди. Ёнида қўрқувдан широкдек титраётган Рухга Шоҳ томон чекинишни буюрди. Фарзиннинг яққол ғалабани бой бераётганини тушунган Пиёда рухсатсиз бўлса ҳам гапиршга мажбур бўлди.

— Тақсир, буйруғингизни бекор қилиб, Тўрамни рақиблар Рухи билан жангга киришни раво кўрсангиз. Узил-кесил ғалабага зришамиз. Ижозатсиз гапирганим учун минг бор узр. Агар менинг фикримни маъзур кўрсангиз, режамни тушунтирсам,— деб одоб билан ижозат кута бошлади. Жўнаб қолишга шайланиб турган Рухни Фарзин тўхтатди. Сўнг мансабига хос ясама вазминлик билан: «Гапир», дегандай бош силкиб, розилик билдирди. Пиёда шошилмасдан аниқ ва дона-дона қилиб фикрини баён этди:

— Тўрам сизнинг паноҳингизда турибдилар, шу мададдан фойдаланиб тўғридан-тўғри рақиблар Рухига қарши ҳужумга ўтадилар. Ўз Шоҳини қўриқлаб турган рақиб Рух албатта Тўрамга ҳуруж қилади. Тўрам жонларини фидо айласалар, сиз тўғридан бориб, уларнинг Шоҳига ҳужум қиласиз. Шоҳ бурчакка сиқилиб қолган. Бир зарбадаёқ мот бўлади. Кучлар етиб келишга улгурмайдилар. Улар узоқлашиб кетган. Бир назар солсангиз, ҳаммаси ўнг қанотимизга жойланиб олганини кўрасиз,— деди-да, яна одоб сақлаганча индамай турaverди.

Фарзин вазиятни чамалаб чиқиб Пиёданинг тadbирли маслаҳатига ишонч ҳосил қилди. Аммо режани амалга оширишга шошилмади. Аниқроғи хоҳламади. Бунга қонқонига сингиб кетган шўхратпарастлигимиз ёхуд ўзидан унвони кичик бўлган Пиёданинг маслаҳат бергани алам қилдими, ё ўз яқини бўлмиш Рухни ўйиндан чиқаргиси келмадими, хуллас, Рухга чекинишга рухсат бериб, у ўтадиган йўлни бўшатиб берди. Рух Пиёдага «Хап сеними», дегандек ғазаб билан бир қараб қўйди-да, фириллаганча Шоҳ томон қочиб кетди. Пиёда буйруқ атайин берилганини сездди.

— Тақсир, бу қилган хатоингиз ўзингизга қимматга тушади. Катта амалнинг хатоси катта бўлади, дейишади. Сизни Пиёдадан чиққан Фарзин дейишарди. Мен бунга энди ҳеч қачон ишонмайман! — дея Фарзинга тик боқди. Фарзин унинг қаҳрли ниҳоҳига тоб бера олмай юзини ўғирди.

— Мен билан сенга нима! Ютқазса Шоҳ ютқазади-да,— деб тўнғиллаганча Рух кетган томонга ўғирилди.

Рақиблар нақд ғалабадан воз кечган Фарзиннинг ишидан ҳайрон бўлиб, бу

ҳолни ўзларича талқин этишди. Кейин ҳар эҳтимолга қарши уни таъқиб этиб тузоққа тушириш ҳийласини режаладилар.

Икки томондан бостириб келган рақиблар Фарзини билан уларнинг Оти Фарзин билан Пиёдани исканжага олишди. Фарзиннинг узоқдаги беҳавотир катакларга борадиган йўллари тўсилди. Мустаҳкам таянч бўлган сипоҳнинг тузоққа илиниш хавфини ҳис қилган Шоҳ яқинидагина қочиб келган Рухни мадад учун яна майдон ўртасига жўнатди. Беҳавотир йўллари ахтариб, Рух рақиблар Отини четлаб ўтмоқчи бўлганда, От орқасида турган уларнинг пиёдаси бир зарба билан Рухни абгор қилди. Унинг кўмагига муштоқ бўлиб турган Фарзин афсусланиб:

— Эҳ жигар!... «Бўлмаган билан бўлишма», дейишлари бежиз эмас экан-да... Оқибат пандавақилигинг бошинга етди...— деди-да, тақдирга тан бериб, нажот йўллари излашдан ҳам воз кечди.

Рақиблар Рухни маҳв этганларидан сўнг мудофааси танглашган Шоҳга қарши асосий зарба бериб узил-қесил ғалаба қилиш мақсадида катта сипоҳлар кетидан қувишни бошлаб юбордилар.

Мағлубият ҳавосидан изтироб билан нафас олаётган Пиёда рақиб Фарзини унинг тумшуги тагига келиб қолганини пайқаб қолди. Найзасини кўтариб бир санчишдаёқ дорилбақога жўнамоқчи бўлганда, унинг орқасида турган рақиб пиёдага кўзи тушди. Ғаними орқасидан ўзи ҳам равона бўлишини фаҳмладию найзасини туширганча иккиланиб қолди. Сўнг беихтиёр атрофга қаради. Майдон чиройли кўринди. Лекин тўсатдан пайдо бўлган фикрдан таъсирланди чоғи, ёнида турган ўз Фарзинига шундай деди:

— Тақсир, ҳозир йўлингизни очиб бераман. Сиз Шоҳимиз мудофааси томон отланасиз! Кета туриб оқ Филимиз катагини тўсиб турган Пиёдани янчиб ўтсангиз бас! — дея рақиблар Фарзинига ҳужум қилди. Қойилмақом қилиб туширилган зарбадан гангиб қолган рақиблар Фарзини майдондан ғойиб бўлди. Кутилмаганда омаднинг кулиб боққанидан довдираб қолган Фарзин хаёлини жамлаб олганда, халоскор Пиёда майдонда йўқ эди. Унинг ўрнида рақиблар Пиёдаси алам билан найзасини силтаб турарди.

Нажот йўли очилган Фарзин тиккасига қараб юрди. Филга тирғалиб турган рақиб Пиёдасини яқсон қилди. Йўл-йўлакай рақиб Отни ҳам ўйиндан чиқариб, аста Шоҳ томон яқинлаша бошлади. Чегарадан ўз майдонига ўтиб олгач, чап ва ўнг қанотларда жон куйдириб жанг қилди. Талайгина сипоҳларни асир олди. Вазият анча юмшади. Сўнг Фарзин ҳужум режасини маслаҳатлашиш илинжида Шоҳнинг ҳузурига йўл олди.

Таҳлика булутидан қутулиб эндигина кўнгли ёриша бошлаган Шоҳ уни ўйчанлик билан қабул қилди.

— Йўл қўйган хатоларни ўз вақтида бартараф қилдик. Энди ҳужумни бошласак ҳам бўлаверади. Рақиблар орқага чекинишмоқда! — деди ғалати оҳангда Фарзин.

— Ҳа!..— Шоҳ бошқа гапирмади. У нима учундир ҳар гал жанг охирида ёлғизланиб қолишини, энг садоқатли одамлари ҳаминиша қурбон бўлиб кетишини ўйлаб шу топда ёнида Фарзин эмас, фидойи Пиёданинг туришини хоҳлар эди.

Одил Ҳотамов 1950 йили Бухоро область Навоий районидаги Кармана посёлкасида туғилган. 1978 йили ТошДУнинг журналистика факультетини тамомлаган. Ҳозир Навоий районидаги «Шарқ тонги» газетаси редакциясида ишламоқда.

Одил Ҳотамов

АЛВОН ТАБРИКЛАРНИ ГУЛДАЙ ҲИДЛАЙМИЗ

* * *

Юлдузини йўқотиб сўлар
Пайпасланиб кезган қуюқ тун.
Иккимиздан кўп нарса тилар
Қаршимизда қулган янги кун.

Сўнги кунки... Асло қайтмайди,
Айтиб кечмиш интиҳосини.
Биз айтмасак, бизга айтмайди
Юракларнинг илтижосини.

Кўчаларнинг тошқин сатҳида
Тўлқин-тўлқин тошган тилақдир.
Илтижолар айтмоқ, пайтида
Балки жиндай кўзёш керакдир...

Ширин сўзлар лозим, эҳтимол,
Лозим яна ширин табассум.
Ҳароратдан бўлиб масту лол
Елкамизда куйласа маъсум...

Биз-чи, унга ташламай назар
Остонада қолдирган кўйи,
Бир-бировдан қилгандай ҳазар,
Дайдиб юрдик бесўз кун бўйи.

Ёруғликка интилган бедор
Сўзлар тошдай аста чўқди-да,
Қолиб кетди айтилмай бекор
Биз ҳўплаган қадаҳ тубида.

Манзилига энди етолмас
Оқшом аро қизарган булут.
Мени кутиб ётар столда
Сўнги рейсга олинган билет.

Бундан ўзга сўнги кун нетар,
Эҳсонини оламан ўктам.
Унинг ўзи қолдириб кетар
Тағин қайтиш билетини ҳам.

* * *

Уфқлар ортида навбат кутади
Байрамлар базмига ташна нур иси.
Алвон табрикларга тўлиб кетади
Тўққизинчи майнинг почта кутиси.

Олис йўллар аро кезинди улар
Одамзод бахтини бағрига босиб.
Бошидан ёмғирдай ёғилган ўқлар
Қорахат сатрини ёздилар шошиб.

Тахир қисматидан сўйлайди гирён
Мактублар қовжироқ баргдай
илашиб.
Баҳорлар бахтига бўлдилар қурбон
Оппоқ бойчечаклар оқ йўл тилашиб.
Кўзларни ювади ташна нур иси,
Алвон табрикларни гулдай
ҳидлаймиз.

Олис умрларнинг чанқоқ юлдузи
Тўккан саволларга жавоб излаймиз.

Яна йўлга тушар алвон табриклар
Гоҳи улов билан, гоҳи пийёда.
Унинг ташрифига интизор, мустар
Почта қутилари кўпдир дунёда...

* * *

Турналардай учмоқ қасдида
Сунбуладан чўчиб, хавфсираб
Ва тилларанг япроқ шаклида
Сентябрь тушди ҳансираб.

Мезонларнинг оппоқ тўлқини
Уйнар уни атаб алдамчи.
Турналарнинг ҳорғин тизими
Қутқармоқ-чун ташлар арғамчи...

* * *

Сен жимсан... У жимдир...
Жимликдан
Униб чиқди алвон атиргул,
Хаёл сурмоқни ўрганмаган
Оёқларни тортиқилайди йўл.

Йўлга ташна изларингиздан
Серюлдуз тун бекор шошилар.
Тушда айтган сўзларингиздан
Уша гулнинг бўйи сочилар.

* * *

Ҳорғин йўл... эскирган туёқ излари...
Қайдадир кишнайди ўшал арғумоқ.
Кескир акс садоси аста сирғалиб
Ҳавони ёндирмоқ истайди кўпроқ:

Адашган умрдай узун йўл эгик
Кутар туёқларнинг чақин тиғини.
Билмас, ўзи ортга қайтмаганидек
Ўшал арғумоқнинг қайтмаслигини...

ҲАЁТИМНИНГ ОДДИЙ БИР ЙИЛИ

Бойчечак тусида титраган дунё
Шафақ рўмолини қайта ёпинар.
Қадимий изидан адашган дарё
Қадимий заминга қайта талпинар...

Ҳамал шивирлайди ёмғир тилидан,
Уни тинглашга мен ҳамон ишқибоз.
Илк чақин зарбидан қайта тилинган
Юрак, сен ҳам мени тушун, илтимос.

Ёмғирни англама, хандон куласан,
Сездирмай тугайди, ёзнинг муҳлати.

Заъфарон хаёлга тагин тўласан
Бағрингда августни аста ухлатиб...

Уни уйғотай деб ўртанганларим
Уйғонса — умрга бўларми қўлдош?
Турналар — кузакнинг ҳур эртаклари
Кетарлар саратон, офтобга йўлдош...

...Қадимий заминни куйлашдан толар
Қадимий изини таниган дарё.
Турналар ортидан қўл силкиб қолар
Бошидан рўмоли сирғалган Дунё...

Ҳабибулла Ҳотамқулов

Ҳабибулла Ҳотамқулов 1955 йили Андижон области Марҳамат районининг Шукурмерган қишлоғида туғилган. 1979 йили ТошДУнинг журналистика факультетини битириб, ҳозир «Джизакстепстрой» территориал бошқармасининг «Зарбдор» газетаси редакциясида ишламоқда.

ЛЕНИН

Юрагим гоҳ, нотинч уради:
Ким айтар, оламда хатар йўқ?
Кўксимда Ватаним туради,
Наҳотки рақиблар қадар ўқ?
Йўқ, ишонч енгади қийноқни,
Эътиқод ҳукмини суради
Кўксимда ҳис қилгум бир тоғни
Бу — Ленин. У мангу туради.

Юрагим хотиржам уради...

* * *

Ҳали менинг қўшиғим
Ғунчаларнинг бағрида,
Лойқа сойларнинг жўшқин
Сувларининг қаърида.
Баҳорларнинг ўйинқароқ
Шамолида қўшиғим.
Курсдош қизнинг тумтароқ
Хаёлида қўшиғим.
Шамол гулларни ўпиб,
Чайқаганда тинч сувни,
Баралла куйлаб ўтиб
Чақиранман сулувни.
Ҳозир эса қўшиғим
Ғунчаларнинг бағрида.

* * *

Сув остига тўшалиб осмон,
Юлдуз тутиб кетади сойни.
Асов тўлқин кўтариб туғён,
Коптоқ қилиб ўйнайди ойни.
Сой бўйини кезаман якка,
(Оғритади юрагимни шеър.)
Таскин бера олмай юракка
Туйғуларим ўз-ўзини ер.
Тун бетига тикиламан жим
Ҳеч нарсани кўрмайди кўзим.
Сир-асрорга бағри лиммо-лим
Тун қўйнида сирман мен ўзим.

ҚУРИГАН ЧИНОР ҚУШИҒИ

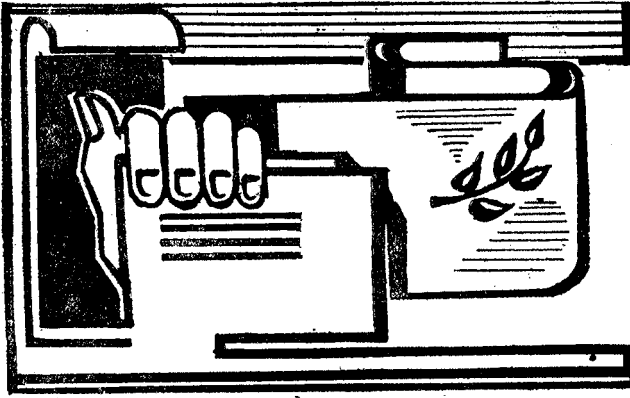
(Қ. Қулиевдан)

Бир вақтлар гавжум эди
Шохларим қушлар билан
Ва остимга тўшаларди
Қуюқ соядан гилам.
Шамолларни қаршилардим
Қўшиқ, айтиб суронли.

Оқ либосга йўргакландим
Тўзганда қор бўрони.
Шамоллару ёмғир билан
Дўстлашгандим у маҳал.
Ой устимга ёпар эди
Ёғдусидан кумуш ҳал.
Садоқатли маликадай
Ҳеч нарсага учмадим.
Паноҳимга олдим қанча
Келиб қўнган қушчани
Довулларга илдизларим,
Шохчаларим дош берди.
Пўлат арра ўтмас эди,
Танам гўё тош эди.
Эҳ, келмоқда яқинлашиб
Бу дунёдан айрилиқ.
Шамол удда қилолмаган

Ишни қилди қарилик.
Майли, ёмғир баргсиз шохда
Тўхтолмай ерга тушсин.
Қушчалар ҳам бошқа яшил
Дарахтлар томон учсин.
Мени болта қирқиб ташлар
Ва гурсиллаб қуларман.
Лекин ўлган чоғимда ҳам
Сизга хизмат қиларман.
Бир вақтлар куйлагандай
Қўшиқ айтгум печда ҳам.
Менга шундай туюлмоқда:
Гўё ўтда азоб кам.
Худди ботир ўғлонлардай
Биз дарахтлар қулармиз.
Биз ҳам қаҳрамонлар каби
Олов ичра куйлармиз.

Ражаббой Раунов

ҚИЗ БОЛАНИНГ БАХТИ

Пахта теримига санокли кунлар қолган... Ҳанифанинг фикр-ёди, вақти-соати далада кечар, ҳосилни чамалар, кўпни кўрган деҳқонлар — қариялар билан суҳбатлашар, ҳар бир мутахассиснинг фикрини маҳтал эшитар, хуллас, пахта билан учрашиш онлари яқинлигидан ҳаяжонланар эди.

Пахтанинг ҳаяжони биринчи йилнинг синови эди. У пахтани энди кўраётгани, энди тераётгани йўқ. Болалигида эгатда онасининг ортидан эргашиб пахта тергани, кейинчалик, бўй етиб, далада кетмон чопгани, гўзага сув тарагани, участкада ҳисобчилик қилгани — ҳаммаси эсида. Мана, энди олтмиш кишига бош бўлиб, ҳар бирининг ёши, феъл-атвори, кўнглига қараб муомала қилиши, уларнинг ишини бошқариш, эл одида «бригадир» деган номни оқлай олиши керак! Бунга уни ҳеч ким мажбур қилмади. Узидан розилик сўрашди. Пахталикда кўп йиллик тажрибага эга бўлган колхоз раиси Ҳалим Қаюмов Ҳанифанинг тиришқоқлигини, ташкилотчилигини ўзича баҳолаб, 14-участкага борди. Раиснинг далага бориши янгилик эмасди-ю, лекин активлар билан келишган ҳолда Ҳанифанинг бригадирликка тайинланиши кўпчилик учун янгилик бўлиб қолди.

Бировларнинг қилган меҳнатини ҳисоблаб чиқиб, шунга яраша меҳнат ҳақи ёзиш ҳар ҳолда осонроқ эди. Далада ишлаш ҳам унга осон туюлар, тўғрироғи, у даланинг ўзига, ишига кўникиб кетган эди. Раиснинг мисоллари, руҳлантирувчи сўзлари уни ўйлатиб қўйди. Гўё ёш-

лик ғайратининг кўзи очилгандек, у дадил тортди. Етмишинчи йилларда Шофиркон районида чўлқувар Талаб Усмонов, бригадир Жаббор Каримов, раис Очил Мўминов ва Нурмат Умаровларнинг номи кенг тарқалди. Ҳанифа Шерова булар ҳақида газеталардан ўқиб, ютуқларига ҳавас қилиб юрарди-ю, аммо булардек масъулиятли вазифаларда ишлашни хаёлига ҳам келтирмаган эди. Энди эса уларга фақат ҳавас қилишгина эмас, балки тенглашиш зарур эди. Ҳаммаси ана шу биринчи йилдан, ҳаяжон ҳам, қувонч ҳам, ғалаба ҳам биринчи йилдан бошланиши табиий эди.

Эртаси кун у тўппа-тўғри тоғаси Кўзи Бердиевнинг даласига борди. Кўзи ака узоқ йиллардан бери 15-бригадани бошқарар, ишнинг кўзини биладиган деҳқон сифатида колхозда ҳурмати баланд эди. Бунинг устига у коммунист, колхоз партия ташкилотининг комитет аъзоси ҳам эди.

Ҳанифанинг келиши Кўзи акани қизиқтирди. Кўришгач:

— Ясан-тусанинг зўр,— дея ҳазиллашиб гап бошлади.— Ёрдамга келяпсанми, деса, меҳмонга келаётгандексан?!

— Бу йилча, қарзга бўлса ҳам, ёрдамни сиз берасиз тоға.— Ҳанифа ҳам ҳазил билан жавоб берди.— Тўғрисини айтсам, тўйдан келяпман. Қишлоғимизда тўй бор эди.

— Яхши, яхши.— Кўзи ака шундай деб гапиришга шошилмади, бир оз ўйланиб:— Янгилик, бу ҳам бир янгилик,— деди.

Жияни тушунмади.

— Мавсумни тўй билан бошлабсан,— дея астойдил қувониб гапирди тоғаси,— энди иккита шартим бор. Биринчиси, мавсумни тўй билан якунлайсан, ўзингни тўйинг билан, ҳа. Иккинчиси, шундан сўнг сен билан мусобақалашаман. Бир бахтингни синаб кўр!

Ҳанифа «бахт» сўзини бир неча бор эшитган, у ҳақда ўйлаган, ўқиган эди. Лекин, тоғасининг оғзидан бу сўз алоҳида жаранглаб эшитилди. У тоғасининг сўзларини уйларига совчи келгандек уялиб эшитди. Бир сўз деёлмай, ўтириб қийғос очилган бир туп ғўзанинг пахтасини териб, қайноқ кафтига йиға бошлади. Қўли тўлди. У тоғасига қаради. Тупда ҳали терилмаган чаноқлар мўл эди.

Шу кун у тоғасидан фахрланди. Даласига келиб тўғри иш тутганини, унинг оталарча ёрдамига, меҳрибонлигига ташна эканини яна бир бор кўнглидан ўтказди. Уйига қайтар экан, у дастлабки хатосини тан олди:

— Галингиз тўғри, тоға. Дефолиацияни кеч бошлабмиз. Ҳатто дефолиациядан бутунлай воз кечмоқчи ҳам бўлган эдик, хайрият...

Кўзи Бердиевнинг бир текисда оппоқ очилган пахтаси Ҳанифанинг фикрини тиниқлаштириб, мустақил, дадил иш бошлайвер, деб турарди.

Ўрганиш биринчи йилдан, секин-аста бошланди. Давом этди. Куз охирламай бригадир қизнинг дала шийпонида план тўлганлигини нишонлашди. Кўп ўтмай Ҳанифанинг бахт тўйи ҳам бўлиб ўтди.

Тоғасининг биринчи шarti бажарилган эди. У тўй кунигача, «Қиз боланинг бахти ҳуснида», яна «Таги-тахтли, муносиб оилага келин бўлиб тушишида», қаби гапларни кўп эшитган, қизи бор хонадонга қариялар меҳмонга келишса, номини тилга олиб, «Бахти очилсин», деб тилак билдиришларини ҳам биларди. Қиз болага бахт тилаш... Одатимиз шунақа. Ҳавас қилгулик одат бу! Кўнглини ҳам, хонадонни ҳам ҳали олисдаги узоқ кутилган бахт истиқболига чорлаш, етаклаш бу! Ҳанифа ўша кунни яхши эслаб қолди: унга ҳам бахт тилашди...

Иккинчи йил тоғасининг иккинчи шarti билан бошланди. Улар энди мусобақадош бригадирлар эди. Ҳанифага осон бўлмади. Янги оила ташвиши, колхозчилар ишончини янада мустаҳкамлаш, оширилган мажбурият, алмашлаб экиш... Буларнинг ҳаммаси иккинчи йилнинг ташвишлари — ниҳоллари эдилар. Уларни ўстириш керак эди. Ўстириш учун эса вақт сабр-бардош, чидам ва яна ўрганиш керак эди.

Аввало, колхозчиларга намуна бўлишни у Кўзи Бердиевдан ўрганди. У кези келса сувчилик, механизаторлиқни ҳам эпларди. Бунинг устига серфарзанд ҳам эди. Бола ўстириш, пахта ўстириш эмас. Уларга ота, она бўлиш лозим, кейин тарбия... ўқитиш... Тоғаси ҳаммасини эпларди.

Ҳанифа ҳам ҳеч иккиланмасдан энг оғир, вақт зиқ пайтларда колхозчиларнинг қаватига кирди. Сув қўйди, культивация қилувчиларга ёрдам берди. У бу ишларни астойдил, жон куйдириб бажарар, буни кўрган бригада механизаторлари Исо Мирзоев, Неъмат Сафаров, сувчилар: Истам Сафаров, Зойир Бақоев ва Боймурод Тўлаевлар вақт билан ҳисоблашмасдан ишлашар, бошқаларни ҳам шунга ундашарди.

Кун сайин коллоктивнинг аҳиллиги, меҳнатга муносабати ўзгариб, Ҳанифанинг ҳам ишлари кўпайиб кетди. Айтганимиздек, вақт зарур эди. Ҳамма нарсани вақт ўлчаб, тақсимлаб, янги вазифалар юклаб берарди. Улгуриш қийин эди.

— Оилани ҳам ўйлашинг керак.— Ҳанифанинг эри шу гапни айтишга баъзан мажбур бўларди. Тўғрида, оила — бу энг аввало, содда қилиб айтганда, эр, фарзанд, уй-жой. Шулардан бир буғунлик — оила туғилади.

Касблари бошқа бўлса ҳам, ниятлари бир экан, эр-хотин бир-бирларини тушуниб, кўмаклашиб ишлашди. Ҳанифа район советига депутат бўлган йили, қишлоқдаги асосий йўлни асфальтлаш наказини олди. Йўл ишида эри шофёрларнинг бригадири бўлиб хизмат қилди.

Унинг баъзи ишларга улгурмай қолган пайтлари ҳам бўлди. Шунда отасини эслайди. Қизалоқлигида отаси колхозда ишлар, бутун вақтини пахтазорда ўтказиб, кунни кеч қиларди. Гоҳида даладан чарчаб уйга келган чоғларида унга ачинар, Ҳанифанинг назарида отасини қимдир мажбуран эртаю кеч далада ишлатаётгандек туюларди.

— Даданжон, мунча кўп ишлайсиз? Бирор кун дам олсангиз...— дея кўнглидагини илҳор этганда, отаси қизига жавобан:

— Гўшан, қизим, кейинчалик биласан. Мен ерга боғланиб қолганман,— деб кулиб кўярди.

Отаси рост айтган экан, улғайгани сайин иши, ташвиши кўпайди, кўп нарсани тушуниди. Тақдирини отасининг тақдирига ўхшаб пахтага, ерга боғланиб қолди. Бир пайтлар отасини айтган сўзларни энди фарзандларидан эшитадиган бўлди. Тиниб-тинчимаслини оғинча тушди. Кишининг икки фазилати одамлар назарга тез тушади. Бири — маслиҳат оғинча тушди. Кишининг икки фазилати одамлар назарга тез тушади. Бири — ҳақон меҳнат ва хушхулқли бўлса, иккинчиси — уларнинг аксидир. Агар Ҳанифадан орденилари ҳақида, ёки ҳосилдорликни йилдан-йилга ошираётганлиги ҳақида сўраб билмоқчи бўлсангиз, индамайди, тўппа-тўғри даласига бошлаб боради: таниш дала, билмоқчи бўлсангиз, индамайди, тўппа-тўғри даласига бошлаб боради: таниш дала, унинг билган пахтазор. Меҳнат. Соддалик. Инсонга хос шижоат. Унинг даласидан шуларни ўқиб, пахта билан учрашиб қайтасиз. Сўнг, соатлаб, қизиксангиз, йиллаб Ҳанифадек деҳқонлар ҳақида, уларнинг меҳнати, «оқ олтин» яратган ҳар бир кунлари ҳақида ўйлайсиз.

У «Ҳурмат белгиси» ордени билан мукофотланганда 24 ёшда эди. 1977 йили унга «Меҳнат Қизил байроқ» ордени беришганда, биз учрашдик. Мени унинг орденилари эмас, ҳаётда қатъият билан, адашмай иш тутаяётганлиги, касбига меҳри, ёш бўлишига қараммай кўпчиликка бош бўлаётганлиги қизиқтирган эди. Баъзан, ҳаётда ўз ўрни, касбини топишга қийналаётган ёшлар билан тўқнаш келганимда Ҳанифа ҳақида гапиргим келади. Лекин уни гапиртириш қийин. Ушанда ҳам ҳеч гапимиз қовушмаган эди. Чамаси, Ҳанифа 1973 йилда ҳосилдорлик 38 центнерга, 1976 йил 40 центнерга етди, деб ўз меҳнати ҳақида ғурурланиб, мақтаниб гапиргиси келмаганди. Гапирмаса ҳам, ҳаммаси аён эди, у ҳақида бутун бригада тўлиб-тошиб гапириб берганди. Шундай пайтда киши қувонаркан, дунёда экинлар кўпу, лекин пахта ўстирган деҳқонга пахтанинг оддийлиги, қалбига пахтаинг оқлиги сингиб қолгандек туюлади. Шунинг учун ҳам улар ўзлари ва ишлари ҳақида кам сўзлайдилар.

Бировлар одам танишга уста бўлади, бировлар мол танишга. Ҳанифа эса ерни яхши танийди. Қаторасига икки йил ўжар табиат деҳқонни имтиҳон этди. 1978—1979 йиллар пахтачиликда қатор қийинчиликлар билан, ўзига хослиги билан ёдда сақланади. Шу йиллар, Ҳанифа даласида ингичка толали пахта буюми синавдан ўтказди. У энг аввало, аҳил коллективга, қолаверса, ерга ишонган эди. Ер уни алдамади. Дастлабки йили 81 гектар пахта майдонидан 230 тонна ингичка толали пахта етиштирилиб, халқ хўжалик плани 108 процентга етказиб бажарилди. Ҳосилдорлик гектар бошига 29 центнерни ташкил этди. Шу йили Қўзи ака бошлиқ коллектив ҳам 70 гектар майдондан 320 тонналик катта хирмон яратдилар. Тоға-жианларнинг муваффақияти ҳаммани қувонтирди.

Ҳар йил пахта етиштирилади. Ҳар йил центнер ошади, тонна ошади, иш ўша-ўша. Ҳар йили бир хил савол:

— Сиз, бу кўрсаткичга қандай эришдингиз? — Ҳанифа йил бўйи қилган меҳнатини сўзлаб беришга қийналади. Бир кун у Қўзи Бердиевга шу ҳақда сўз очган эди, у Ҳанифанинг ўзи иштирок этган қизиқ бир сўхбатни эслатди...

Ушанда йиғим-терим эндигина бошланган пайтлар эди. Район бош агрономи Нажmiddин Исомов билан бригадир Қўзи Бердиев ўртасида қисқа савол-жавоб бўлди.

— Қўзи ака,— деб гап бошлаган эди қотма, ўрта бўй, ихчам, кўзлари ўткир, ўта ҳаракатчан агроном.— Мен кунига ўнлаб участкаларга бораман. Нарталарни бирма-бир

айланаман, ҳосилини кузатаман, чамалайман. Билсангиз керак, районда 209 та бригада бор. Шуларнинг қайси картаси қанча ҳосил беради, тупи нечта, десангиз айтиб берман. Лекин, гап бунда эмас. Шунча кузатсам ҳам тубидан учигача ҳосил олган пахта-ни жуда кам учратдим. Сизнинг далангиз эса кўрганларимни тескариси, бунинг сири нимада?

Шунда Қўзи Бердиев кулимсираб, ўйлаиб жавоб берган эди:

— План тўлсин, иккаламиз бир ўтириб суҳбатлашайлик. Одатда қийин саволлар, қизиқ саволлар бир чойнак чой баҳонасида дастурхон, атрофида очилади.

Суҳбат тугалланмади, жумбоқлигича қолаверди. Бригадир ҳам, агроном ҳам ўз ишларига шўнғиб кетдилар. Бу орада колхоз ва кўпчилик бригадалар йиллик пахта тайёрлаш халқ хўжалик планларини бажардилар. Жданов номли колхоз план тўлиши муносабати билан илғор бригадаларни, жумладан тоға-жиянларни ҳам район радио редакциясига таклиф этишди. Шу кеча икки мутахассис яна учрашишди. Учрашганда ҳам ваъда бўйича — планлар тўлгандан сўнг.

Бош агрономнинг саволи Ҳанифахонни қизиқтирган эди.

Шунгача Қўзи ака Нажмидин Исомовнинг саволини колхоз маданий-оқартув ишлари бўйича раис муовини Исмат Турсуновга ҳазиллашиб айтган ва қандоқ жавоб қилсам экан, деб маслаҳат ҳам сўраган эди. Бу — албатта пахтакорга хос соддалик, айна пайтда донолик ҳам эди. Бунга раис муовини:

— Исомовга: «Иккаламиз бир суратга тушайлик. Сурат тайёр бўлгач, қўлга олиб мириқиб томоша қилайлик. Мен сизга қарай, сиз менга қаранг. Бир-биримизни жиддийроқ, кўрайлик. Шунда айтмасимданоқ ўзингиз билиб оласиз, деб айтинг»,— деб ҳазиллашиб жуда муносиб жавоб қилган эди.

Жавоб маъқул тушди. Бригадир жуда энгил тортди. Агар биров тўсатдан: «Сен фалончи ўғлингни ё қизингни қанча яхши кўрасан!» деб сўраса, ҳар қандай ота ҳам жавоб тополмай доврираб қолади. Меҳрнинг тошу тарозиси йўқ. Қўзи аканинг пахтага ишлашининг ҳам вақти-соати, ўлчови йўқ эди. Раис муовинининг сўзларида диққат бор эди. Икки дўст — икки пахта мутахассисларининг ишида, тиниб-тинчимаслигида айнан бир ўхшашлик бор эдики, бу фидойилик деб аталувчи, тиниб-тинчимасликка асосланган, пахтага бўлган меҳр-муҳаббат билан боғланган ўхшашлик эди.

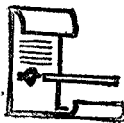
Жавоб Ҳанифага ҳам маъқул тушди.

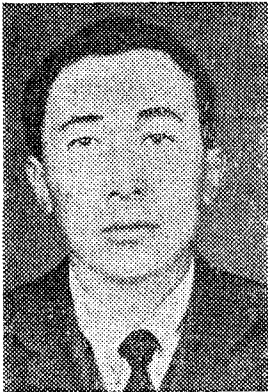
Икки дўст бир-бирларига бўлган ҳурмат ва меҳрларини пахтага бўлган оқибатларини шу таҳлитда жуда ажойиб изҳор этдилар.

Бу йил теримнинг айна қизиган чоғида Ҳанифанинг даласида бўлдик. У ҳар йилгидек тоғаси, Жданов номли колхознинг Меҳнат Қизил Байроқ орденли бригадири Қўзи Бердиев билан мусобақадош. Ҳар икки мусобақадош ҳам 50 центнерлик маррани кўзлаб, дэдил интилмоқдалар. Режалари билан танишдик, колхозда ингичка толали пахтани кўпайтириш, эришилган тажрибани мукамаллаштириш, яна Жилвон чўлидан ер ўзлаштириб, ерга — ер қўшиш.

— Ҳаётингиздаги энг қувончли кунни эслайсизми,— деб сўрайман Ҳанифадан.

— Ҳа,— деб жавоб беради у.— Ҳаётимда қувончли кунлар кўп бўлади. Лекин мен учун йилда бир марта келадиган алоҳида кун бор. Биз ўша кунни кўплашиб, интизорлик билан кутаимиз. Колхозчиларнинг «План тўлди» деб қувонч ва ҳаяжон билан фахрланиб айтадиган кунлари учун ҳаётимдаги унутилмас кунлардир...

Уроқ Саидов Шахри-
сабз районидagi Қизил-
том қишлоғида туғил-
ган. Ҳозир шу районда-
ги 2-мактаб-интернатда
ўзбек тили ва адабиёти-
дан дарс бермоқда.
Унинг шеърлари респуб-
лика матбуотида тез-тез
эълон қилиниб туради.

Уроқ Саидов

МАНЗАРА

Яшил қишлоқ — менинг қишлоғим,
Қир-адири кўм-кўк лозазор.
Қорли тоғи — нурли маёғим,
Арчазори бўй чўзар виқор.

Далаларда буғдойзор — майса.
Тебратади кокилин еллар.
Эгатларда яшнар бинафша,
Оққушларга — феруза қўллар.

Харсанглардан отилар булоқ,
Каклик, тўрғай келар ичгани.
Чулдирашиб бир тўп зарғалдоқ
Лол қолдирар яна ҳам мени.

Дараларда шовуллайди сув,
Кўпикларин сачратиб ҳар ён.
Балиқлари — хуркагич оҳу,
Қармоқларни алдайди ҳар он.

Атрофида юксак қоялар
Қоматини сақлайди мағрур.
Яйловида қулун, биялар
Кишнаб берар ўзгача сурур.

Икки дарё — иккита кокил
Икки ёндан ҳайқирар тинмай.
Чўпон завққа тўлиб муттасил
Чўққилардан чала бошлар най!..

Яшил қишлоқ — менинг қишлоғим,
Қир-адири гўёки бэхмал.

Бундай сулув ажиб қишлоққа
Келинг, дўстлар, истаган маҳал!

БЕШИК

Қундузга дарё бешик
Арслонга-чи, ўрмони.
Оққушларга мовий кўл,
Ой, юлдузга осмони.
Бургутларга баландлик,
Юксак тоғнинг қояси.
Фанни қучган олимга
Алифбенинг зиёси.
Замин тоғ-у денгизни
Ардоқлайди кўксиди.

Тоғда оху улғаяр,
Бешик бўлгани шу-да!
Қўшиққа хонандаю
Яна танбурнинг куйи.
Инсонга юрти бешик,
Илк бор кўз очган уйи..
Ким бешигин тарк этса,
Умри қайғуда, бўтам.
Юртинг нондай азиз тут,
Дейдилар ҳар гал бобом!

ЮЛДУЗЛАР

— Ҳой юлдузлар, юлдузлар,
Нега мунча ёнасиз?
Асрларки, ўт пуркаб,
Нурни қайдан оласиз?
Кўк тоқида порлаган
Гулханмисиз ё сизлар?!
Ёки ёқут, ё гавҳар,
Лоламисиз, юлдузлар?!

— Сиздан олис манзилда
Бўшлиқларда порлаймиз?!
Минг йилларки, сизларни
Қўмсаб, ёниб чорлаймиз.
Сиримиз айтиб қўйсақ.
Қизиқиб боқмас ҳеч ким.
Порлашимиз жумбоғин
Чиқиб ечсин-да ҳар ким!

**Султонмурод Ҳожи-
боев** Тоҷикистон ССР
Ленинобод областининг
Болғали қишлоғида ту-
ғилган. 1969 йили Ленин-
обод педагогика инсти-
тутининг тил ва адабиёт
факультетини битирган.
Ҳозир у педагогик фао-
лият билан машғул.

Султонмурод Ҳожибоев

МЕН ОЙГА ЧИҚИБ ТУШДИМ

Мен ойга чиқиб тушдим,
Жуда яхши жой экан.
Бир томони катта тоғ,
Бир томони сой экан.
Сойнинг зилол сувида
Роса чўмилиб олдим.
Балиқ ҳам тутар эдим,
Лекин уйғониб қолдим .

УКАМНИ ҲАМ

Эркин биринчи синфга
Келган биринчи кун;
Уқитувчи айтгандай
Қўтариб ўнг қўлини:
— Мактаб яхши экан,— дер.
Жилмаяр муаллими.
— Эртага укамни ҳам
Олиб келсам, майлими?

ҚУЁШ ҚАЁҚҚА КЕТДИ!

— Қуёш қаёққа кетди,
Айтиб беринг-чи, ойи?
— Хув, ўша қир орқаси
Қуёшнинг ётар жойи.
— Йўқ, билмабсиз, ойижон,
Қуёш сира ётмайди.
Биздан пана бўлар-у,
Аслида-чи, ботмайди.
Бошқа элу юртларга
Кундуз олиб кетади.
Уларга ҳам нур бериб,
Тонгда бизга етади!

ҲУШЁРЛИК

Мушук дерди миёвлаб:
— Мусичажон, мусича,
Дарахдан ерга тушгин?
Иноқ ўйнайлик пича.
Мусича дер ку-қувлаб:
— Кўзинг айтар бошқани...
Сенинг билан ўйнаган
Қўшнижоним, хўш қани?

ТОВУҚ ДЕР

Жўжалар донлай туриб,
Бирдан уришиб қолди.

Бабоқ хўроз уларга
Хўмрайиб қовоқ солди,
Лиқиллатиб бошини,

Тўпланиб тулки, қуён
Ва яна айиқполвон,
Дедилар: «Келинглар-эй,
Уйнаймиз «меҳмон-меҳмон»,
Тулки дер:—

Эх, тезроқ ўссам эди,
Фазога учсам эди.
Бир карнай ҳам олардим,

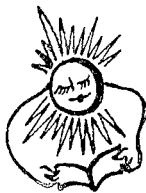
Она товуқ «қўқ-қўқ» дер,
Болаларим тартибсиз,
Беришга мактаб йўқ, дер.

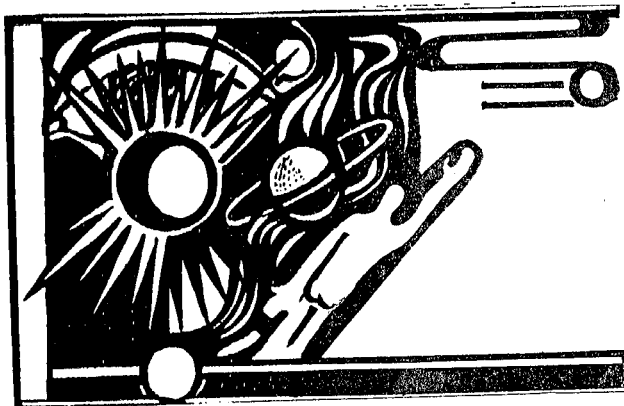
ШУМ ТУЛКИ

«Айиқ — ошпаз,
Сен хизмат қил, қуён, эй,
Мен эса меҳмон бўлай,
...Вой, шум тулки, шайтон-эй!

ОРЗУ

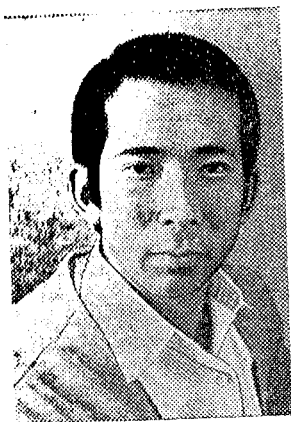
Нақ космосда чалардим!
Дердим она-самога:
«Тўй келяпти Зухрога!»

Тоҳир Малик

САДОҚАТ

Тоҳир Малик [Тоҳир Ҳобилов] 1946 йили Тошкент шаҳрида туғилган. ТошДУнинг журналистика факультетида таҳсил олган. Унинг «Фалак», «Сомон йўли элчилари» сингари китоблари ўзбек фантастикаси ривожига муҳим ҳисса бўлиб қўшилган. Ҳозир у Фафур Ғулом номли адабиёт ва санъат нашриётида муҳаррир.

— Шербек-а?!

Кутилмаганда келган бу хунук хабар Зулайҳонинг миясига чақиндай урилди. У роса ўттиз икки йилни коинот сафарида ўтказган, шу йиллар мобайнида Шербек унинг хаёлидан бир зум ҳам кўтарилмаган эди. Уларнинг ҳовлиси ёнма-ён, орада ҳатто девор ҳам йўқ эди. Пастроқда сой оқар, ҳовлининг чети тоғ ёнбағридаги катта боққа туташ эди. Шоҳимардонга олиб борувчи йўл худди шу сойни ёқалаб ўтарди.

Уйларига туташган боғ фазогирларники эди. Жаҳонга доврўғи кетган фазогирлар олис сафарлардан сўнг шу боққа келиб дам олишар, Шербек ҳам, Зулайҳо ҳам мактабдан қайтгач, шу ерга ошиқишарди, Фазогирларнинг ҳикояларини завқланиб тинглашар эди.

Улғайишгач, оталарининг касбини олишди — биокимёгар бўлишди. Аммо болаликда қалбларига тугиб қўйган орзуларидан қайтишмади. Улар нотаниш сайёраларга сафарга чиқиш учун махсус тайёргарлик кўришди. Лекин бирга парвоз қилиш уларга насиб этмади.

Ўттиз икки йил ўтибди... Бу вақт ичида Зулайҳо Шербек билан фақат Ердаги марказ воситасида бир неча марта алоқа қилди. Унинг режасича, Шербек Ерда сал эртароқ қайтиши керак эди. Шунинг учун бошлиқнинг хонасига кириши билан Маматзодадан биринчи бўлиб Шербекни сўради. «Ҳалок бўлди», деган гапни эшитдию юрак тўридаги умид чинниси синди. Болалиги, хотиралари қора пардага чирмалди. Ич-ичидан йиғи

ўрлаб келди, лекин йиғламади. Беҳол ўтириб қолди. Маматзода унга чой қуйиб узатди. Кейин столнинг тортмасидан бир даста қоғоз чиқариб, Зулайҳога тутди.

— Унга Вайсдифф деб ном беришибди. Биз уни жонсиз қурол деб ўйлаган эдик. Лекин у жонли маҳлуқ экан. Балки у ўзи мавжуд бўлган сайрада ўша ернинг табиий-биологик шароитларига кўра нормал яшагандир, лекин бизнинг еримизда ҳамма нарсани ямламай ютадиган жуда даҳшатли маҳлуққа айланиб кетар экан. Лекин то яқингача Вайсдифф ҳақида етарли маълумотга эга эмас эдик. Шербекка шунини аниқлашни буюриб, оқибати қандай бўлиши хаёлимизга ҳам келмаган эди. Шербек кемани топган, лекин ночор қолиб ўзи билан портлатиб юборган. XXI асрдан қолган улаънати кемада шу Вайсдифф жойланган яна тўққизта контейнер бор экан. Шербек ниманинг эвазига жон берганини тушангангиз керак... Сиз манави ҳужжатлар билан танишиб чиқинг, кейин бафуржа гаплашамиз.

— Бу нима?

— Журналист Френкнинг топилмаси. У кечроқ бўлса ҳам, одамзотни хавфдан огоҳ қилди. Френк бобокалони полковник Коллинзнинг архивидан икки асрдан бери одамзотга номаълум бўлган икки хатни топиб эълон қилди.

Зулайҳо Маматзода ажратиб берган газетага кўз югуртирди.

«Мутлоқ маҳфий.

Президент жаноб олийларига.

Жаноб президент, топшириқингиз бажарилганини билдириш шарафига муяссарман. Қурол олиб келинди. Кема экипажи ҳалок бўлди. Мен қурол жойланган бир контейнерни олиб бошқа кемада қочишга мажбур бўлдим. Ун контейнернинг ҳаммаси Ерга олиб келинса, маҳлуқлардан бир нечаси тасодифан озодликка чиқса, у мамлакатларни, шу жумладан, миллатларни ажратиб ўтирмайди. Ергадаги ҳаётга бутунлай нуқта қўяди. Мен олиб тушган контейнердан фақат энг сўнгги чора сифатидагина фойдаланиш мумкин. У уруш учун яроқсиз. Уни ишга солиш — шамолга қарши тупуриш билан баробар.

Вайсдифф ҳақида оғзаки равишда батафсил сўзлаб бераман.

**Полковник КОЛЛИНЗ.
2098 йил Август.**

«Мутлоқ маҳфий. Полковник Коллинзга!

Жаноб полковник, маълумотларингизни тегишли одамларга етказдим. Узоқ фикрлашувдан кейин қуролни йўқ қилишга қарор қилдик. Буяораман: контейнерни Тинч Уммон тубига, керак бўлиб қолганда қайта олиш имкониятини ҳисобга олиб, чўктиринг. Унга тегишли барча маълумотларни йўқотинг. Мазкур қурол, биринчи даражали давлат сири бўлмоғи зарур. Ушбу буйруқ қуролдан хабар топган барча мутахассисларга етказилсин...

Шунингдек, қуйидаги нарсалар ҳам эътиборга олинсин...»

Зулайҳо газетадан кўзини узиб савол назари билан Маматзодага қаради. Элликларни қоралаган Маматзода кўзойнагини артиб, томоқ қириб қўйди.

— Фрэнк бу хатларни эълон қилгач, ҳамма оёққа турди. Коллинзнинг сафари ҳақида ҳеч қерда батафсил маълумот йўқ эди. Фақатгина бир газетада «Церера» туркумига йўл олгани ҳақида хабар босилган. Калаванинг учи топилгач, кеманинг номи аниқланди. Биз коинотда дарбадар юрган кема худди шу Коллинз учган «Эврика» деган қарорга келдик. Шербекнинг кемаси вазифани бажариб Ерга қайтаётган бўлиб, коинотда «Эврика»нинг тахминий координатлари Шербекнинг йўлида эди. Шунинг учун кемага ўтиб, қуролни аниқлашни унга юкладик. У кемага ўтиб, қуролни аниқлади. Хабар қилди. Лекин ўзи қайтолмади. Тинч Уммонга ташланган контейнер қидирилаётганда кечикканимиз маълум бўлди. Вайсдиффларни биринчи бўлиб балиқчилар пайқашди. Уммондаги балиқлар сезиларли равишда камайиб борди. Сўнгра балиқ эмас, сарик, шаффоф, медуза сифат маҳлуқлар илинаверган. Вайсдиффнинг биринчи қурбонлари ҳам уни топган балиқчилар бўлди. Ярим қулоч қалинликдаги темир контейнер икки аср мобайнида чириб, тешилибди. Биз икки аср озуқасиз яшаган бу мавжудотга қарши ҳозир бирор чора кўришга ожизмиз. Унга ҳеч нарса қор қилмайди. Ҳозирча у ҳукмронлик қилаётган оролларни куч майдони билан ўраб қўйдик.

— Демак, қирғин бошланибди-да?

— Ҳа. Шунинг учун сизга дам бермай, шошилинч равишда чақиртирдим. Ярим соатдан сўнг Хоккайдо архипелагига учишингиз керак. У ерда бир неча илмий гуруҳлар иш олиб борапти. Қоинот маҳлуқлари бўйича тажрибали мутахассис бўлганинг-

из учун сизни «Ўзбекистон» илмий экспедициясига бошлиқ қилиб тайинладик. Айтмоқчи, ҳамкурсингиз Галина хоним ҳам ўша ердалар. Бирга ишлайсиз.

Зулайҳо хаста одамдай ўрнидан секин турди. Вазмин юриб эшикка яқинлашди.

— Шербекнинг оиласи бу фожиани биладимиз?

— Йўқ, ҳозирча маълум қилмадик.

Зулайҳо хайрлашиб, чиқиб кетди. У кўзлари кулиб турувчи Шербекни, тошларни юмаллағудай шиддат билан оқувчи сойнинг муздек сувидан симирлиши, икки чеккада оқ тола кўриниб қолган онасини соғинган эди. Кўролмай кетадиганга ухшайди...

Йўқ, кўрди. У меҳмонхонага яқинлашганда, фаввора ёнида ўтирган кампирга, унинг ёнидаги ўрта ёш аёлга кўзи тушди. Юраги ҳаприқиб кетди. Онасини? Бу чимдиб кўйилгандай бурун, мунчоқдай қора кўз — онасининг ўзи. Фақат қора, ажин босган юз, тиш йўқлигидан қимтингандай бўлиб турган лаб унга нотаниш. Шундай бўлса ҳам Зулайҳонинг юраги онасини таниди, у беихтиёр ўша томон юриди. Аёл бир нарса деб ўрнидан турди. Кампир титроқ қўллари билан ҳассасига таяниб, туришга чоғланди, улгурмади. Зулайҳо «Буви, бувижоним!», деб онасини кучиб олди. У она исини, нафасини қўмсаган эди...

— Қариб қолибсиз,— деди Зулайҳо кўздан ёшни артиб,— танимай қолибман.

— Ҳа, сен ҳам саксонга кириб кўр-чи. Танияпсанми? — Она шундай деб ёнидаги аёлга ишора қилди.

— Вой ўлмасам, Гулсарахон!

Гулсара Шербекнинг хотини эди. Улар сойнинг нариги қирғоғида туришар, Шербек овози дўриллаб қолганда, ўша томонга тез-тез ўтишни одат қилганди. Зулайҳо улар ўртасидаги чарчамас, беминнат алоқачи эди.

— Султон қани, катта бўлиб қолгандир,— деди Зулайҳо Гулсарани бағридан кўйиб юбормай.

— Москвага чақиришган экан. Ўша ерда. Бизни-ку, зўрға танидинг, уни ҳеч таний олмайсан.

— Кимга ўхшайди?

— Менга.

Гапга кампир аралашди:

— Ол-а, қошини демасанг, ҳеч сенга ўхшамайди. Лочин, дадасининг ўзи! Ҳа, қизим, Шербекдан нега дарак йўқ, билмадингми?

Зулайҳо ўзига тикилиб турган кўзларга қарашга ботинмай деди:

— У... кечроқ келармиш.

— Бошқалар келишибди-ку?

— Ҳа... Шербек чала ишларини битириб қайтаркан.

— Боласи тушмагур, ёшлигидан шўх. Биров хавотир олади, деб ўйламайди ҳам. Сойнинг нариги томонига ўтганда, алламаҳалгача қолиб кетарди-а?— Кампир шундай деб Гулсарани тирсаги билан туртиб, ҳузур қилиб қулди. Онасининг шу кулиши Зулайҳони йиғлаб юбориб, сирни очиб кўйишидан сақлаб қолди. Кампир кулгидан тўхтади. Бирдан жиддийлашди.— Яна кетар эмишсанми?

— Ҳа, бувижон.

Кампир чуқур ух тортди.

— Бувижон, сизга нима бўлди, мен энди узоқлаб кетмайман.

— Эй, дунё ўзи шунақа экан-да?! Сен бир олам умид билан бола ўстираркансан-у, умидинг умидлигича қолиб кетавераркан.— Кампирнинг овози титраб, дарров кўзига ёш келди. Зулайҳо унинг юзидан, ёшланган кўзларидан ўпди.

— Бувижон, мен нима ёмонлик қилдим?

— Йўқ, сен оппоқсан. Лекин сен ҳам бошқа одамларга ўхшаб яшашинг керак.

— Ахир...

— Тўхта, гапимни бўлма. Сен ҳам бошқаларга ўхшаб оила қурасанми, йўқми?

Мен ишларингдан, хатти-ҳаракатингдан розиман. Лекин неварамни бирпас тиззамга олиб, бир мартагина ўпиб, кейин ўлсам ҳам армоним қолмасди. Ёлғиз қизсан-а? Уй-лайсанми?

— Бувижон, ҳали ёшман-ку!

— Нима? Ёшмисан?! Эллиқ тўққизга чиқиб ёшман, деяпсанми? — кампир шундай деб қизига разм солди. Дарҳақиқат, қизнинг гапида жон бор. Ҳеч ким уни бир кам олтмишда демайди. Ўттиз икки йил сафарда юриб қаримабди ҳам. Уни кўрган одам узоғи билан ўттиз беш беради. «Ҳар ҳолда бир кам олтмиш ёшда деган номи бор,

тергаб йўлга солмасам бўлмайди. Қайсарлиги қолмабди...» Кампир шундай деб ўйлаб, яна гапга тушди.

- Бувижон, хўп, мен рози. Қайтишим билан тўйни бошлаймиз.
- Топганинг борми?
- Бор.
- Ешми?

— Ёш, энди тўқсон бешга кирди. Ерга қайтгунча бир юз ўн саккизга киради,— Зулайҳо шундай деб кулди, кампир қўл силтаб тескари қараб олди.

— Бувижон, боришим шарт. Ахир, мени нимага боққансиз? Одамларга фойданг тегсин, дердингиз-ку.

- Мениям ўйла-да, ахир.
- Хўп, хўп, дедим-ку.
- Қайга кетяпсан, ўзи?
- Кейинроқ айтаман.
- Анави... Вайдиб чиққан жойгамасми?
- Йўқ, бувижон, бошқа ерга.
- Хатарли эмасми?
- Хавотир олмаг. Фақат чала бир ишни битказаману қайтаман.
- Яна учасанми?
- Йўқ, бу — Ердаги иш.

Меҳмонхона олдида ҳаворанг машина тўхтади.

- Бувижон, кетишим керак.

Кампир уни маҳкам кучиб олди. Кейин Гулсаранинг ёнидаги сумкадан бир ту-гунча олиб очди. Ундаги тандирда ёпилган нонни кизига тутди. Зулайҳонинг эти жи-мирлашиб кетди. Бу нонни ўттиз икки йил бурун сафар олдидан онаси ёпган, оғзи куйиб тишлаган эди. Нон қотиб кетибди. Зулайҳо кўзда ёш билан нонни яна бир тишлади. Хўнграб юбормаслик учун нонни онасининг қўлига тутиб, уни бир ўпдию қайрилиб югуриб кетди. Она қўлини у томонга чўзганича қолаверди. Чинор танасини эслатовчи бу бўжур қўллардаги нонни Шербек ҳам тишлаган эди...

Вайсдиффларнинг нақадар даҳшатли эканини Зулайҳо Хоккайдога келгач, тўла ҳис қилди. Бир қараганда Вайсдиффлар инсониятни енигишга чоғланган эди. Агар бу ҳолат яна икки-уч ой давом этса, Ердаги ҳаёт томири узилади. Шаҳарлар хувиллаб қолади. Уларнинг ҳовлиси туташган боғ ҳам хароб бўлади. Сойнинг муздек сувидан ҳеч ким лаззат олмай кўяди.

У келганда бир гуруҳ олим «Z» вируси билан заҳарланган снарядни вайсдифф тў-дасида портлатишга тайёргарлик кўрарди. Зулайҳо бунинг фойдасиз эканини сўзса ҳам, синаб кўришга рухсат берди. Олимларнинг бу тажрибаси унинг назарида чўкайт-ган одамнинг хасга тирмашишдай бир гап эди...

Куч майдони билан ўралган ерга бузоқ боғланди. Кейин манипулятор вайсдифф-лар қамалган қалин темир қутини очди. Вайсдиффлар бузоқ томонга ўрмалай бош-лашди. Снаряд портлади. Тўзон босилганда вайсдиффлар ҳаракатсиз ётишарди. Олим-лар буни ғалаба деб билиб, бир-бирларини табриклашга энди чоғланишганда вай-сдиффлар яна ўрмалай бошлашди. Бир неча дақиқадан сўнг бузоқ кўкка учгандай йўқ бўлди. Снаряд вайсдиффларни бир оз карахт қилган эди, холос. Зулайҳо бундай маҳлуқни биринчи учратиши. Фақат у эмас, балки бутун одамзот шундай ҳужум бў-лар, деб ўйламаганди. Энди ҳалокатнинг олдини олиш мумкин эмасми? Зулайҳонинг қалбини ғашлик таталарди.

«...Вайсдифф — оқ ўлими! Жуда тўғри ном беришибди. Дунёда бундай қонхўр, гўштхўр маҳлуқ бор, деб аввал ҳеч ким ўйламаган эди. Бу ўрмаловчи маҳлуққа бош-қа ном ҳам бериб бўлмайди. Унинг кўпайишига ақл лол қолади. Мана, ҳозир ўнта вайсдифф бир бузоқни еди. Шу замонидек бўлинди. Энди йигирмата бўлди. Яна бир бузоқни еса қирқта бўлади... Бир тўп бўлиб ҳаракат қилишига қараганда, онгли мал-жудотга ўхшашади. Бу ваҳший онг олдида наҳот инсон ожиз бўлиб қолаверсал... Йўқ, вайсдиффнинг ваҳшийлигидан инсоннинг онги устун бўлиши керак. Ҳамма нар-са ўлади. Вайсдиффнинг ўлими ҳам муқаррар! Фақат унинг жон томирини топиб, шу ерга тиг уриш лозим. Лекин унинг жон томири нимада? Унга қандай болта уриш керак? Агар бу муаммо тез орада ҳал этилмаса, келажак инқирозга юз тутати. Онг-нинг келажаги ўлади...»

Зулайҳо шуларни ўйлаб келажакни кўз олдига келтиради.

...Вайсдиффлар тўдаси кўтарган чанг шаҳар вайроналари устига чўкди. Шаҳар-

лар) чанга кўмилиб бораверди. Текис майдонлар, йўллар ҳам йўқолди. Ер сайёраси унинг дастлабки кўникишига қайтди... Тафаккур бир неча миллиард йил орқага сўриб ташланди. Энди у яна қайта оладими?..

Бундай бўлиши мумкин эмас! Бугунми, эртами тафаккур ғалаба қилади. Одам-лот ҳужумга тайёргарлик кўрмагани учун ҳозирча чекинаятми... Уз тафаккурининг чўққисига етган инсоният табиатнинг донишмандлигини бу гал ҳисобга олмабди...

— Кечирасиз, Зулайҳо опа сиз бўласизми?

Зулайҳонинг хаёли бўлинди. Овоз келган томонга қаради. Истараси иссиқ, жик-каккина бир йигит ундан жавоб кутарди. Зулайҳо йигитни қаердадир кўргандай эди. Йўқ, йигит Шербекка ўхшаркан. Фақат Шербек баланд бўйли, бақувват эди. Лекин йигитнинг қирра бурни, туртиб турган ёноғи Шербекнинг ўзи эди. Шербекнинг кўзлари ҳам шу йигитникидай мулойим боқарди. Худди юздан нур ёғилаётгандай бўларди... Фақат қошлари бунақа туташ эмас эди.

Йигит ҳам чиройли бу аёлга бир неча сония қараб қолди. Зулайҳони дарров таниди. Расмда жиддий боқиб турган кўзларнинг четига тушган билинар-билинамас ажинни ҳисобга олмаса у ўзгармабди. Фақат сал озган. Сочида битта-иккита оқ кўриниб қолибди. Йигит Зулайҳонинг ёшлиги, кейин илми кашфиёти ҳақида кўп ҳикоялар эшитган. У билан учрашишни узоқ вақт орзу қилган эди. Лекин бундай шароит-да учратиш сира хаёлига келмаганди. У яна сўради:

— Сиз Зулайҳо опамисиз?

— Ҳа, менман.

— Мен Фарғонадан келдим. Аксил вайсдифф ҳақида бир таклифим бор эди.

Шуни маслаҳатлашмоқчиман.

— Қани, юринг-чи,— Зулайҳо уни хонасига бошлади.

— Исми-шарифингиз нима, укажон?— деди Зулайҳо ўтираётиб.

— Султон. Султон Мирзаев.

Зулайҳо унга ялт этиб қаради. «Ўша,— ўйлади Зулайҳо,— Шербекнинг худди ўзи».

Унинг кўз олдига Шербек келди... У ўғлини кўрмади. Ўғли ҳам ота дийдорига тўймади. Улар сафарга кетишаётганда, Гулсара ҳомиладор эди. Шербек яримта кўнгил билан учганди. Гулсара билан Фарғонада хайрлашган, Зулайҳо эса у билан космодромгача бирга келган эди.

— Тўғилмаган гўдакка исм қўйгандирсизлар?— деб сўраганди Зулайҳо ҳазил билан.

— Бўлмасам-чи!

— Билсак бўладими?

— Ҳа, Султон.

— Қиз бўлса-чи?

Шербек елкасини қисиб кулганди:

— Буни ўйлаб кўрганимиз йўқ. Қиз бўлса сен исм топарсан.

— Сен келгунча у каттагина одам бўлиб қолади.

— Ҳа.

— Кимнидир севади. Балки кимнидир садоқат билан кутар.

— Ким билади, мен уни чинакам садоқатли одам бўлишини истардим. Тушун-япсанми, фақат бир кишига эмас, умуман одамзотга садоқат билан хизмат қилса, дейман.

— Шундай бўлади!

— Қайдан биласан?

— Ўғил отасига тортади.

— Қиз-чи?

— Мен дадамга ўхшарканман.

— Фақат қайсарлигинг ўхшайди.

— Унинг ҳам фақат садоқатлиги ўхшаса-чи?..

Эшик очилиб, Зулайҳонинг хаёли бўлинди. Котиба сўнгги тажрибаларнинг хулосаси ёзилган қоғозларни олиб кирди. Зулайҳо уларни стол чеккасига кўя туриб сўради:

— Сиз Шербекнинг ўғлимисиз?

Бу савол Султонга бошқачароқ эшитилди. У: «Мени танимагани яхши, билса, авайлаб, эркин ишлашимга халал беради», деб ўйлаб:

— Йўқ,— деди.

Зулайҳо унинг нима учун йўқ деганини тушуниб кулимсиради. «Гўдаклигича бор. Ёлғон гапирishi билмайди. Хужжатига «Шербек ўғли», деб ёзилган. Менинг ўжарлигим унга ўтганга ўхшайди...»

Зулайҳо уни ўтиришга таклиф қилди.

— Қулоғим сизда.

— Мен сизлар ўтказаетган тажрибага бутунлай бир зид режани таклиф қилмоқчиман.

— Ука, фикрингизни аниқ, қисқа қилиб, изоҳлаб айтинг.

— Хўп, қисқаси, вайсдиффларнинг кўпайиши ва тараққий этишига йўл бериш керак.

Кўзини бир нуқтага тикиб ўтирган Зулайҳо ажабланиб қараб қолди. Лекин йигитнинг сўзини бўлмади.

— Фақат бу интеграцияни бизга ёрдам берадиган йўлга солиш керак. Вайсдиффларни физик ёки кимёвий усул билан йўқ қилиб бўлмайди. Ваҳший вайсдиффларни фақат бошқа турдаги вайсдиффлар йўқ қилиши мумкин.

Йигитнинг бу гаплари Зулайҳо учун ангилик эди. Шу сабабдан Султоннинг сўзларини диққат билан эшитиб, фикрларини ёзиб борди.

— Ҳозир вайсдиффлар фақат кўпайиб, ҳар тарафга тарқаш билан банд. Лекин вақти келиб улар албатта гуруҳларга бўлинадилар. Ана шундан кейин улар бир-бирларини янчишни бошлайдилар. Чунки уларда ўзига яраша онг бор. Биз фақат гуруҳга бўлинишни тезлаштиришимиз керак. Бунинг учун маълум бир вайсдиффларнинг ирсий тузилиши билан эволюциясини ўзгартириш лозим.

— Қандай қилиб?

— Илгари ашаддий ичувчиларга бир дори берилса, уларнинг аъзоларида майхўрликка нисбатан нафрат уйғонган. Биз шу усулни вайсдиффда қўлласак-чи? Мен вайсдиффларнинг ривожланишини ўрганиб чиқдим. Дастлаб вайсдиффлар планктон билан овқатланишган. Кейин балиққа, сўнг қонли жондорларга ўтишган. Овқатланиш босқичига эътибор беринг-а: планктонни паст сифатли оқсил десак, балиқ ўрта сифатли, қонли жондорларнинг оқсили эса юқори сифатли. Лекин гап сифатида эмас, оқсилларнинг ирсий тузилишида.

— Демак, сиз оқсил моддасининг ирсий тузилишини ўзгартириб, вайсдиффларга бермоқчисиз, шундайми?

— Ҳа, мен оқсилни ўзгартиш йўлини мана бу ерда тўла баён қилганман,— деди Султон Зулайҳога қалин дафтар узатиб.

Зулайҳо дастлаб йигитнинг фикрларини болаликка йўйган бўлса ҳам, кейинроқ мантикий хулоса чиқаришига таян берди. Дафтардаги назарий фикрларни ўқигач, Султоннинг биокимё соҳасида катта истеъдод эканига ишонч ҳосил қилди. У Султоннинг таклифига қўшилди. Шунинг учун тажрибахонадагиларни янги назария бўйича ишлашга сафарбар қилди.

Тажрибани планктондаги оқсил модданинг таркибини ўзгартишдан бошлашди. Кейин балиққа ўтишди. Вайсдиффларда ўзгариш сезилмади. Ҳайвонлар ҳам натижа бермади. Вайсдиффлар озуқага аввалгидай бир тўда бўлиб ёпишиб, куч майдонидан чиқishi учун бирга ҳаракат қилишарди. Гуруҳга бўлинишдан дарак йўқ эди. Биргина йўл қолди: одамдаги оқсилни ўзгартириш керак-и!

Шу ерда Зулайҳо Султоннинг фикрини қувватлашга иккиланди.

— Биз одамларни онгли равишда вайсдиффларга ем қиламизми?

— Миллиардлаб одамнинг ҳаёти учун юзлаб одам жонини фидо қилиши мумкин.

— Фидойилар топилади. Лекин бу тажриба ҳам натижа бермаса-чи?

— Бу сўнги йўл. Натижасига эришишимизга имконим комил...

— Менинг ҳам ишонгим бор. Лекин олимлар кенгаши билан маслаҳатлашимиз керак.

Бу фикр кенгаш аҳлини ҳам икки айри йўлга рўпара қилди. Султоннинг режасини биринчилар қатори қўллаган Галина Ефимова ҳам тайинли гап айтмай қолди. Бир гуруҳ олим, айниқса соҳлари текис оқарган, иягида тиртиғи бор олим бу таклифга бутунлай қарши бўлди.

— Умуман, мен Мирзаевнинг услубига қаршиман,— деди у.— Бу хаёлпарастликнинг ўзгинаси. Вайсдифф — онгсиз мавжудот!

— Эркин Йўлдошевич, янглишмасам, сиз бир вақтлар академик Одиловнинг

услугига қарши чиқиб, умр узайтиришни асабни даволашдан бошлаш керак, деган фикрни ҳам хаёлпарастликка йўйган эдингиз. Тўғрими?

— Нима демоқчисиз? Бунинг вайсдиффга нима алоқаси бор?

— Оқибатда ким ҳақ бўлиб чиқди?

— Уртоқлар, мавзудан четланяпмиз. Мен бундай савол-жавобга бутунлай қаршман. Агар сиз шу саволга жавоб олишни истасангиз, жавоб беришим мумкин. Ҳа, академик Одиловнинг назарияси исботланди. Лекин у даврда мен ҳам ҳақ эдим. Вақт ўтиши билан шароит ўзгарди.

— Лекин биз ҳозир вақт ўтишини кутолмаймиз.

— Шошиб одамларни бекор қурбон қилишга ҳам ҳақимиз йўқ.

— Миллиардлаб одамнинг ҳаёти учун бир неча киши ўз жонини фидо қилиши мумкин.

— Масалан, ким?

— Узим.

— Ҳаммамиз сўзда ботирмиз... Ҳозир баландпарвозликнинг пайти эмас. Бошқа йўл излашимиз керак.

Кенгаш бир хулосага келмай тарқалди. Зулайҳонинг кайфияти бузилди. Унинг ўзи ҳам икки ўт орасида эди. Лекин у сўнгги чорага ишонар эди. Аммо бирдан бир одамни қурбон қилишга қўли бормасди. У камқатнов кўчадан юриб борарди. Хаёли уни турли томонларга тортқилар, ҳали шарқираган сой, ҳали боғ, ҳали шаҳарлар кўз олдига келар, буларнинг ҳаммаси бир зумда вайронага айланар эди.

«...Ҳозир инсониятни куч майдони ўлимдан сақлаб турибди. Бу майдон қачонгача чндайди? Балки у ҳам ярим қулочли контейнердек дарз кетар? Контейнерда фақат ўнта вайсдифф бор эди. Бу ерда эса ҳисобсиз... Уларнинг очдан қирилиб кетишларига ҳам, очликдан бир-бирларини ейишга ҳам умид қилиб бўлмайди...»

«...Фидойилар топилади?.. Ким? Мен... «Ҳаммамиз фақат сўзда ботирмиз...» Наҳотки... Қизик, нима учун мен бир одамни қурбон қилишим керак. Нима, унинг менадан бирор ери камми? Ё менинг камим борми? Тажрибани ўзимда ўтказсам-чи?..»

«...Нега шу қарорга келдим? Эркин Йўлдошевчининг гапига аччиқ қилибми? Йўқ, бу эътиборга оладиган гап эмас. Кенгаш Султоннинг фикрини тасдиқласа ҳам, мен кимгадир: «Вайсдифф қамалган майдонга киринг», дея олмасдим...»

Зулайҳо ўзи сезмаган ҳолда тажрибахонага яқинлашиб қолганди. Тажрибахонадагилар тушлик овқатга чиқишган, навбатчи қиз дераза олдида хаёл суриб ўтирар эди. Зулайҳони кўриб ўрнидан турди.

— Синглим, аксилвайсдиффнинг янги намунаси қайда?— деди Зулайҳо.

Қиз хона тўридаги қора қутидан кўкиш суюқлик солинган шишани олди. Зулайҳо уни чайқаб, нурга тутиб кўрди.

— Қайнатилган игна борми?

Қиз игна олиб берди. Зулайҳо эм игнасига суюқлик тортиб, уни билагига яқинлаштирганда, қиз даҳшат билан бақириб юборди:

— Опа!

— Қўрқманг, синглим.

— Зулайҳо опа, нима қияпсиз?

— Шундай қилиш керак.

— Ахир, бу жиноят-ку?

— Йўқ, бу жиноят эмас. Кимдир шундай қилиши керак.

— Фақат... сизнинг бунга ҳаққингиз йўқ.

— Нимага?

— Сиз илмий гуруҳга бошлиқсиз.

— Ана кўрдингизми, мен бошлиқман. Демак, мен бошлашим керак.

— Йўқ, йўқ!

— Мен бошлиқманми? Демак, сўзимга қулоқ солинг.— Зулайҳо ўзини эмлади.

Қиз йиғлаб юборди.— Ўзингизни босинг. Менга қоғоз-қалам беринг.

Зулайҳо шундай деб столга яқинлашди. Кейин навбатчи қиз берган қоғозга тез-тез бир нарсаларни ёзди.

— Мана буни Султонга, бунисини илмий кенгашга берасиз. Энди мен билан юринг.

— Опа, жон опа, ўтинаман, бундай қилманг.

— Менга қаранг, онангиз бормилар?

— Ҳа.

— Агар ҳозир шундай қилмасак, кечикамиз. Онангизнинг ҳурмати ҳаққи, бир неча дақиқа ўзингизни қўлга олинг. Менинг айтганларимни қилинг. Юринг.

...Қиз титроқ қўллари билан куч майдонини бошқариб турадиган асбобнинг мурватини буради. Асбобдан электр қуввати узилиб, майдон кучини йўқотди. Зулайҳо чегарадан ўтиши билан қиз яна мурватни буради. Куч майдони — бу кўринмас парда шу қадар қудратга эга эдики, уни на ўқ, на лазер нури кесиб ўта оларди. Сўнгги асрнинг энг катта кашфиётларидан бири шу эди.

Зулайҳо куч майдонидан ўтиб, битта қутини очди. Қизнинг бутун вужудини даҳшат қамраб олди. У кўзини юмди. Ёш ёноқларини ювиб тушди. Кўзини очганда Зулайҳо йўқ эди. Ерда қорамтир вайсдиффлар пайпасланишарди. Қиз ўнгдаги мурватни буради. Манипулятор нариги томонидаги қутини очди, ундаги вайсдиффлар ҳам чўзилиб тушиб, ҳозиргина Зулайҳо турган ерга ўрмалади. Қиз совуқда қолган одамдай қалтирай бошлади. Бақириб юбормаслик учун бармоғини тишлади, кўзидан ёш думалади.

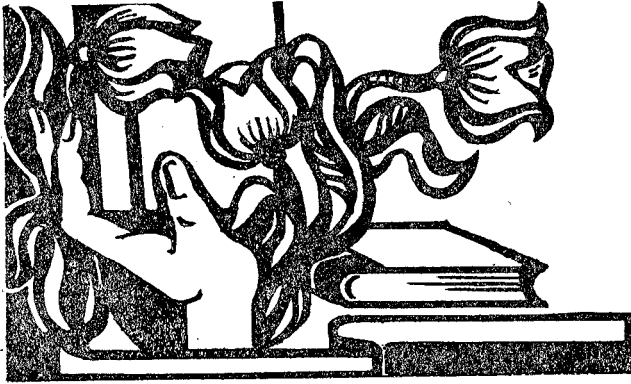
Ҳар икки қутидаги вайсдифф тўқнашгач, енгил чанг кўтарилди. Улар пахмоқ, сочдек тўзиб кетишди. Дам ўтмай чанг босилгач, қиз фақат қорамтир вайсдиффларнинг қолганини кўрди. У югуриб. Султоннинг хонасига кирди. Кирдию йиғлаб юборди. Хонасига эндигина кириб, ҳали ўтиришга улгурмаган Султон нима гаплигига тушунмай туриб қолди. Қиз ҳеч гап айтмай хат тутқазди. Султон хатга шошиб кўз югуртирди.

«Султонжон, даданг сени одамларга садоқатли бўлсин, дерди. Шундай бўлиб қол. Эрталаб илмий кенгашнинг йиғилишига бор. Мен уларга хат ёзиб бердим. Илмий гуруҳга менинг ўрнимга бош бўласан. Ғалабанга ишониб шу йўлга қадам кўйдим.

Сендан охириги ўтинчим, онамга ҳеч нарса дема...»

Султоннинг назарида момақалдироқ гулдураб, ҳаммаёқни остин-устин қилиб юборгандай бўлди.

БОЛТИҚБЎЙИ ЁШЛАРИ

□ □ □

Болтиқбўйи — бағрида шиддатли жанглар, машаққатли кечмиш-кечирмишларга тўла ўтмишнинг жароҳатлари оғир из қодирган, не-не босқинчилар, истилочилар истибодидан омон ўтиб, бугунги кунда озод, эркин нафас олаётган, ўзини, ўзлигини аён таниб олган қадимий ва навқирон, Литва, Латвия, Эстония сингари улуғ мамлакатимиз социалистик сафдошлари қаторидан тенг ўрин олган республикалар ўлкаси.

Кўп асрлик истибод Болтиқбўйи халқларининг ёзувига, миллий санъати, адабиётининг ривожига тўсқин бўлиб келган эди, XX аср ўрталари — Улуғ Ватан урушидан сўнгги йиллар бу халқлар маданиятининг гуллаб-яшнашига улкан имкониятлар яратиб берди. Бугунги кунда Болтиқбўйи халқлари ижоди кўп миллиятли Иттифоқимиз маданияти, санъатида салмоқли ўрин тутди, қадим ўтмишда фольклор анъаналари ривож топган Литва, Латвия, Эстониянинг миллий адабиётлар ичида кўзга яроқ этиб ташланиб турадиган йирик насри эркпарвар, тўлғин, юксак шеърляти бор.

Донелайтис, Юстинас Марцинкявичюс, Эдуардас Межелайтис, Альгимантас Балтакис, Янис Петерс, Владимир Бээкман, Александр Чақ, Ян Райнис, Ояр Вацетис, Имант Зиедонис, Паул-Эрик Руммо... Болтиқбўйи шерияти байроғини юксак кўтараётган шу сингари шоирлар рўйхатини давом эттиравериш мумкин.

Сиз ҳурматли китобхонларга Болтиқбўйи республикалари навқирон шеърлятининг ёш вакилларида бир гуруҳининг ижодидан айрим намуналар тавсия қиламиз.

Деразаларимизга ғадири милашнинг совуқ шохларини отганида куз тардалар шитирлар тўрғайлар каби йиллар сайрар аммо гап бунда эмас.

* Мазкур таржималардаги айрим шеърлар оригиналда қандай бўлса, шундай, яъни тиши белгиларсиз берилмоқда. Бир қанча Европа мамлакатлари шеърлятида турк поэзияси ҳамда Болтиқбўйи республикаларидаги бир қатор шоирларнинг ижодида шундай тажриба қилиб кўрилмоқда. Бундан кутилган мақсад, биринчидан, китобхоннинг шеърлий тассуротини идрок этишига эркинлик яратиш, поэтик инверсияларни ўз тушунчасига мослаб, ўзича хулоса чиқариб олишга имкон яратиш бўлса, иккинчидан, шеър ритмикасида яхлитликка, бир бутунликка интилиш, уни бир нафасда ижро этиладиган оҳанглар уюшмасида яқинлаштиришидир.— ред.

Ёлғизлик юракка ҳовучларга ҳам мудраган елкага ин солганида кўзгу қаршисида кўзгуда боладай ўйнаганда аммо гап бунда эмас.

зулматни қатимлар бедор елвизак кемирар очиққан аланга шамни кўнгил кута бошлар сен орзу билан нафас оладирсан сен йўқсан ҳамон

Ухлаб қолар тунги поезд рельсларда тутун эса учар, учар ва учар ухлар шойигуллар арра сукутда эшкак қимирлайди гап бунда эмас

тонгни гувоҳликка чорлайман сўнгра мангу бириктириб ёш бармоқларни биз сузиб кетамиз океан бўйлаб серҳашам қуйруқли тезоб кемада

нур ёпишиб қолган эшкак сингари ярақлаган ой ҳам тунга чўқади бирин-кетин икки юлдуз синару бошланади бирин-кетин туғилиш.

Фақатгина узайган соя
тўхтатади соат милини
қумлоқ шимар ёз томчиларин
қуёш ҳам оламни қучоқлай олар
яқинлашган қадамларингдан
пушти олмаҳондай уйғонар юрак
кани етиб кўр-чи энди сен
айланиб сакраган бу олмаҳонга

узатасан қўлингни менга
гумбурлайди денгиз ҳам хушқол
чўққиларга отар кўпигин
ва ёришиб кетар қаърлари
ва оқшомнинг бепарволигин

* * *

эгаллар кечанинг донишмандлиги
ва нур ёритган аксидан
чақнаб кетар олтин ой

шундагина майсалар ўсар
қушлар йиртар кўланкаларни
ташна кўзлар жилваси каби
чечаклар қайнайди бармоқлар аро
ва уйку элитгач қўлимиздан тушар
бахтнинг китоби
бизгача ҳозир биздан сўнг фақат
бахшилар, ошиқлар ўқийдиган
нодир китоби.

СЕНИ УЙЛАЙМАН

Сочларингнинг тўзғиган тўзони
сени ўйлайман

энг юқори қаватдаги уйимга чиқаётганимда
тахир ва нам сигаретни чекаётганимда
қўлимда «Чикаго» муҳри бор хатни айлантирганимда
кафеда қора қаҳва ичаётганимда
автоҳалокатга учраган
билдинларнинг 14 қаватидан сакраётган
денгизда ўлаётган
шоирларнинг шеърларини ўқиганимда
ахир «...Американинг ҳозирги цивилизацияси
шоирлар дилига ўлимни солар деганди-ку...»
инглиз Додсворт.

ҳозирги кунда
Виктор Хара ўлдирилганда
Пабло Неруда уйи таланганда
Маяковский ҳайкалига ёғаётганда куз ёмғирлари
БАМ қурилаётганда, КАМАЗ ўсаётганда
Португалияда қулаганда эллик йиллик

фашизм

ҳозир
шу шеърни ёзаётганимда сени ўйлайман
сени ўйлайман
сени ўйлайман

сочларингнинг тўзғиган тўзони
Хаёлимда сен

хаёлимда сен
эзиб ёққанида ёмғирлар кузда
хаёлимда сен
эрталаб газетга навбатга турганимда
хаёлимда сен
юз минг африкалик очдан ўлаётганда
хаёлимда сен.
«Бизда на китоб на мусиқа на муҳаббат
На ўйлаш ҳуқуқи бўлмайдиган соат яқиндир...»
деганида Жон Берримен
хаёлимда сен
поездлар чинқирган гавжум перронларда
янги олинган аскерлар турганида
хаёлимда сен
танҳо кезганимда дарё бўйларин
хаёлимда сен
хаёлимда сен

сочларингнинг тўзгиган тўзони
 ҳаммавақт сени ўйлайман
 деразани очиб осмонга
 сигарет кулини қоққанимда
 сезимли шеърларни ўқиганимда
 куйни чалганимда ҳуштақда
 тушларимга кирганида учаётган
 поездлар отлар, ўтлоқлар
 вулқонлар уйғонганда ёпирилганда
 тошқинлар
 ва замин ёрилганда
 байрамларда машшоқлар қадрдон қўшиқларни
 юракларни сирқиратиб айтганда
 энг юқори қаватдаги уйимга чиқаётганимда
 ҳўл гугуртни чақиб сигаретимни
 ёндирмоқчи бўганимда
 ҳаммавақт сени ўйлайман
 сочларингнинг тўзгиган тўзони...

Шавкат Раҳмон таржималари

Вальдемарас КУКУЛАС
 (Литва)

* * *

Сенинг сўзинг, шивирлашларинг
 Мени сеҳрлайди, айлайди сархуш...
 Уни қандай такрорлай, битай
 Уйимизнинг тош деворларига,

Буни ёдга солар битта қиз —
 Сен у билан кўчада суҳбатлашган он,

Кўз ёшлардан чуқурроқ қайғу
 Ва юракдан улқандир қувонч.

Унинг сўзи сени саҳрлар...
 Кейин эса қайғу чекарсан.
 Кейин эса оғир бўлса-да,
 Бу сўзни такрорлай бошлар болалар,

* * *

От кишнашин бот-бот тинглайман қўмсаб,
 Яна кўп нарсадан мангу айрилиб,
 Қўмсайман тақдирга тан бермай сира,
 Йўл эса ёнимдан ўтар қайрилиб.

Соғинчлар қаърига? Яшайман қўмсаб,
 Тақдирга тан бермай кўп нарсаларни.

Йўлдан борарканман, қирда ухласам —
 Ташлай кетмасларми йўллар ҳам мени

Отларнинг кишнаши янграйди бот-бот
 Ва кўраман порлар дарчанг офтоби,
 Ҳали туғилмаганларни этгум ёд,
 Гўзал ўлимларни қўмсаган каби.

* * *

Бу дунёга бевақт келганим учун
 мендан юз ўгирмайсанми, Замин?

Сенга жуда оғир бўлар — мени севиб,
 мени қийнашинг керак,

Ахир сен биласан, исёнкор юрак қанчалар ташна
 Шодликларга, қайғуларга ва ўмидларга.
 Ҳузуримга бевақт келдинг, деб

мендан юз ўгирмайсанми, Севги?

Сенга жуда оғир бўлар — мени улғайтиришинг керак.

Бироқ, сенга бағишланган ёруғ сатрлар

Бизни улғайтирар албатта бир кун.

Ҳузуримга бевақт келдинг, деб

мендан юз ўгирмайсанми, Денгиз?

Сенга жуда оғир бўлар — мени овунтиришинг,
ғазабга келтиришинг керак
Ва менинг кемамни оппоқ тўлқинлар қаърига
Чўктириб, шеъримни заминга қолдирмоғинг керак.

Леонс БРИЕДИС
(Латвия)

* * *

Мен юлдузга чўздим қўлимни —
Эриб битди юлдуз шуури.
Мен ёз томон бурдим йўлимни —
Учиб кетди ёзнинг сурури.

Юрагимга санчилди зарра
Ва уқубат солмоқда жонга.
Мен йўл олдим қоя томон жим,
Қоя учиб кетди осмонга.

НОМ

Мен сени атайман: қани, кел, ном ол,
Шумтол дея атайман сени,
Шумтол.

Сен менга термилма бунча жонсарақ,
Ном қўймоқчиман сенга мен,
Терак.

Нигоҳинг яширма, бекинма, қўйгин,
Чунки, энди сенинг номингдир
Қайин.

Умримку кечади мисоли хаёл,
Сенга ном топмоққа улгурдим,
Мажнунтол.

Балки чанқоқдирсан? Кутарсан ёниб?
Топиб бўлмас сенга муносиб номни.
Оддий дарахт бўлиб қолгин ҳаммавақт.

Қушга айлансам мен,
Бекинмоққа жой
Берсанг бас, дарахт.

МАЙЛИ, АЛВИДО

Кеча учиб кетди сўнги тоғтерақлар ҳам,
Қабристондек сокинлашди ўрмонлар бирдан.

Сотқинларча, орқамизда ўқдек қарсиллар
Парвоз учун қанотини ёйган заранглар.

Ёмғирларда қолган каби қора ва пурғам
Қайин менга шивирлайди: «Кетаман мен ҳам».

Нимагадир ишонганча кездим арчазор,
Э худоё, сени балким излашим бекор.

Қўзлар ҳам шу. Юрак ҳам шу. Шундай хавотир.
Фақатгина қўмаклашар менга она-ер.

Эх, алвидо... Ишонаман ҳижратда сизни
Тинч қўймайди бунда қолган қушларнинг ини.

ҒАРОЙИБ ОҚШОМЛАР

Бу ғаройиб шомлар... Сигирлар
Қайтмоқда жим. Эринар Чўпон.
Арава ҳам инграр. Олмалар.
Улар сасин англайман бу он.

Бу оқшомлар туғруқхонада
Оғриқ илиқ лабларга кўнмас.
Тинар барча қайғулар дилда
Ва дунёда тунд хаёл қолмас.

Рамкадамас, остона узра
Она кўрар урушдан қайтган
Фарзандларин... Кўкда юлдузлар
Бу шом ким кеч келса, айбламанг.

Яна оқшом. Қайси у юлдуз
Сурон билан учар ер сари?
Бу юлдузмас, бу қайтаётган
Капитан Сент-Экзюпери...

ХУДДИ БИЗГА ҲУШАБ

Асал йиғмоқ истар асаларилар
Худди бизга ўхшаб.
Сувлар эркин югурмоқ истар
Худди бизга ўхшаб.
Қайинлар ўсишни истайди адил
Худди бизга ўхшаб.

Арғувонлар тугмоқ истар гул
Худди бизга ўхшаб.
Табиат бор, у яшар, тирик
Худди бизга ўхшаб.
Овоз берар ўлимга қарши
Худди бизга ўхшаб.

* * *

Уч ярим миллиардмиз
Ер шарида,
Қуёш остида.
Шулардан бор-йўғи
Бир ярим миллиони
Биз латишлармиз.
Бу денгиз учун бир томчи, холос.
Денгиз томчисининг қуёш ҳақида
Қўшиғи бўлиши мумкинми, ахир?
Ва лекин, бари бир
Ер шарида,
Қуёш остида
Бир Ватан бор
Латвия деган.

Ер шарида,
Қуёш остида
Халқ бордир
Латишлар деган,
Ер шарида
Қуёш остида
Бу халқнинг қўшиғи бор
Қуёш ҳақида:
«Уйғон, қуёш, тонгда уйғон,
Қора шомда ботгин, қуёш.
Тонгда бизни бағринга бос.
Шомда эса видолаш».

Хуршид Даврон таржималари

Айво ЛИХМУС
(Эстония)

КАШФИЁТ

Мен кема бортида туғилган киши,
янги кенгликларнинг соф ҳавосини
ҳар кун тўйиб симирувчи киши — мен,
нелар ҳақда гапирай яна?
Изимиздан изма-из юрмаган одам
мен ҳақда ҳеч нарса билмайди.
овозимни эшитмас ҳатто.

Рухларида ранглар ўйини
бор кимсалар топарлар фақат,
бир зулматдан бошқа зулматга

ўзларини ташламоқ учун,
ўзларини бахш этмоқ учун
фурсат билан қудрат топарлар.

Ёруғ бўлмаса ҳам гарчи бу зулмат
у йўлга айланар,
шундай йўлгаки,
буюмдан фарқ қилар унда фикрлар...
бу йўлдан сафларга жўнар ҳасратли,
оташ фикрларнинг соф қаторлари.

ПОСТСКРИПТУМ

Гуҳимнинг ҳар битта қирраси билан
мен сени севдим,
аммо,
ҳарид қилолмайман бу билан кузни.
унинг шамоллари бағрида
мен кўзга кўриниб қолдим дарахтдек.
шундай бўлса ҳам,
сен билан уфқнинг ўртасида мен
тура олсам ҳамки, мени сезмайсан.
шубҳа дарахтига таяниб фақат

шундагина мени кўришинг мумкин,
шаҳарларнинг нураётган тош қудуқлария,
титроқ ҳаволарга кўтарилаётган
серқирра ва оғир нарсаларни ҳам
янги йилнинг бор шарбатлари
илдизлардан япроқларга кўтарилар...
мени эслайсанми сен шундай пайтда?
сенинг ҳаётингни асрайди улар
ўчиб кетмоғинг-чун барглор ортидан
бетакрор ўтинчдай келажакларга.

С и р о ж и д д и н С А И Д О В таржималари.

* * *

Умид қил ва инон,
сен кундаков қилган бу дала
яшилланар ва
янги ўрмон бўлиб юксалар қайта.
Сен шошма қайрилиб боқмоққа!

Даладан ўтаётиб,
эсла ўзингни.
Эндигина ишдан ҳорган қўлларинг
янгича ҳиссиёт этурлар бунёд:
ўз умринг қошида сен
янги бир оламда бўлурсан пайдо.
муҳам ҳақиқатлар отилиб чиқар
кўзинг гардишига битилмай туриб.

Эсла: ҳозир сенга етмаётган нарса
қачондир бор эди ернинг юзида
Йўлингга кетавер
ва, йўлга ўзинг билан ол,
масалан, капалак қанотин
ёки ўзингнинг
Энг яқин кишингда кўрган аксингни,
Майли,
боғланмаган бўлсин улар ўзаро,
лекин бунда

вақт бизни
тоблаган сирлардан бири аёндир.
Капалак қанотин ол
ва яқин кишингда кўрган аксингни,

Катрин ВЯЛИ

(Эстони я)

ОҚҚУШ СУЗАЁТИР

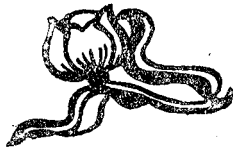
Оққуш сузаётир
ва фақат болага берилгандир бу —
Оппоқ мўъжизани чизмаклик. Яъни
унутиши керак эмас у
қаердандир пайдо бўлган сояни.
Оппоқ қуш ҳақида орзу этмакка
болалар ҳақлидир, болалар якка.

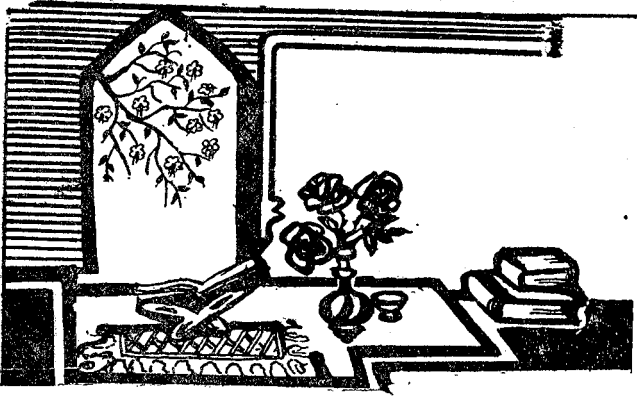
Оққуш сузаётир.

У сўзлар музликлар қорликлар ора,

сузар, кўкраклари оқликдан ҳам оқ.
Оқ, муздек гирдобда, лекин тобора
бу шаффоф кўкрак ҳам қораймоқда, боқ.
Шу тийра ҳолда ҳам у қорданда оқ
қорал самонинг пок газламасида.
Машшоққа насибдир фақат сўйламоқ,
Оққуш шаффофлигин — ўз нағмасида,
Оққуш сузаётир.

М и р з а К Е Н Ж А Б О Е В таржималари

ИЖОДНИНГ ҚУДРАТЛИ ТҮЛҚИНИ

«Биз доимо публицистлар қиладиган иш билан шуғулланишимиз — ҳозирги кун тарихини ёза боришимиз лозим ва биз уни шундай қилиб ёзишга интилишимиз керакки, турмуш ҳақида ёзган асарларимиз ҳаракатнинг бевосита қатнашчиларига ва қаҳрамон пролетарларга ўша ҳаракат бўлаётган жойда мумкин қадар ёрдам берсин, биз шундай қилиб ёзмоғимиз керакки, у ҳаракатнинг кенгайтишига... кўраш воситаларини, усул ва методларини онгли равишда танлаб олишга ёрдам берсин».

В. И. ЛЕНИН

Халқларнинг ҳаётида бўлгани каби ҳар бир киши ҳаётида ҳам шундай дақиқалар бўладики, ўшанда киши ўзининг босиб ўтган йўлига бир лаҳза фикран назар ташлайди.

Одатда киши қанча юқори чўққига кўтарилса, ёрқин уфқлар ортида ундан юксак чўққилар намоён бўлади.

Унинг қудратли тўлқини севги кўшиғидек қувончли ва фарахбахш бўлиши учун, у босиб ўтган йўли билан фахрланиши, ҳали қадам етмаган оламга саёҳати ғолибона бўлиши учун ўша ўзи босиб ўтган йўлдан маънавий ва жисмоний куч-қудрат олиши лозим.

Шарқда социализм маёғи бўлган Совет Ўзбекистони ҳозир худди шундай паллада. Серқуёш республикамизнинг ҳар бир граждани, ҳар бир коммунист ва комсомол аъзоси ана шундай дақиқани бошидан кечирмоқда.

Бу ўз-ўзидан тушунарли. Унингчи беш йиллик зафарли яқунланди. Бу беш йиллик партиямиз, давлатимиз тарихига зарҳал саҳифа бўлиб кирди. Республика Комму-

нистик партиясининг бўлиб ўтган XX съезди навбатдаги ўн биринчи беш йилликнинг улкан марраларини белгилаб берди. Бутун совет халқи каби Ўзбекистон меҳнат-кашлари ҳам КПСС XXVI съезди қарорлари, «СССРни иқтисодий ва социал ривожлантиришнинг 1981—1985 йилларга ва 1990 йилгача бўлган даврга мўлжалланган Асосий йўналишлари»да белгиланган вазифаларни амалга ошириш учун фидокорона меҳнат қилмоқдалар.

Шуни қувонч билан айтиш керакки, жамиятимиз ҳаётида кўпгина ажойиб воқеалар содир бўлаётган ҳозирги кунларда республикамиз коммунистлари, ишчилар синфи, колхозчи деҳқонлари ва зиёлилари, ёш авлод бебаҳо соғва олдилар: Москвада КПСС Марказий Комитети Сиёсий бюроси аъзолигига кандидат, Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари, икки марта Социалистик Меҳнат Қаҳрамони, Ленин мукофоти лауреати, атоқли инсонпарвар Ёзувчи Шароф Рашидович Рашидовнинг беш томлик танланган асарларини нашр этиш тугалланди.

Камбағал деҳқон фарзанди Шароф Рашидов — Октябрь тенгдоши. Урушдан оғир ярадор бўлиб қайтган собиқ фронтчи журналист ва ёзувчи, область ва республика газетасининг муҳаррири ва Ўзбекистон Ёзувчилар союзи правлениесининг раиси бўлганлиги ҳам қонуний бир ҳолдир.

Ш. Р. Рашидов шахсининг ўзи, унинг ажойиб тақдири бизларнинг ҳаммамиз учун намуна бўлиб, айна бир вақтда социалистик системанинг афзаликларини, социалистик демократиянинг чинакам равнақини яққол намоён қилиб кўрсатади. Шароф Рашидовнинг ёрқин таржимаи ҳоли билан танишар экансиз, у билан биргаликда Улуғ Октябрдан тортиб то ҳозирги кунларимизгача бўлган бутун қизгин, ажойиб ва қувончли йўл ҳаёлан кўз ўнгингиздан ўтади. Шунда беихтиёр қалбингиз Ватанимиз, унинг тарихи, гўзал ҳозирги кунини ва буюк истиқболдан фахрланиш туйғуларига лим-мо-лим тўлади.

Ҳақиқатан, қаерда, қайси мамлакатда чоракорнинг ўғли ва ўзи ҳам йўқсил бўлган киши энг юқори давлат лавозимларига кўтарила олган? Дунёдаги қайси давлат айна бир кишининг раҳбарлиги остида ўттиз йил ичида улкан муваффақиятларни қўлга киритгани ҳақида ғурур билан гапира олади? Бошқа қайси бир халқ ўттиз уч яшар йигитга республика президенти лавозимини ишониб топшира олар эди? (Шароф Рашидович 1950 йилдан 1959 йилгача Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиумининг Раиси, СССР Олий Совети Президиуми Раисининг ўринбосари бўлган). Қайси мамлакатда оддий мактаб маулуми ва собиқ фронтчи Коммунистик партия етакчиси, давлат арбоби ва сиёсий арбоб бўла олган, унинг оқилона ишлари, доклад ва нутқлари, китоблари кенг халқаро аҳамият касб этган?

Албатта, бу нарса фақат бизнинг буюк мамлакатимиз — қувончимиз ва фахримиз бўлган ажойиб Совет Социалистик Республикалари Иттифоқида содир бўлиши табиий.

Ҳозир Ш. Р. Рашидовнинг беш томлик асарларини республикамиздаги ва унинг ташқарисидаги минг-минглаб миннатдор китобхонлар ўқиб-ўрганмоқдалар. Ҳақиқатан шундай!

Китобхон бу бебаҳо асарлар орқали Совет Ўзбекистонининг ўзига хос, кўп қиррали тарихи билан танишишдек бахтга муяссар бўлди.

Бу асарларда янги, яхшилик ва адолат сингари юксак идеаллар тантана қилаётган дунёни, социализм дунёсини қарор топтириш учун ўтмиш сарқитларига қарши эҳтирос билан кураш олиб бораётган **инсонпарвар ёзувчинини** кўрамыз.

Бу асарларда юз хизмат бурчига биноан мамлакат ва халқ ҳаётидаги ҳар қандай муҳим воқеага дарҳол ўз фикрини билдирадиган **журналистни** ҳам кўрамыз.

Бу асарларда энг муҳим жараёнлар ҳақида фикр юритаётган ва ўқувчига ўзининг маънадор хулосаларини тақдим этаётган, эзгу фикрлари билан ўртоқлашаётган оташин **публицистни** ҳам кўрамыз.

Бу асарларда жаҳонда биринчи социалистик давлат манфаатларини ҳимоя қилаётган **сиёсий арбоб** намоён бўлади. Бу дадил ва узокни кўра биладиган сиёсий арбоб оғир синовларда эришилган коммунистик маънавий бойликлар билан фахрланади ҳамда уларни реакция ва империализм дунёсининг ҳар қандай намояндалари билан олишувда қатъий ҳимоя қилишга тайёр туради.

Бу асарларда буюк Совет Иттифоқи Коммунистик партияси томонидан сафарбар қилинган ва даъват этилган жанговар **пропагандистни** ҳам кўрамыз. У партия ва халқ ҳаётидаги қизгин воқеаларга акс-садо бериб, партия съездларининг аҳамияти тўғрисида, Советлар мамлакатининг янги Конституцияси ҳақида, КПСС Марказий Ко-

митетининг Бош секретари, СССР Олий Совети Президиумининг Раиси ўртоқ Леонид Ильич Брежневнинг нутқлари ва докладлари Тўғрисида, унинг совет адабиёти ва жамиятида улкан воқеа бўлган трилогияси — «Кичик ер», «Тикланиш», «Қўриқ» китоблари ҳақида ҳикоя қилиб бермоқда.

Бу асарларда интернационал совет адабиёти соҳасига ихтисослашган адабий **танқидчини** ҳам кўрамиз. Унинг диққат марказида ўзига хос йирик истеъдодлар, чунончи ўзбек Ғафур Ғулом ва рус Валентин Овечкин, белорус Якуб Колас ва қозоқ Мухтор Аvezов ҳамда бошқа кўлгина шоир ва ёзувчилар ижоди туради.

Бу асарларда янгилик куртакларига зўр эътибор билан қарайдиган ва барча прогрессив, илғор нарсаларни ҳаётга фаол жорий этаётган социологни ҳам кўрамиз.

Бу асарлар ўз олдига қатъий илмий вазифа: узоқ ўтмишда ва ҳозирги вақтда инсон тафаккури эришган илғор ютуқларни ўз илмий изланишларида бирлаштириш, ал-Хоразмий, Беруний, Улуғбек ғояларини, марксизм-ленинизм намояндалари, рус революцион демократлари ғояларини, Владимир Ильич Ленин ва Леонид Ильич Брежнев ғояларини жамланган, афористик шаклда тақдим қилишга эришган **файласуфни** ҳам кўрамиз. Йирик сиёсий ва давлат арбоби ўз социалистик Ватанининг оташин ватанпарвари **иқтисодчи** ҳам бўлиши турган гап.

Бу асарларда партия қўйган лавозимда курашиб, ғалаба қозонаётган коммунисти ҳам кўрамиз. Ленин мактабидан таълим олган, ўртоқ Леонид Ильич Брежневнинг издоши ва сафдоши бўлган ҳақиқий коммунист учун қайси лавозимда ишлаётганлиги муҳим эмас. У хоҳ камтарин мактаб муаллими ёки оддий журналист бўлсин, хоҳ республика Ёзувчилар союзи правлениеси раиси ёки Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари бўлсин — Коммунистик партия ва халқ иши учун оташин курашчидир.

Шундай қилиб биргина киши кунма-кун, йилма-йил тинимсиз, ўнларча соҳада қаҳрамонона меҳнат қилди. Меҳнат қилди ва коммунистга хос ғалабага эришди.

Яшилранг муқовали бешта томдан иборат асарлари босилиб чиққан, адабнинг ўзи учун ҳам, китобхонлар учун ҳам қувончли бўлган бу асарлар каттакон адабиётнинг қадрига етадиган кўпдан-кўп кишиларнинг китобларига айлангунча атоқли ёзувчи қарийб қирқ йил меҳнат қилди.

Қирқ йиллик фидокорона меҳнат улкан муваффақият билан якунланди. Бугун биз, Шароф Рашидовичнинг шоғирдлари, унинг қилган улкан ишларининг аҳамиятига тўла маъно баҳо беришимиз қийин. Шу нарса аниқки, бу яшилранг муқовали томларнинг қиммати йиллар ўтган сари ортиб боради. Шундай пайт келадики, эҳтимол бу китобларни ХХ асрдаги Совет Ўзбекистони ҳаётининг қомуси деб атасалар ажаб эмас.

Москвадаги «Художественная литература» нашриёти ўртоқ Ш. Р. Рашидов асарлари тўпламини ўз вақтида нашрдан чиқарганлигини таъкидлаб ўтмоқчимиз.

Биз буюк мамлакатимизда бунёд этилаётган улуғвор қурилишларнинг, рўй бераётган воқеаларнинг ғоятда хилма-хиллигини кўриб, эртанги кунимиз бугунгидан ҳам салобатлироқ бўлади, деб ўйлашга ўрганиб қолганмиз. Нима ҳам дейиш мумкин, бу нарсанинг ўз сабаби, далили, қувончли диалектикаси бор.

Бироқ, назаримизда, ўнинчи беш йиллик давримизнинг социал ва фалсафий тафаккури тарихига абадий кириб қолади, чунки худди ана шу йилларда мамлакатимиз ва бутун жаҳон меҳнаткашлари ўртоқ Леонид Ильич Брежневнинг «Кичик ер», «Тикланиш», «Қўриқ» трилогияси сингари бебаҳо, қимматли совға олдилар. Бу ажойиб асарлар халқимиз маънавий ҳаётининг таркибий бир қисми бўлиб қолди ва ҳозирги кунда театрда, кинода, радио ва телевидениеда ўзининг иккинчи ҳаётини давом эттирмоқда.

Лекин Леонид Ильич адабий истеъдодининг мухлислари орасида шундай бир алоҳида китобхонлар борки, улар коммунистлар, марксчи-ленинчиларнинг жанговар оирядидир. Улар учун бу ажойиб трилогия анча олдинроқ бошланган. Уларнинг ҳисоблари бошқачароқ: бу ҳисоб ўртоқ Леонид Ильич Брежневнинг «Ленин йўлида» номли муҳим асарларидан бошланганки, буларни нашр этиш ҳозир ҳам давом этмоқда. Утмишга бундай назар ташлаш ўртоқ Леонид Ильич Брежнев асарлари билан унинг содiқ сафдоши ва издоши Шароф Рашидович Рашидов асарлари ўртасида чамбарчас узвийлик борлигини аниқлашга ёрдам беради.

Бу ерда ворислик борлиги шак-шубҳасиздир. Бу сиёсий ворислик, граждон ворислиги, публицистик адабий ворисликдир.

Келинг, шу беш томлик саҳифаларга бир озгина бўлса ҳам мароқли саҳҳат қи

лайлик. Келинг, совет кишисининг ажойиб маънавий олами билан танишайлик. Келинг, қимматли саҳифаларни шошилмай бир-бир варақлайлик ва ҳозирги кунларда Совет Ўзбекистонининг энг қизгин ҳаёти билан ошно бўлайлик.

...Шароф Рашидовнинг улкан ёзувчилик шуҳрати романдан бошланди. Роман мисолида урушдан кейинги Ўзбекистонликларнинг бир неча авлоди тарбияланди.

Муаллиф худди шу романи билан ҳар бир совет китобхони хонадонига кириб келди. Совет Ўзбекистони тўғрисида дунёдаги кўпгина мамлакатларда худди шу романга қараб хулоса чиқарадилар.

«Ғолиблар»!!! Ниҳоятда аниқ ном бу, тўғри эмасми? Узининг ҳозирги юксак чўққилари сари чинакам космик парвозини бошлаган республикаимиз ҳаётининг бу улкан полотносини бошқача аташ мумкин бўлмаса керак.

1949 йил. Гитлерчи гезандаларни тор-мор келтирган буюк армия солдатининг қалами бўлажак романнинг дастлабки саҳифаларини оққа кўчирди. Мамлакат қозонилган улкан ғалаба нашидаси билан бугунги кунда ва яқин келажақда амалга оширилиши лозим бўлган ишларнинг улуғворлиги билан яшаётган эди. Еш адиб ўз атрофидаги мағрур кишиларнинг чеҳраларига зўр ҳаяжон билан назар ташлар, ҳаёт ғолиблари қалбининг уришига қулоқ соларди.

Ғолиблар! Ҳар қандай вазифани ҳал қилишга қодир кишилар. Улар учун меҳнат ҳаётининг мақсади ва мазмуни. Она-Ватан фаровонлиги йўлидаги меҳнат жасорати кундалик оддий иш кунлари жонажон ўлкани гуллаган боғ-роғларга айлантириш завқ-шавқ, уларнинг қалбини тоширади, дилларини биринчи бўлиб бунёд этиш бахти билан тўлдиради.

«Сув, сув!.. — йўларди Ойқиз, — уйғотилса бу гўзал дашт бизга битмас-туганмас бойликлар келтириши аниқ. Кўзларни қамаштирадиган тоғ-тоғ пахта хирмонлари қад кўтарари. Бироқ бунча сувни қаердан топиш мумкин?»

Ойқиз тўрт томонда оловдек ёниб турган лозазорга ғамгин боқди. Яна бир-икки ҳафта ўтгач, бу оловнинг сўнишини биларди. Майсалар ва чечакларнинг қуриб қолишини ва бора-бора тўқ сариқ қулга айланишини кўз олдига келтирарди. «Ахир Мирзачўл ҳам яқин-яқингача шундай эди-ку, ҳаётдан асар ҳам йўқ, жазирама иссиқдан куйиб-ёниб, чанглари кўкларга соврилиб ётарди-ку, — кўнглидан ўтказди Ойқиз, — мана энди одамзод қўли унга жон киргизди. Сув келтирди, сувга қондирди, оқибатда чўл гулзорга айланди. Мисли кўрилмаган пахта ҳосили билан одамларни қойил қилди. Пахтанинг ўзигина эмас. Боғлар-чи? Узумзорлар-чи? Айтишларича тил ёрадиган ширин-ширин қовунлар ҳам Мирзачўл тупроғида битармиш».

Ниҳоят Ойқиз сувни кашф этади. Сўнгра шундай манзара содир бўладики, буни фақат иссиқ мамлакатларнинг одамлари чинакамига тушунишлари ва ҳис этишлари мумкин. Бу манзара тасвирланган жойларни Осиё ва Африкада ҳам, Австралия ва Латин Америкасида ҳам бирдек ҳаяжон билан ўқиб чиқадиладар.

«У ирғиб отига минди-да, кип-қизил лозазор ичида қишлоқ томон йўрғалатиб кетди. Ойқиз отнинг тизгинини бўш қўйиб, ёлига энгашган ҳолда кўркам ерлар устидан учиб борарди. Шу гўзал ерлар завқиданми, отнинг чопишини ёки қутилмаганда топилган янгиликданми, дили қувончга тўлиб, гўё от чоптириб эмас, балки қуш каби учиб борарди. Ойқиз куч-қувватга, ишонч ва ғайратга тўлиб-тошган эдики, у йўлда учраган ҳар қандай тўсиқни ҳам, ҳар қандай қийинчиликни ҳам ғолибона енгиб, дил амрини адо қилар, хоҳишини рўёбга чиқарарди.

Ҳа, Ойқиз юрагининг хоҳиши жуда катта ва кўп, у ер ва сувни, кенг дунё ва кўм-кўк осмонни, барча коинотни истайди.

Йўқ, йўқ! Бундай бўлиши мумкин эмас, унга кенг дунё эмас, балки бахт керак, холос. Олимжон. Йўқ, йўқ! Ҳозир бундан ҳам зарур, бундан ҳам муҳим масала турибди. Ҳа, энг муҳим. Тўхта. Қиз бу сўзни оти Бойчибарга эмас, ўзига айтди.

— Сув, сув, сув! — дер эди унинг қулоқлари остидан хуштак чалиб ўтган шамол.

— Сув, сув! — дер эди Бойчибарнинг туёқлари остида гувиллаган ер.

— Сув, сув! — дер эди уриб турган юрак».

Шуни айтиш керакки, оддий кишининг ҳис-туйғулари шу қадар бадий куч билан, шу қадар шиддатли эҳтирос билан тасвирланган замонавий романи камдан-кам учратиш мумкин. Бу сатрлар кишини мафтун қилади, уларни яна ва яна ўқигинг, шеър сингари ёдлаб олгинг келади.

Яна шу нарса ҳам муҳимки, муаллиф ўз хайрихоҳлигини яширмайди ва ўз нуқтаи назарини китобхонга мажбур қилмайди. Лекин биз муаллифнинг фик-

рига қўшиламыз ва ундан миннатдор бўламыз, чунки у бизнинг ҳис-туйғуларимизга, фикр-ўйларимизга юксак эстетика қонунлари асосида таъсир қилади.

Ёзувчи Шароф Рашидовга хос бўлган ва камдан кам учрайдиган олдиндан кўра билишлик фазилатини ҳам қайд этиб ўтмоқ керак. Ҳали эллигинчи йилларнинг бошларидаёқ унинг асарларида кўриқ ва бўз ерларни комплекс ўзлаштириш зарурлиги тўғрисидаги фикр ишонарли бадий шаклда ўз ифодасини толган эди. Ёзувчи бу мавзуга ўзининг бутун ижоди давомида бадий асарларида ҳам, шунингдек публицистик асарларида ҳам содиқ бўлиб қолди.

Агар кўриқ эпопеясини фақат табиатни бўйсундириш усулларида билиш сифатидагина эмас, шу билан бирга янги кишини тарбиялаш учун кураш воситаси сифатида ҳам олиб қарайдиган бўлсак, у ҳолда коммунист Ш. Р. Рашидов ўзининг Ватан олдидаги бурчини шараф билан бажарган!

Кўплаб китобхонлар учун тоғ ёнбағридаги Олтинсой қишлоғи жонажон бўлиб қолган. Биз китобхонлар Ойқиз ва Олимжон билан, Жўрабоев ва Смирнов билан, Алишер ва Ҳалимбобо билан дўстлашиб қолдик. Биз улардан кўп нарсаларни ўргандик ва ич-ичимиздан уларга ҳавас қиламыз ҳам, чунки улар биринчилар бўлишган...

Бугунги кунда биз коммунизм кураётганларга Шароф Рашидов бераётган яна бир сабоқни айтиб ўтмоқчимиз. Ҳар бир совет кишии албатта Ленин мавзусига дуч келади. Ш. Р. Рашидов ўзининг бутун ишларини ва орзу-ўйларини революциянинг буюк йўлбошчисига бағишлайди. Худди шунинг учун бўлса керак, романинг Владимир Ильич ҳақидаги жойлари шу қадар оддий, ишонарли ва таъсирчан чиққан.

«Ленин улуғвор амалиётчи эди ва шу билан бирга дадил ўйловчи зот эди. Демак, ундан дадил ўйлаш ва орзу қилишни ўрганиш лозим... Унинг асарларини тез-тез ўқишингизни маслаҳат бераман. Сизлардан шуни талаб қиламан. Ҳа, ана шуни. Шундагина сиз эртанги кунни кўра оласиз ва бугунги кунга тўғри баҳо берасиз».

Ёзувчи ўз асарлари устида узоқ, астойдил ва қунт билан ишлайди. Дарвоқе, ёзувчининг қисмати шундай: ахир, ёзиш осон иш эмас, у игна билан қудуқ қазийдек машаққатли юмуш.

Лекин Шароф Рашидов ижодига хос нарса шуки, у ўзининг сеvimли қаҳрамонларига, сеvimли асарларига қайта-қайта мурожаат қилади. Масалан «Қашмир кўшиғи» дostonи муқаддимасида муаллиф бундай деб ёзган: «Маълумки, авторлар баъзан ўзларининг сеvimли асарларига бутун умр бўйи мурожаат қиладилар, унга кўшимчалар ва тузатишлар киритадилар. «Қашмир кўшиғи»нинг янги нашри учун мен ҳам шундай қилдим».

Бу ёқимли, таъсирчан асар остида Сингапур — Деҳли — Тошкент шаҳарларининг номи, 1955 йил декабрь, 1976 йил август, 1977 йил саналари кўйилган.

Ёзувчи йигирма йилдан ошиқроқ Нарғиз ва Бамбури тарк эта олмаган!

Шундай деб ўйлаш керак: ёзувчи Шароф Рашидовнинг кўли қалам тутишдан толмас экан, у сеvimли образлари Ойқиз, Олимжон, Жўрабоевлардан ажрала олмайди.

«Ғолиблар» романи 1949—1953 йилларда ёзилган эди. Кейин ёзувчи бу асарига 1965—1969 йилларда яна қайтди.

«Бўрондан кучли» романига 1953—1958 йиллар санаси кўйилган.

Уларга мавзу жиҳатидан яқин бўлган «Қамолот» деган киноқисса 1960 йилда яратилди.

Маълумки, 1964 йилда яратилган «Қудратли тўлқин» романи алоҳида ўрин тутди. Чунки унда улкан Сирдарёни бўйсундирган халқнинг жасорати тараннум этилади. Бироқ, «Қудратли тўлқин» китобининг қаҳрамонлари «Ғолиблар» ва «Бўрондан кучли» романлари ҳамда «Қамолот» киноқиссаси қаҳрамонларининг туғишган ака-укалари ва опа-сингиллари, десак хато бўлмайди. Пировард натижада уларнинг ҳаммаси — коммунизмнинг актив бунёдкорлари, жонажон заминда меҳнат қаҳрамонлигининг ажойиб намуналарини яратаётган кишилардир.

Шундай қилиб, ёш авлод тақлид қилаётган Ойқиз ва дўстларининг сеҳри мана йигирма йилдан буён унинг ижодкорларини тарк этолмаяпти.

Биз китобхонлар бундан фақат қувонамыз. Учрашув яна такрорланиши лозим. Ўйлаймизки, кейинги романларида ёзувчи ўзининг сеvimли қаҳрамонларини олтинчи-етмишинчи йилларга олиб ўтади.

Муаллиф аниқ ғоявий ва адабий позицияларда туради: у марксизм-ленинизмни тарғиб этади, у маънавий коммунистик бойликларга беқиёс ишонади, у социалистик реализмнинг ёрқин мухлиси.

Бу жиҳатдан «Бўрондан кучли» романи намуна бўла олади. Бу китобида ёзувчи ўтмиш сарқитларига, унинг конкрет таъшишларига, бизнинг яшашимизга ҳалақит бераётган ҳамма кишиларга қарши ошқора аёвсиз кураш олиб боради. Роман урушдан кейинги даврда ёзилган бўлса ҳам, унда урушнинг акс-садоиси бор. Агар мундоқ ўйлаб қарасак, романдан уруш боради ва тўп гумбурлайди, лекин фарқ шундаки, бу ерда жанг мафкуравий соҳада, коммунистик қурилишнинг қизгин жабҳаларига кўчирилган.

Бу романда ҳар бир бош коммунизм учун ишлайди, унинг душманларига қарши курашади. Шароф Рашидов бобларга жуда аниқ, лўнда номлар топган: «Фикрлар тортишуви», «Томирин кизиғида ур», «Хўжум олдидан», «Олдинги маррада», «Қодиров газлими бўлди», «Кураш давом этади».

Ёзувчи китобхонни хотиржам, эришилган ютуқлар билан кифояланиб қолмасликка, муваффақиятлардан мағрурланмасликка давбат этади. Совет кишиси ҳар доим ҳақиқий курашга, ҳал қилувчи жангга шай туриши лозим, унинг ўрни, атоқли адиб сўзлари билан айтганда, «Олдинги маррададир».

Леонид Ильичнинг миллион-миллион кишилар қалбини ва ақлини ром этган ҳамда Леонид мукофотида сазовор бўлган трилогияси тўғрисида кўпчилик ёзган. Шароф Рашидовнинг «Қаҳрамонлик трилогияси» деган очерки эса энг яхши, энг пухта ҳамда партиявий жиҳатдан аниқ ва принципиал асарлар қаторида туради.

Ёзувчи Ўзбекистон Коммунистик партияси Марказий Комитетининг амалий фаолиятида уртоқ Леонид Ильич Брежневнинг доно фикрлари, йўл-йўриқлари ва таклифлари қандай рўёбга чиқаётганлигини моҳирона кўрсатиб берган: «Қўриқ ва бўз ерлар ўзлаштирилди бошлангилгининг 20 йиллигига бағишлаб Олмаотада ўтказилган ташкилий мажлисда 1974 йил 15 мартда сўзлаган нутқида Леонид Ильич Брежнев: «Қўриқ Қозоғистон ва Олтой даштларидангина иборат эмас. Сибирнинг тайгаси, шимолнинг тундраси, Урта Осиё саҳралари ҳам қўриқ ерлар ҳисобланади», деб таъкидлаган эди.

Биз Леонид Ильичнинг Ватанимиз тарихини меҳнат кишилари ДнепроГЭС ва Магниткини, Турксиб ва Катта Фарғона каналлини қурган, Ўзбекистондаги Мирзачўлни гуллаган поҳага айлантирган кишилар яратдилар, деган сўзларини доим оёда тутамиз. Китобда донишманд партия раҳбарининг Қозоғистон қўриғи ҳақидаги гоаят қимматли маслаҳатларини толамиз, бу маслаҳатлар бизга дашт ерларга ҳаёт бахш этиш соҳасидаги ишларимизни жадаллаштириш, тарихни олға ҳаракат қилдириш имконини беради.

Бугун республикамиздаги қўриқ ерларнинг ўзлаштиришнинг сиёсий ва ҳўжалик аҳамиятини «Қўриқ» китоби бўйича таққослар эканмиз фаҳр билан: кўп иш қилинди, яхши қилинди ва образли қилиб айтганда, Сифат белгиси билан қилинди, дея оламиз. Биз шунинг яхши биламизки, КПСС Марказий Комитети ва СССР Министрлар Советининг пахта етиштиришни кўпайтириш учун бизнинг ўлкамизда уч юз минг гектар ер ўзлаштириш тўғрисидаги 1956 йил қарори Қозоғистоннинг ҳайдалган қўриқ ерлари каби кенг миқёсдаги намунали ҳаётбахш таъсири билан қабул қилинган эди. Шунинг учун ҳам биз бугун Мирзачўлимизни мамлакатдаги улкан қўриқнинг синглиси деб тўла ҳуқуқ билан айта оламиз».

Йирик давлат арбоби Ш. Р. Рашидовнинг партиявий принципиаллиги ва узоқни кўра билиши билан уртоқ Леонид Ильич Брежневнинг «Қўриқ» китоби ва реал Қозоғистон қўриғидан бугунги Ўзбекистонни социал ва иқтисодий ривожлантириш соҳасидаги амалий ишларига, эҳтиёжларга ва перспектив планларга донолик ва оддийлик билан кўприк қўйилганлигини кузатиш мароқлидир.

Ёзувчи Л. И. Брежнев трилогиясининг инсонпарварлик пафосини ва унинг кадрлар билан партиявий иш олиб боришнинг чинакам қомуси эканлигини очиб беради, Леонид Ильичнинг асарларини партия ва давлат иш соҳасида чинакам услубнинг ажойиб мактаби деб таърифлайди. Партия ва давлат ишининг ленинча услуби эса сўз билан ишнинг, назария билан практиканинг бирлигидан, ижтимоий ҳодисаларга илмий синфий партиявий ёндашишдан, революцион ғайратнинг ишчанлик, омилкорлик билан гармоник тарзда уйғунлаштириб юборишдан, омма билан яқин алоқада бўлиш ва унга таяниб иш кўришдан, раҳбарликнинг коллектив бўлишидан, шахсий ташаббусни қўллаб-қувватлашдан, янгиликни дарҳол пайқаб олишдан иборатдир.

Ш. Р. Рашидов ўзининг кўп нутқлари, доклавлари, мақолалари ва китобларида Ўзбекистон саноати ва қишлоқ ҳўжалиги эришган ютуқлар ва бу соҳадаги вазифаларга тўхталиб ўтади. Эришилган кўрсаткичларни ва эгаллаштириш лозим бўлган марраларни кўрсатиб беради. Шароф Рашидович дунёда энг қадимги қишлоқ ҳўжалик экинни бўлган

пахтага доимо алоҳида эътибор бериб келади. Пахта ҳозирги Ўзбекистон территориясида икки минг йилдан кўпроқ вақтдан буён етиштирилиб келинмоқда.

Ўзбекистонда турли йилларда териб олинган ялли пахта ҳосилига доир бир неча рақамни таққослаб кўрайлик. Чунончи, 1921 йилда териб олинган пахта 14,6 минг тоннани ташкил этган бўлса, 1928 йилда 533,3 минг, 1978 йилда 5,500 минг, 1979 йилда 5,762 минг, 1980 йилда 6.237 минг тонна пахта топширилди!

Ўзбекистонлик ҳар бир киши жуда улкан бу муваффақиятлар билан фахрланишга ҳақлидир. Ёзувчи асарларини ўқиганингда ана шулар ҳақида яна бир марта ўйлайсан киши. Бу рақамлар замирида Коммунистик партиянинг етакчилик роли ва Шароф Рашидовичнинг ўзи қўшган жуда катта шахсий ҳиссаси ҳам борлиги тўғрисида ўйлайсан киши...

Шароф Рашидович асарларининг сатрларини ўқиганингда муаллифнинг қанчалик улкан, қанчалик фойдали меҳнат қилганлигига гувоҳ бўласиз. Бу бешала том ҳозирнинг ўзидаёқ библиографик ноёб китоблар бўлиб қолди, уларни китоб магазинлари пештахталаридан тополмайсиз. Демак, уларни иккинчи, учинчи марта нашр этиш керак бўлади.

...Сўнгги саҳифа, охири жилд ёпилди. Хўш, китобхоннинг қалбида нималар қолди? Бу саволга биргина сўз билан жавоб бериладиган бўлса, бу энг лўнда ва аниқ сўз — поэзия деган сўз бўлса керак. Ҳа, бу жасорат поэзияси, Улуғ Октябрь социалистик революциясини амалга ошириш ва унинг идеалларини қарор топтириш поэзияси, жаҳон тарихида биринчи марта етук социалистик жамият барпо этган қаҳрамон халқнинг ғолибона одимлари поэзиясидир.

Шароф Рашидов китобхонларнинг аксар кўпчилигига атоқли прозаик сифатида машҳур. Бу тўғри! Лекин Шароф Рашидович ўзининг адабий фаолиятини шоир сифатида бошлаганлигини Ўзбекистонда яхши билишади. Унинг насрий асарларининг ихчам, образли ва мажозий ибораларга бой эканлигига сабаб ҳам шу. Китобхон хотирасида узоқ сақланиб қоладиган образларнинг яққол кўзга ташланишига сабаб ҳам ана шу.

Инсонпарвар ёзувчи Ленин партиясининг толмас курашчиси ўртоқ Шароф Рашидович Рашидов ўзининг жуда катта асарини тугатди. Муаллиф ҳам, ҳаяжонга тўлиб тошган китобхон сингари, ўз севимли образлари билан хайрлашгиси келмаётгандир. Лекин барча ота-оналарнинг, барча ёзувчиларнинг қисмати шундай: уларнинг фарзандлари вояга етгач, ўз ота-оналари хонадонини, ўз жонажон уйларини тарк этадилар.

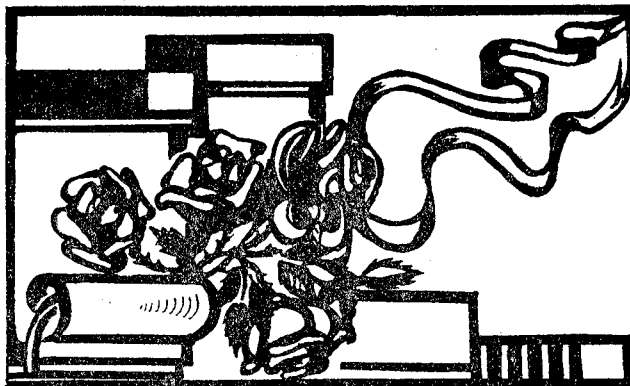
Шу вақтдан эътиборан Ш. Р. Рашидовнинг беш томлик асарлари ўзининг ижодкорига боғлиқ бўлмаган мустақил ҳаётини бошламоқда. Бу ҳаёт узоқ ва бахтли ҳаёт бўлади. Асарлар тўпламига китобхонлардан, адабиётшунослардан, олимлардан, коммунистлардан, комсомоллардан келаётган дастлабки фикр-мулоҳазаларга қараб шундай хулоса чиқариш мумкин.

Адибнинг оддий совет кишисига — ишчига, пахтакорга, олимга, студентга, ўқувчига ҳар бир йигит-қизга, барчага меҳр-муҳаббати, инсонга астойдил ишончи, сўзлари руҳига сингдириб юборилган қалб кўри, асарларидаги олижаноб инсонийлик барча ёшларни коммунизм ғояларига юксак эътиқод, қуқур интернационализм, ватанпарварлик руҳида тарбиялашда катта роль ўйнамоқда.

Энг муҳими, Шароф Рашидович Рашидовнинг асарлари бизнинг бугунги кунимиз ва эртанги коммунистик истиқболимиз учун хизмат қилмоқда.

Н. ЗИЕДУЛЛАЕВ,
профессор, Ленин комсомоли мукофоти
лауреати.

Р. ШОҒУЛОМОВ,
Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган
маданият ходими.

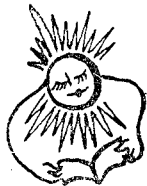
ИККИ ШОИР ҲАҚИДА ҚИСҚАЧА СЎЗ

□ □ □

Ҳар бир иқтидорли шоирни «машҳур бўлиб кетиш» хавфи таъқиб этиб юради. Таъқиб унинг адабиётдаги биринчи қадамлариданоқ бошланади.

Бу хавфдан энг талантли шоирларгина қутулиб кетиши мумкин, аммо улар ҳам бир куни қўлга тушади; 60-йиллар ўзбек шеърятини таҳлил этган танқидчи ёш шоирлар қаторида «Р. Парфи» деган исмни эътироф қилган эди. 70-йилларнинг мунаққиди эса бу таҳлилни ривожлантирди — у шоирнинг бир шеърини келтирди, мақтагандай бўлди ва ...охирда «бир оз мавҳум» деган гапни айтди-да, бутун танқидчиликнинг оғзига сақич солиб қўйди.

Шу орада шоир ўнга яқин оригинал ва таржима китобларини нашр этишга улгурди, бир оз «енгил» тортди, негаки унга қўйилган «мавҳум»лик тамғаси бошқаларга ҳам урила бошлади. Гапириб чарчайдиган фақат биз эмас, баъзан сўзлар ҳам (биздан) чарчаб қолишади. Танқидчилигимизда бу ҳолдан тойган сўзлар сони анчагина. Аммо улар орасида энг бахти қораси «мавҳум» бўлиб қолди. Бу сўзнинг маъносини ким тушунтириб беради энди? Ҳар бир нутқида уни ўн бор такрорлайдиган сўзамол муаллимми? Агар сўз — белги бўлар экан, нега у ҳеч нарсани белгиламайди?.. «Мавҳум» нима дегани, қоронғиликми, ҳавоийликми, чигалликми. Ахир, бизга мактабда «тушунилган нарсанига сўз билан белгиланади» деб ўқтиришган-ку. Ҳатто ўша «мавҳум» ҳам англашган нарсанинг белгиси эди аввал.

Абстракция — гоянинг ўзидан кўра, унинг атрофидаги оддий эътибор чегарасидан ташқаридаги нарсаларга берилган урғу, гояни бўрттириш усули эмасмикан?

Ҳар ҳолда, танқидчининг термин ўйлаб топиш учун ёзгани ёмон. Чунки ўйлаб чиқарилган термин атрофида бошқа тушунчалар кўкара бошлайди; илдизи ҳавода бўлган ўсимликлар униб чиқади. Қарайсизки, танқидчининг ўз боғи бор ва у ўша ўзи ўйлаб топган чаманда меҳнат қилиб юраверади. Керак мавзу эса қаровсиз қолади.

Меън шеър ўқувчиси сифатида Муҳаммад Раҳмоннинг «Яшил дарё» тўпламини 1979 йилнинг энг самимий китоби, юқорида айtilган ўша «мавҳум»ликдан бутунлай холи китоб деб ўйладим:

Ҳаволарга сочилмоқда
Оромижон бир атр.
Бинафшалар очилмоқда
Тупроқ ёриб қайдадир.
Очилмоқда титраб-титраб,
Рангларгина, нафармон,
Биз болалар уни излаб,
Боғ кезамиз, андармон.

— Бинафшажон, қайдасан, айт,
Кўрсата қол юзингни.
Кўмгандирсан, балки шу пайт
Хору хасга ўзингни.
Ҳатлаб-ҳатлаб юргандирсан
Ариқларни ёқалаб.
Ҳилватларда тургандирсан
Кўзларингни уқалаб...

(«Б и н а ф ш а» шеърдан)

Бинафша ариқларни «ҳатлаб-ҳатлаб» юрмайди. У «кўзларини ҳеч қачон уқаламайди», деманг. Акс ҳолда, яна ўша «мавҳум»ликка юз бурган бўлаемиз. Бу образ. Унда кўз қамаштирадиган бир оқлик бор. Бу шодликнинг ранги. Балким, изтиробнинг рангидир. Ниманидир излаётган, пайпасланаётган, пора-пора бўлаётган қалб рангидир бу.

Мен ташбеҳларнинг самимиятини айтмоқчи эмасман — бунга шубҳа йўқ. Оҳангдаги самимийликни таъкидламоқчиман холос. Зўраки сўзлардан йироқ, бири иккинчисини мунтазам тўлдириб борувчи озод сатрларни, жўнлик эмас — чинакам соддаликни айтмоқчиман.

Бу соддалик «Бинафша»нинг қофияларига ҳам сингдирилган. Улар янги бўлмаслиги мумкин, аммо табиийлиги шубҳасиз. Юксак шеъринг нутқ талабларига жавоб берадиган даражада табиий. Қофиянинг ягона вазифаси — ўзининг қофия эканлигини сездирмаслигида, таъбир билан айтсак, унинг олижаноблигидадир.

Афсуски, бугун қофия ҳақида гапиргудек бўлсанг, кулги бўлишинг мумкин. Чунки жуда кўп шоирларимиз ўзларини қофия атросини ўтиб бўлдик, деб ҳисоблайдилар.

Менинг ўйлашимча, қофия — кашфиёт демакдир. У фақат шоир ёки ўқувчининг эрмаги бўлиб қолмай, балки адабий тилнинг ривожини учун ҳам хизмат қилиши зарур.

Рус шеъряти мисолида кўрсак, кейинги 60 йил ичида қофия жараёни жуда кўп босқичлардан ўтди. Маяковскийнинг новаторлиги билан Пастернак ва Асеевларнинг сўнги шеърларидаги қофия ўртасида фарқ жуда катта.

Бизнинг қофиямиз-чи, Навоий замонидан бугунга қадар нимани топдию нима йўқотди? Буни фақат «танқидчиларга ҳавола» қилиб қўйсак, уят бўлади.

Шу маънода, бошқа шоирлар қатори Муҳаммад Раҳмоннинг ҳам ўз қофиялари борлиги мени жуда қувонтиради.

Бу қувонч Муҳаммад Раҳмонни «ёш шоир» деб аташга йўл қўймайди. Шоирнинг ёши йўқ. Ёш шеърда бўлади. «Воя» ёки «балоғат» сўзларини шеърга ишлатган маъқул. Шоирнинг эса ёши йўқ. У ҳамиша ёш, ҳамиша кексадир. Шоир имтиёздан баланд туради.

Қаранг, «Яшил дарё» китобининг асосида мунис бир жасорат ётибди. Балким, «мунис» сўзи ҳаддан ташқари юмшоқ, «жасорат» эса қаттиқ туюлиши мумкин, аммо мен бошқа-ибора тополмадим. Чунки, шоирнинг жасорати «катта проблемалар қўйиш» билангина чекланмайди, бу жасорат ўз сезгиларидан уялмай келтирган иқрорида ҳамдир. Жасорат дегани атрофдаги ёлғончиларга дўқ уриб, бақиршидангина эмас, балки уларнинг даврасида ўтириб, ўз фикрини айтмоқ ҳамдир. Ваҳоланки, баъзи ёзувчи ва шоирлар: «Одамнинг сўзи билан иши бир бўлиши керак», деб ўғит қиладилар, аммо хотинининг қулоғига: «Бу адабиёт эмас сенга, ҳаёт», деб шипшийдими ёки «Ўзимни адабиётга қурбон қилялман», деб шеърлар ёзади-ю, ўзи дуч келгандан қурбонлик талаб қилади, шеърятдан бошқа ҳамма нарсаси бўлганлар: «Шеърятдан бошқа ҳеч нарсам йўқ», деб алдайдилар.

Лекин бу ҳақиқий шеърятга ҳалал беролмайди. Ҳақиқий шеърят ўзича қувнок, ўзича исёнкор, ўзича маҳзун. Тингланг: эътибор даъво қилмайдиган бир оҳангда, ўзбек даштлари каби кенг, вазмин, қорабайир туёқларидан сачратувчи товушлар маромида куйила бошлайди шеър.

Аммо бу маром алдамчи. Охири сатрлар сизни ҳушингизга келтириб қўяди:

...Ҳеч ким ета олмас менинг додимга,
На ер худолари, на сарват, на дин.
Ишонмоғим учун одам зотига,
Мен сенга инонмоқ истайман олдин!

(Рауф Парфи. «Кўзлар» китобидан)

Исён ўз шамойилини ўзгартиришга уриниб кўрди. У муҳаббатнинг қўйлагини кийиб, ўзини кўзгуга солди, мулойим, назоқатли кўринишга интилди — бўлмади. Севгининг қўйлаги унга ярашмади. Шунда у тақлиддан воз кечди. Яъни бармоқлари билан ўпа бошлади, ўтли кўзлари билан силай бошлади. Исён ўзлигига қайтди. Ўз овозидан уялмай куйлаб юборди.

Сиз унинг қўшиғини беихтиёр ёд оласиз.

Хотирада қолган шеър эса — тирикдир. Ахир, айтинг, жавоңда турган китобдан ҳам улуғроқ нарса борми? Аслида ўша китобдан ҳам ўликроқ нима бор? Ҳар қандай китоб фақат мутолаа жараёнида тиралади. Таъбир қилганда, арвоҳ бу йўқ нарса, лекин уни эсласангиз кифоя, арвоҳ қаршингизда пайдо бўлади: Ҳамлет отасининг руҳини ёнига чақирмайди, уни эслайди, холос...

Шеър давом этади.

Чўчинқираб тинглайсан. Чунки шеърдаги фикр паришон келаётган одам олдидан бурилишда чиқиб қолган йўловчидай дафъатан.

...Кўкларга етмаган нолам, ёшлигим,
Сувга чўкиб кетган болам, ёшлигим...

Дафъатанлик фақат фикрда эмас. Шаклга эътибор қилинг: бармоқда ёзилган шеър баландпарвозликка мойил, бу ҳол унинг табиатидан келиб чиқади. Аммо Рауф Парфи вазн инжиқлигини енгиб, уни ўз ҳукмига бўйсундиради, ер чиройини тарашламай, борлигича шеърнинг бўйнига тақади. Мана бу сатрлар фикримизни яна ойдинлаштириши мумкин:

...Ёшлик зангор фасл. Кечди. Сарғарди,
Тўкилди у. Шафқат билмас баргрёзон.
Қора совуқларга отиб юборди;
Шамоллар пойида синмоқда ҳазон,
Ёшлик зангор фасл. Кечди. Сарғарди.

Сўзлар кескинлиги кўҳна вазнга янги шакл мазмунини беради: «Ёшлик зангор фасл. Кечди. Сарғарди». Бу сўзлар шоирнинг энг ичкин, энг самимий изҳоридир. Бу учта нуқта билан ажратилган бўлақлар бир-биридан юз ўгирган, аммо бир-бирини таъкидловчи учта ҳолатдир.

Шоир севгисида ҳам, нафратиди ҳам, ҳатто рашкида ҳам курашчи. Лекин лоқайд эмас. Лекин ҳаёт воқеаларига қараб, қўл қовуштириб турмайди, йўқолсин лоқайдлик, йўқолсин қовуштирилган қўллар. Яшасин ҳамдардлик, изтироб, ёрдам...

Бундан ташқари жанр учун

...Бир сўз бор,
Беғубор тонг каби гўзал,
Тонг чоғи очилган гунча каби,
Гунчада шабнам каби мусаффо...
Бир сўз бор
Ҳақиқат сўзидан ҳам юксак,
Ҳақиқатнинг ўзидан ҳам юксак
Бир сўз бор...

Бу сўз «Ватан» сўзи. «Оёғи она-ер тупроғига ботиб қолган» шоир бу улуғ тушунчани шунчаки, плакат шаклида ифодалашни шаккоклик деб билади. У Ватан ҳақида ўз севгилиси, ўз онаси тўғрисида ёзгани сингари ичкин, меҳр билан юракдан кечирган туйғусини ёзади.

Муҳаммад СОЛИҲ

ЙУҚОЛГАН ИЗЛАРНИ ИЗЛАБ

Баъзан ўз-ўзидан Омон Азизни кўргим келиб, устахонасига бориб қоламан. Баъзан эса унинг ўзи тўсатдан мени қидириб келади. Учрашувларимиз, гоҳо беш-ўн минутлик ҳол-аҳвол сўрашиш билан яқунланса, гоҳо узоқ бир-икки кунлик суҳбатга айланиб кетади.

Ҳар ҳолда бу кўп эмас. Қадимги, бемалолчилик замонлар учун бу оз, лекин ҳозирги вақт тифиз, иш қисталанг кунлар учун етарли бўлса керак. Албатта, икки одамнинг учрашувларида бошқалар учун арзигулик қизиқарлироқ ҳеч гап бўлмаслиги мумкин. Лекин мана шу учрашувларда асарлари қизгин баҳсларга, ўринли-ўринсиз танбеҳ ва мақтовларга сазовор бўлаётган мураккаб бир истеъдод ҳақида тўлиқроқ тасаввур оламан, унинг иш-ижод жараёнини кузатаман. Омоннинг ўз гаплари, қаришлари орқали асарларини тушунишга ҳаракат қиламан.

Аслида Омон Азизга мусаввирлик ҳам, ҳайкалтарошлик ҳам ёт эмас. Лекин у қийин соҳани, бундан минг йилча аввал араб истилочиларининг «марҳамати» гуфайли йўқ қилинган, унутилган амалий санъат тури — бадий мисгарчиликни танлади.

Археологлар бадий мисгарчиликнинг энг сўнги намуналарини суғдлар ижодидан топганлар. Кейинги бир минг уч юз йил давомида эса бу санъат билан ҳеч ким шуғулланмаган. Қарийб унутилган.

Омон Азиз халқимиз хотирасидаги унутилаёзган мана шу санъат турини тиклашга бел боғлаган. Халқ хо-

тирғаси деген ибора эса, бевосита биологиянинг бир қонунини эслатади кишига. У қонунда айтилишича, қачонлардир маълум информацияни ўзида мужассамлаштирган мия қагакчаси пақт ўтиши билан ўша информацияни тиклашга ҳаракат қилади, агар мия тиклашнинг уддасидан чиқолмаса ҳалок бўларкан. Омон Азиз халқимиз онгидаги ана шу мия катакчасига ўхшайди. Лекин у ўша қачонлардир мужассамлашган информацияни тиклашнинг уддасидан чиқаяпти. Бир минг уч юз йил аввалги изларни эслаяпти, ишляпти, санъатнинг бир турини ўтмиш қаъридан бугунги кунга кўтариб оляпти. Бу жуда оғир, машаққатли иш.

Ўттири мисга ўйилган одамлару жонворларнинг шаклларини ҳозир кўплар ишляпти, уларни кўп жойда қуриш мумкин. Лекин, буларнинг кўпчилиги қотиб қолган, ҳаракатсиз, сифатсиз шакл ва кўринишлар, холос.

Омоннинг асарларида эса ҳаракатлар кўчади. Ҳаракатлар бўлганда ҳам тасвирланаётган объектлар учун энг характерли бўлган ҳаракатлар кўчади. Унинг раққосасини кўрганда чиндирма овози ҳам эшитилади, парвоздаги қўшнинг қанотларидан кишининг юзига шибда урилади. Лаганга ишланган олма ва ноқлари енгил шамол эсса, тушиб котади андиқ туюлади. Олтндек пишган узумларига ҳозир болари келиб кўнадигандек, ишляган одамнинг қизиган танасидан кўтарилаётган ҳовур эса ер ҳовури билан ҳамнафасдек туюлади.

Омон Азиз асар сюжетини аввал қоғозда қиёмига еткази. Агар унинг ишини гишг тайёрлашга қиёсласа — гишнинг қолипи, лойидаги сув ва тупроқнинг меъери, шакли, нимага мўлжалланганлиги — ҳаммаси мисга кўчишгача бўлган жараён бўлиб, қоғозда ҳал этилади. Шаклнинг мисга кўчишини гишнинг хумдонга кириб чиқиши билан тенглаштирсга бўлади. Лекин хумдонда ҳамма йўллар, қонун-қоидалар илгаридан маълум. Омоннинг ишида эса, бутун диққат эътибор, инсон жисмидаги бор ирода ва айираклик, салоҳият бошқатдан талаб этилади.

Унинг устахонасига кириб юрган киши катта тахталарга ёпиштирилганча уч-тўрт йиллаб турган лойиҳаларни кўради. Бу лойиҳаларнинг у ер-бу ери ўзгараверарди-ю, лекин Омоннинг назарида кўзланган даражага етмасди. Кирган одам баъзан Омонни кўлида қалам, ўчирғич билан лойиҳалар олдида худди сеҳрлангандек қотиб қолган ҳолатда кўради. Кейин лойиҳалардан айримлари «йўқолиб» кетарди. Омон буни: «Эгасининг қўлига тегди», деб изоҳларди.

Бу дегани, асар аллақачон кўргазма залида, музейда, биронта маданий ёки маъмурий идоранинг деворини безаб турибди, деган маънони англатади.

Айтмоқчиманки, агар ниёт қоғозда «пишса», уни мисга кўчиришда Омон кўг кийналмайди. Алишер Навоийнинг портрети билан боғлиқ воқеа унинг бу хусусиятини жуда яхши шарҳлайди. Портрет «Шарқ юлдузи» журнали редакциясининг буюртмасиге бивоан Осиё, Африка ва Лотин Америкаси мамлакатларининг 1978 йилги кинофести велига мукофот сифатида тайёрланадиган бўлиб, журнал ходими сифатида мен воти тачи эдим. Буюртма февралнинг охирларида берилан эди. Март ойинин бошларида Омон редакцияга кириб келди-да, ҳали тайёр бўлмаган лойиҳани кўрсатди.

Унда шоир чўкка тушиб ўтирар, янги ғазалини ҳозиргина тугатиб, энди қаддини кўтарган, бир қўлидан қаламини ҳали қўйиб улгурмай иккинчи қўлидаги қоғозга тикилганча ўқишга тутинган эди. Умуман, Навоийнинг бу ҳолатдаги сурати янгилик эмас, албатта. Лекин бу тасвир, айниқса унинг устки қисми шу даражада яхши ишланган эдики, ҳаёлдагина бўлиши мумкин бўлган нурунийлик Навоийда мужассамлашган, шоир худди фаришталар каби осмонда учиб юргандек эди. Бироқ расмнинг қўйи қисмида ғалати оғирлик сезилар, пардек енгил юқори қисми пастга тортиб турган тошдек таассурот туғдирарди. Лекин биз бунга кўп ҳам эътибор бермадикми ёки фестивал муддати яқинлашиб қолганидан шошилиб, тезроқ асарни кўлга киритгимиз келдими; ҳар қалай, расм-лойиҳани маъқул топиб, Омонга уни мисга кўчириб келиш мумкинлигини айтдик.

Омон расм-лойиҳани олиб кетди. Шу билан орадан март ойи ўтди, апрель ҳам ярмидан оға бошлади-ки, ҳалигача портретдан дарак йўқ эди. Бу орада фестивал муддати ҳам жуда яқин келиб қолди. Асарни унинг мутасаддиларига кўрсатиб олиш керак. Кунда, кун ора Омоннинг устахонасига қатнайман. Омон эса ишни тезроқ қўлга тутқазиш ўрнига нуқул уйлана, «Неча кун қолди?», «Қачон очилади?», «Қачон битка-зишим керак?», деб мендан сўрарди. У бир томондан, бажарилмаётганидан қийналса, иккинчи томондан лойиҳани шу ҳолда мисга кўчиришга кўнгли чопмасди.

Асарнинг қўйи қисми уни қониқтирмаётган эди. Ўзига ёқмаган нарсани, «Бор-э», деб бир-икки кундаёқ мисга тушириб, қутулиб қўя қолишга эса, фақат ҳақиқий ижод-

корларга хос бўлган ҳиссиёт йўл бермасди. Бу ҳиссиётнинг туб ўзагини ижодкорнинг ўз асарига юксак жавобгарлиги, уни томоша қилувчиларга нисбатан эса чуқур ҳурмати ташкил этади. Эсимда, «Сизга нима, шарт ишга киришиб, битириб қўя қолмайсизми?», деб, кейинроқ эса фестивал арафаси кайфияти таъсирида: «Қўлингиздан келмас экан, нима қилардингиз бўйнингизга олиб», деганимдан сўнг бир-икки жиғиллашиб ҳам олгандик...

Хуллас, ҳамма кечиктирилиши мумкин бўлган муҳлатлар туғаб, энг сўнги куни

келсам, Омон устахонасининг тепасидаги тиш поликлиникаси врачлари билан бемалол шахмат ўйнаб ўтирипти. Бу аҳволни кўргач, турган гап, менинг жаҳлим чиқиб кетди, лекин унинг ҳазиломуз менсимай кўришганидан, кўриша туриб, «Ҳа, нимага келдингиз ўзи?», деб кулганидан иш битганини сездим.

Девор бўйлаб ўтган иситгич трубаларга суяб қўйилган портретнинг олдида бордим-да, унинг устидаги газетани олдим. Олдим-у, жим бўлиб қолдим. Мисдаги манзара, шоирнинг ҳолати кўзни қувонтирарди.

Илгари фақат устки қисмини қамраб олган фазовийлик таассуроти энди бутун расмни қамраб олган эди. Худди кўзга кўринмас бир шам бору унинг ёғдуси юлдуз тунги осмондан шоирни ёнидаги хонтахта ва довотни ҳовучига олиб кўрсатаётгандек эди. Назарингизда, шоир ўймакор устунлик баҳаво бир шийпонда ўтирибди-ю, шамнинг кучи сзмаганлиги учун сизга кўринмаяпти. Ёки атайлаб шам шу уч нарсани ажратиб олиб кўрсатаётгандек эди. Шоирнинг оёқлари остидаги гиламча ҳам, кийимлари ҳам ана шу фазовийлик ҳиссини тэкидлаш учун атайлаб энгил штрихларда билинар-билинмас ишланганди. Энг асосийси эса Омон ижодида хос — ҳаракат, ҳаёт нафаси жонлантириб берилганди. Шоир қўлидаги қоғоз энгил шабадада шилдираётгандек, қаламнинг патлари эса ҳилпираётгандек туюларди. Навоийнинг ўзи эса ҳозиргина ёзган мисрсидан ҳаяжонланиб кетиб, қақдини кўтаргану қаламини ҳам қўйишни унутган. Лекин бир сониядан сўнг бу унинг эсига тушади ва у қаламини қўйиш учун хонтахта устига эгилади, кейин эса оҳиста овозда ўзига-ўзи шеър ўқий бошлайди. Санъатшунослр тилида пластика деб аталувчи ҳаракатли жонлантириш масаласи, ҳаракатни ифодалай олиш масаласи маҳорат билан ҳал этилган эди.

Бу поёеа Омон Азининг иш услубини кўрсатиши билан бирга, яна бир томони билан диққатга сазовордир. Ҳар ҳолда, кишида шундай саволлар туғилади: «Хўш, шу очим Омоннинг ҳаёлига уч-тўрт кун кечикиб келганда аҳволи нима кечарди? Агар у асарни ўша ўзини қониқтирмаган лойиҳа асосида мисга кўчириб берганида, номукамал бир асар юзага келармиди? Ёки Омон ўзига ёқмаган нарсани қилмайман, деб туриб олганда — бевурд одамани уялтириб қўяди, деган таънаю дашномларга қолармиди?... Ҳар ҳолда бу нохуш бўлиши мумкин бўлган саволларни кейинчалик Омонга борганимда, у: «Э-э, билмайман, бошни қотиришни нима кераги бор», деб тўғри жавобдан ўзини олиб қочганди. Аммо «тез бўл, тез бўл»нинг санъат асари сифатига катта зарар етказиши ҳақида (фақат санъат асаригагина эмас) кўп суҳбатлашган эдик.

Ҳозирги кунда Омон энди бошқа масала, мис кўзга қабириқ тасвир тушириш устида изланиб қийналиб юрибди. Кўзага тушадиган композиция Шароф Рашидовнинг «Бурондан кучли» романи асосида ишланган. Композиция тайёр. Бадий ҳайъат томонидан жуда юқори баҳоланган. Лекин уни қандай қилиб кўзага туширса бўлади?

Бу саволга ҳозирги кунда идишларга орнамент туширувчи усталар жавоб беролмайдилар. Улар идишни ичидан уриб, ташқарига бўрттириб чиқарадиган тасвирларни, айниқса, одам тасвирини ишлай олмайдилар. Чунки бу усул унутилиб кетган. Бундан минг йил авваллари яшаб ўтган усталар қандай бажарганлар? Аввал хумни кавшарлаб, бут ҳолига келтириб, кейин тасвир туширганмилар ёки аксинчами? Балки уларнинг қўлларида ҳозирги орнамент ишловчи мисгарлар қўллайдиганидан бошқача ускуналар бўлгандир-у, санъатнинг ўзи йўқ бўлгани учун ускуналар ҳам йўқолиб кетгандир? Сюжетли тасвирлар, одамларнинг турмуш тарзи, ўй-хаёллари, сеvimли афсоналари минг йилларга етадиган қилиб мисга қандай тушириларди? Ҳар бири филга оғирлик қиладиган саволларнинг ҳаммасига Омоннинг ўзи жавоб топиши лозим.

Омон бу масалани ҳал этиш учун сал кам саккиз ой бош қотириб юрди. Бу орада неча-неча хум кавшарланди. Уларнинг ҳар бирини ичига Омон «кирмоқчи» бўлди, лекин уларнинг кўпчилиги «сўкилиб» кетди. Бутун қолганларидаги тасвирлар эса кўнгилдагидек чиқмади.

Омон Хива, Бухоро сингари республикамизнинг мисгарлик нисбатан яхши сақланган шаҳарларни кезиб усталар билан суҳбатлашди. Санъат ҳақидаги, умуман тарихимиз ҳақидаги китобларни яна бир бор ўрганиб чиқди. Ниҳоят, композицияни кўзага эмас, жомга ишлашга қарор қилди.

Омоннинг устахонасида уч-тўрт йилдан бери очиглиқча турган беш-олтита ишлари бор. Буларнинг аксарияти ўзи учун ишланган. Буюртма билан тайёрланган-у, лекин ҳар хил сабабларга кура қолиб кетганлари ҳам бор. Шуларнинг ичида кўзга ярқ этиб ташланадиган «Базм», «Отлиқ жанги», ҳамда «Ҳаёт дарахта» асарларидир. Бундан

сўнгиси — «Ҳаёт дарахти», Омоннинг айтишича ўзининг энг яхши кўрган ишидир.

Тасвир, мисга ишланишига қарамай, кўп планли. Олдинги планда бир йигит дарахтга суяниб ўтирганча чуқур ҳаялга чўмган. Унинг сокин, осойишта юзида ҳаёт, унинг маъноси, ибтидо ва интиҳоси ҳақидаги, ғинсоннинг дунёга келиши, ўсиб улғайиши, умрининг мазмуни тўғрисидаги вазмин ўйлар кезади.

Олмасроқда ўн беш-йигирма чоғлиқ киши тобут кўтариб кетмоқда. Йигит ўша тарафа қараб ўтирибди. Лекин унинг диққати фақат шу манзарада эмас. Кўмиш маросими йигитнинг кенг мушоҳадасидаги, гарчи залварли бўлса ҳам, фақат бир жабҳадир. Аслида кўмиш маросими жуда кичик ҳажмда ишланган. Геометрик ҳисобда ўн беш-йигирма киши иштирок этаётган маросим йигитнинг бошидан сал каттароқ жойни эгаллайди. Аммо шунга қарамай, жуда жонли тасвирланган. Безовта денгиз тўлқинларида чайқалаётган кемадек елкаларда лопиллаётган тобут, одамларнинг шошилишч одимлашлари, марҳумни тезроқ жойига қўйиб, ўз тирикчилиги, ишига тарқалиш ташвиши — ҳар бири ўймоқдек, ўймоқнинг ярмидек катталиқда берилган, лекин жуда аниқ ва чуқур тасвирланган. Сирасини айтганда, расмга, биринчи қараган кишининг диққатини аввало ана шу маросим жалб қилади. Йигитнинг қиёфасига ундан кейин қайтиб келади.

Тасвирдаги яна бир муҳим образ — йигит суяниб ўтирган дарахтдир. Дарахт бир қарашда қалин ўрмонзорнинг парчасидек туюлади. Бир қарашда эса, қуюқ, қоп-қора, турли-туман мавжудотларни эслатувчи булутга ҳам ўхшайди. Унинг ердан бир газ юқориликдаги бутоғи кесилган. Йигит бу бутоғни қўлтиқлаб ўтирибди. Дарахтнинг каттакон бир қисмини ошқовоқ палаги қоплаган. Ошқовоқ яшнаб гуллаб, мевалари осилиб туради. Қовон-ку яшнапти, лекин унинг асоратидаги дарахтнинг шохлари қуриган. Уларнинг бир қисми эгилиб, синиб кетай-синиб кетай деб турибди. Қуриган шохларнинг бир қисми эса, қоқшол қўллардек нажот сўраб осмонга чўзилган. Дарахтнинг ошқовоқдан холи қисми эса гуркираб кўкариб ётибди. Хуллас, бу образ ҳаётни, ўлим ва тириклик ёнма-ён бораётган, чексиз-чегарасиз бир жараён тушунчасини яхши ифодалаган. Ҳаётнинг бир парчаси — нафаси, иссиғи-совуғи билан шундай юлиб олинган.

Билмадим, бу асар Омон Азизнинг ростдан ҳам энг яхши асарими, йўқми, лекин у бир қараган кишини ўзинга тортиб олади. У кишини бир тўхтаб сукат сақлашга, яшашининг мазмуни, турмушининг тарзига чуқурроқ қарашга, кўп кўҳна бир дунёда яшаётганлигини тушуниб олишга ундайди, унга руҳий осойишталик бағишлайди. Шу маънода устахонадаги «Отлиқ жанги», «Базм» асарлари кўлами, индивидуал характерлари жиҳатидан жуда маҳорат билан ишланган бўлса-да, динамик нуқтаи назаридан экспрессивлиги жиҳатидан ҳам «Ҳаёт дарахти» улардан устунлик қилади.

Гарчи «Ҳаёт дарахти»ни Омон энг яхши асарим, деган бўлса-да, унинг бошқа «энг яхши асарлари» ҳам кўп. Улар Иттифоқимизда ҳам, юқорида айтилгандек, чет элларда ҳам республикамиз санъати шаънини муносиб равишда кўтариб келяпти.

Омон Азиз ижодига ташланган юзаки назар ҳам Навоий тематикасининг нисбатан кенг ўрин эгаллаганини кўрсатади. Навоий тематикаси портретларда, хилма-хил композицияларда жилоланади. Бунинг сабаби, бир томондан, Омоннинг шоирга эътиқоди чуқурлигидан бўлса, иккинчи томони, талабнинг ҳам катталигидандир.

Масалан, СССР Маданият министрлиги томонидан Ҳиндистондаги Совет элчихонасига тақдим этилган Омоннинг иши Навоийнинг «Лайли ва Мажнун» дostonи воқеалари фонида ишланган. Диаметри 1,3 метр келадиган бу доира шаклидаги катта иш дoston сюжетидagi муҳим бурилиш нуқталарини тасвирлайди. Шоирнинг қиёфаси эса, худди киноларда уста-уст тушириладиган кадрларга ўхшатиб, дoston парчаларининг устига ишланган ва бу билан дoston лавҳаларининг жозибали манзаралари файласуф шоирнинг ижод мевалари эканлиги ҳақида яхлит бир картина яратилган.

Ҳиндистондаги Совет элчихонаси учун республикамиздан фақат иккита иш — Омон Азизнинг «Навоий»си билан Ўзбекистон ССР халқ рассоми Қутлуғ Башаровнинг график асари танлаб олинганлигининг ўзи мисгарнинг нақадар катта маҳоратга эга эканлигини кўрсатади.

Навоийнинг Омон Азиз ишлаган яна бир портрети космонавтиканинг маркази бўлган Звёздний шаҳарчасида «Космонавтика музейига» совға қилинган. Уни космонавтларга «Учинчи Совет-мўғул ёшлари фестивали» кунларида ВЛКСМ Марказий Комитети ва Қашқадарё обком комсомоли ҳадея этишган.

Адабиёт музейи учун тайёрланган, Ўзбекистон Халқ ёзувчилари ва шоирлари галереясидаги ишлари Омон Азизнинг ижодига салмоқли ўринни эгаллайди. Бу портретларнинг ҳар бирида шоир ва ёзувчиларимизнинг ўзларига хос бўлган феъл-атиори-

лари яхши илғаб олинган. Бу гаплар Омон Азизнинг ҳамма ишлари портрет ёки концерт шахсининг тасвири билан чекланар экан-да, деган хулосага олиб келмаслиги керак. Унинг Ўзбекистон Халқ амалий санъати музейидаги асарлари, шунингдек, қишлоқ ҳўжалик, саноат корхоналарини, бошқа муассасаларни безаб турган ишлари бунга далил бўла олади. Айниқса, Наманган областининг Задарё районидаги «Наманган» совхози кираверишини безаган бир неча квадрат метрлик панно кишининг диққатини жалб этади. Ундаги кишиларнинг тасвири ҳам, қишлоқ ва далаларнинг тасвири ҳам худди мўйқалам соҳибларининг асарларидагидек нозик, аниқ, тиниқ акс эттирилган. Совет қишлоғининг тараққиёти, унинг олдидаги улкан режалар ҳам бу паннодан ўз ўрнини топган.

Омоннинг тасвирларини мўйқалам соҳибларининг асарлари билан бежиз қиёсланаётгани йўқ. Гап шундаки, мисга туширилган манзаралар билан безатилган биноларни республиканинг кўп шаҳарлари ва қишлоқларида кўриш мумкин. Лекин уларнинг аксарий қисми ковка усулида — ҳайкалтарош аввал қолип ясаб, кейин унинг устига мис тахтасини қўйиб уриб чиқиладиган ишлардир. Бу усул қиммат ва исрофгарчилик билан боғлиқ бўлишидан ташқари тасвирланаётган объектларнинг қўпол, дағал чиқиши билан ажралиб туради. Мисгарликнинг икки-чикиридан беҳабар бўлган киши ковкани чеканка (сўқма усул) билан аралаштириб юборади. Бундай беҳабарлик фақат бир кишининг индивидуал ижоди, диди билан боғлиқ бўлган сўқма усул ҳақида нотўғри тушунча пайдо қилади. Сирасини айтганда ковка усулида кўп нарсаларнинг тасвири фақат рамз сифатида қабул қилиниши мумкин. Яъни уни кўрган томошабин: «Кетмон чопаетган деҳқонни кўрсатмоқчи бўлибди-да», дейди. Сўқма — чеканка услубида эса худди шу мазмундаги асарни кўрганда: «Қўлини яхши чиқаролмапти» ёки «Қўлини жуда яхши чиқарипти», деб конкрет деҳқон образи ҳақида фикр юритади. Ковкада конкрет образ устида гапириб бўлмайди. «Демоқчи эканлиги»га кўп нарсаларнинг шартлиги имкон бермайди. Икки усул ўртасидаги тафовутни — қўлда тўқилган ва фабрикада ишланган гилам билан, хонанданинг ўзини эшитиш ёки унинг пластинкасини тинглаш билан қиёсласа бўлади. Шунда ҳам чеканка билан ковка ўртасидаги фарқ булардан анча кучли эканлигини илова қилган ҳолда.

Шу ўринда бир таклифни, истакни билдириб ўтишни зарур деб биламан: жамоатчилик жойларини безашга жавобгар идоралар, биринчи навбатда, Ўзбекистон Рассомлар союзи бадий мисгарликни ривожлантириш, унга кенг ўрин ажратиш ҳақида жиддий ўйлаб кўрсалар, бўлажак метро станциялари, катта меҳмонхоналаримизда, бадий безак бериладиган маъмурий биноларда Омон Азиз сингари мисгарларнинг ишлари турса, у жойларнинг кўркига кўрк бўлиб кўшиларди.

Омонни кўпроқ ишлатиб, кўпроқ санъат асарига эга бўлиш масалаларининг бир томони бўлса, иккинчи томони, унинг ҳозирча республикамизда ягона эканлигини, бошлаб берувчи эканлигини ҳам унутилмаса яхши бўларди. Унинг иқтидорини шогирдларга юқтириш, шогирд ўстириш масаласи — республикамиз маданий ҳаёти учун муҳим бўлиб, бу ҳам Рассомлар союзи назаридан четда қолмаслиги керак. Унга кўпроқ буюртма бериш эса шогирдлар масаласини ўз-ўзидан ҳал этилишига катта ёрдам қилган бўларди.

Омон Азиз янги нарсани бошлаб берувчи бўлгани учун кўп нарсага уннайди, натижада кўп вақтини йўқотади. Ўзининг ишлаш ва яшаш шароитларини яхшилаш йўллари ҳам кўп ўйламайди. (Баъзилар ҳақиқий ижодкор ўзи шунақа бўлади, дейишадди, яна билмадим.) Лекин у бир нарсани яхши билади: ҳаёт нафасини, кишиларнинг ҳис-туйғуларини уста мўйқалам соҳиблари матога кўчирганлари даражасида мисга кўчира билади. Бу эса, ҳаммага ҳам nasib бўлавермайди.

Тоҳир ОЛИМОВ

Яллиғланиб чарақлаётган юлдуз билан юзма-юз келишни тасаввур қилганмисиз?

Ана, улуғвор Санъат саройини тўлдириб, ўз нафасларини ҳам сезмай ўтирган пахта усталари, шоликор, сабзавоткор, боғбонлар — Ўзбекистон қишлоқ хўжалигининг номдор кишилари ҳайрат билан саҳнага тикилишган: туйғуларнинг бунчалар куюқ оқими, овоз шиддати, шоир умрининг мазмун ва армони бўлган дардларини шу ниҳолгина қиз қандай қилиб юрагига жойлай олдийкин?

Қаро кўзим, келу мардумлиғ эмди фан қилғил...

Дастлабки сўзлардаёқ устоз санъаткорларга хос замзама¹дан бошланган «Ушшоқ» улкан саройга, қалбларга тўлди. Кўзларда эса ёш... Нега?

Ҳалигина улуғвор беш йилликнинг яқунловчи довонида пахта ҳосилини олти миллион тоннага етказишга аҳд қилган деҳқон халқининг қувончи кўзларга ёш бўлиб тўлган бўлса, ажабмас. Азал-азалдан халқимизнинг катта сайиллари, тўю ҳашамлари, байрамларига катта ашулалар муносиб. Уларнинг ижрочилари эса оз эмас, лекин санъаткор халқ учун кўп ҳам эмас. «Яна бир ажойиб истеъдод кашф этилибди» — юраклар иқрори кейин, ашула тугаганда тилларга кўчди.

Ашула йўл-йўлакай янги ирмоқлар қўшилган дарёдек авжига чиқиб боради. Ижрочининг қиёфасида на бир ортиқча ҳаракат, қийналиш сезилади. Кучли, ширадор овоз буюк Навоий фалсафаси, муҳаббатининг мусиқий ифодасига бўйсунди:

Ҳазон сипоҳига, эй боғбон, эмас мони,

Бу боғнинг томида гар игнадин тикан қилғай...

Исмини айтмаган бўлсам-да, ким ҳақида гапираётганимни ўзингиз дарров фаҳмладингиз.

Уша куни Ўзбекистон қишлоқ хўжалиги илғорлари республика курултойига йиғилганлар ҳам унинг номини қарсак билан кутиб олишганди.

Ёш хонанда Муножот Йўлчиева куйляпти...

Муножотни ҳамма бирданига таниди, бирданига севиб қолди, зангори экрандин унинг чиқишини кутадиغان, давраларда номи тилга олинадиган бўлиб қолди. Бу воқеа 1980 йилнинг февраль ойида телевизор орқали Навоий лирикасига бағишлаб кўрсатилган «Назм ва наво» адабий-музикали кўрсатуvidан бошланганди. Ушандан бошлб

¹ З а м з а м а — ашуладаги маълум қисмларнинг майин овозда айтилиши.

Муножот Йўлчиеванинг овози, истеъдодидан тортиб содда қиёфасигача овоза бўлиб кетди: майдалаб ўрилган узун сочларига ироқи дўпписи ярашган, бодомқовок, очик чехралли, баланд бўйли, содда, ўзига ишончи нигоҳидан сезилиб тургучи қиз...

Телетомошабинларнинг талабларига биноан курсатув бир неча бор такрорланди. Юнус Ражабий, Жўраҳон Султонов, Маъмуржон Узоқов, Ҳалима Носирова, Берта Давидова каби суюқ ашулчилар шинавандаларининг магнитофон ленталарига Муножотнинг овози ҳам ёзилди. Бу халқ ҳузурига биринчи қадам, халқ олдидаги биринчи имтиҳоннинг ёш санъаткорнинг ўзи ҳам тасаввур этмаган, кутилмаган юксак баҳоси эди. Унгача эса Муножот яна бир ҳаяжонли синовдан ўтган.

...1978 йилнинг охирларида Самарқандда бўлиб ўтган Халқаро музикашунослик симпозиуми иштирокчиларининг ҳисобот концерти белгиланди. Свердлов концерт залига санъатимизнинг таниқли намоёндалари йиғилишган. Концертга Мухтор Ашрафий номли Тошкент Давлат консерваториясининг Шарқ кафедраси талабалари ҳам таклиф қилинганди. Уша куни Муножот Йўлчиева биринчи марта катта сахнада туриб кўхна ва дилбар «Тановор»ни ижро этганди.

...Чевар аёл тўққиз яшар қизчаси биринчи бор рўмолча четига гул тикканда қанчалик қувонади! Рўмолчани шарқироқ, беғубор сувларга энтикиб иргитаркан, қизчасининг кўлларига қувват, маҳорат ва тезкорлик тилайди: «Кўлларинг умр палагини нафис, сержилва, мазмундор қилиб тиқишдан толмасин». Ҳа, олдинга интилаётган авлод учун орқадан келажакни ишониб топшириш мумкин бўлган фарзандлар келаётганини ҳис этишдан ҳам каттароқ бахт борми?

Таниқли хонандалар ижросида қулоғимизга қуйилиб қолган, ҳар қандай санъаткор ҳам айтишга журъат қийин бўлган «Тановор» янги, ёш, кучли ва ширадор овоз билан янграши зал аҳлини сеҳрлаб қўйди. Классик ашулаларимизнинг янги авлодга етказиши мумкин бўлган янги овоз ва истеъдод соҳиби гулдурос қарсақлар билан олқишланди. Катта зал қанча муддатгача «Тановор» сеҳри билан яшади.

— Биз жуда хурсандмиз. Худди шундай давом эттириш керак. Шогирдингизнинг овози ноёб ва камёб — бу жуда кўп санъаткорларнинг Шавкат Мирзаевга табриги ифодаси эди.

Лекин бугунги санъат саройидаги давранинг салобати, ҳаяжони ўзгача. Санъатнинг асл юлдузларини тарбиялаб вояга етказадиган, ишга бир берилса, хиргойи қилаётган ашуласининг сеҳрига йўловчилар тўхтаб қулоқ соладиган қишлоқ оқшомларига «Кўча боғи» билан файз киритиб, дилбарлар юрагини шиғиллатадиган кишилар — меҳнату санъатнинг заргарлари тўлдирган зални.

«Ушшоқ» тугади. Гулдурос қарсақлар остида Муножотнинг қадамлари пардек енгил кўчарди. Саҳна бўш қолди, лекин ҳамма унга тикилганча кўзлари чарақлаб қарсақка зўр беради...

Шу дақиқаларда сахна ортида турган Муножотнинг хаёлидан нималар кечдийкин? Азалдан санъатга ихлосманд, ҳамма фарзандларида қўшиқча меҳр уйғотган отаси — оддий деҳқон Абдували ака, онаси Муборак опани эслагандир, балки. Узи туғилиб ўсган, исми жисмига монанд Ширмонбулоқнинг қўшиқдек жозибали ҳаётию одамларини ўйлагандир, эҳтимол. Уни олқишлаётганлар орасида жонажон андижонликлар ҳам бўлса, ажабмас. Эҳтимол... эҳтимол ҳақиқий санъаткор бўлишга, ана шу минглаб санъатга ташна қалбларга қувонч бағишлаб яшашга шу куни қатъий аҳд қилгандир. Балки...

Йўқ. Ортиқча мулоҳазаю хаёлотларга фурсат йўқ эди. Концертни олиб борувчи эълон қилди:

— Фарғонанинг қолғулаштирилган катта ашулаларидан «Э, дилбари жоним...»

...Ҳар куни радио, телевизор орқали ўнлаб артистларнинг ижросини эшитамиз. Кимлардир оҳанг соясида «қўйлайди», яна кимлар сахнага қуруқ овоз намоиши учун чиққанга ўхшайди. Баъзиларда эса овоз ҳам, маҳорат ҳам бор, фақат юрак етишмайди...

Муножот «Эй, дилбари жоним»ни Фарғона услубига мос жозибали билан айтаркан, у куйламасди, ўтли муҳаббат билан нола қиларди:

Эй, дилбари жоним, кўп нозу итоб этма...

Юракларга титроқ киради.

Шу пайтгача бир неча ижрочи ҳамкорликда айтган бу ашуланинг авжида Муножотнинг овози яна ҳам жозибали кашф этади:

Мастона кўзинг бирлан қошинг қиличин тортиб,
Бир-бирга ҳимо айлаб, қатлимга хитоб этма...

Кўзлар ҳайратга тўлади.

Ашула сўзлари, мусиқа, ижрочи туйғулари шу қадар уйғунлашиб кетадики, ҳар сафар ашуланинг «этма» радифини такрорларкан, беҳтиёр ку мурожаат этаётган одам рўпарасида турибди, ҳозир унга кўлларини чўзади», деган хаёл фикрингдан ўтади. Лекин Муножот ортиқча ҳаракатларга эрк бермайди, унинг барча туйғулари, муҳаббати, ҳаяжонлари юрагида, овозида, кўзларида... Ашуланинг ўзига хос ижро услуби, овози тебрининг ёқимлилиги, ашуланинг даромад авжларида овозининг бирдай ишлата олиши, фарғонача қочирмалар... Бу ёш гунча қўхна санъатнинг бундай анъанавий сирларию нафисликларини қачон, қандай эгаллаб олдидикин?..

Муножот учун классик ашулаларнинг сирли олами асосан мана бу — эшигига «Шарқ кафедраси» деб ёзиб қўйилган хонада очила бошлаган. Хонанинг бир томонида катта тошойна, деворларга эса классик ашула ва мақомлар структурасини ифодаловчи таблицалар, схемалар осилган. 1978 йил сентябрида бу хонадаги ҳамма норсалар Муножот учун янгилик, жумбоқ эди. Чунки у ўрта мактабни битириб оқиб консерваторияга ўқишга келган. Дуторнинг пардаларига қизиқиб қўл тегизшдан ҳам чўчидиган қиз, фақат юрагида санъатга кучли эҳтиросу дилида мактабда куйлаб юрган кўшиқлари бор эди.

Муножот Йўлчиевнинг фавқулдда камёб овозини қабул имтиҳонлари пайтида ёқ билиб олган моҳир созанда, бастакор Шавкат Мирзаев унга устозлик қила бошлади.

— Бир қарашда арзимаган ҳолдек туюлади, лекин бу фоят муҳим,— дейди Шавкат Мирзаев,— санъаткор ўзини, овозини сақлаши, эҳтиёт қилиши, бир сўз билан айтганда, интизомли бўлиши керак. Санъаткорнинг интизоми кўпинча ўз роҳати, ҳузур-ҳаловатидан воз кечини талаб қилади. Муножот жуда интизомли талаба. У билан ишлаш мураккаб, чунки у устоз санъаткорлар йўлидан бормоқда. Қиёмига етказиб қўйилган ашулаларни яна ўша даражада айтиш учун ҳам алоҳида истеъдод керак, Муножотда шундай истеъдод бор, қисқа вақт ичида ўрганиб айтган «Оҳким», «Ушшоқ», «Эшвой», «Муножот», «Эй, дилбари жононим», «Найлайин», «Чоргоҳ» ашулаларига халқнинг ўзи юксак баҳо бермоқда.

Эҳтимол, дастлабки муваффақиятлар, дастлабки қувончлар устознинг ҳам, шогирднинг ҳам бир ашулани ўргангунча соатлаб, кунлаб, ҳафталаб чеккан қийинчиликларини ювиб юборгандир. Балки шоирнинг бу сўзга яширинган коса остидаги ним-коса фикрини, бастакорнинг юракларга шундоқ тегиб ўтадиган ним ишорасини уйғунлаштириб ифодалагунча бўлган изланишлар устоз учун табиий ҳолдир. Лекин Муножот учун ҳаллгача ўқиш, ўрганиш осон кўчмайди.

Муножот энг аввало ноталарни ўрганди. Ноталар орқали пианино клавишларидан ўз овозини топгунча қанча вақт ўтди. Ётоқхонада ўз хоналарига қўйилган пианино узра ярим тунгача машқ қилди. Мутахассисликдан ташқари, консерваторияда ўқитилар диган ижтимоий фанларни ҳам «яхши» ва «аъло»га ўзлаштиради. Айниқса, форс тили машғулотларини қизиқиб ўрганади. Классик шеърлардаги айрим сўзлар, ифодаларни шу фан ёрдамида тушуниб олади.

«Уста кўрмаган шогирд ҳар мақомга йўрғалар»,— деганларидек, ўз севган хонадаларига тақлидан кўшиқ айтиб юрган Муножотнинг овозини сайқаллашда, овозини тўла имконияти билан ишлатишга ўргатишда устоз Шавкат Мирзаевнинг ҳиссаси катта бўлди. Айниқса, унинг овозига муносиб ашулалар танлашда. Фақат Муножотнинг овозига эмас, халқнинг талаби, эътиқоди ва умрбоқий ашулаларга чексиз ҳурмату ташналигини ҳам Шавкат Мирзаев жуда яхши ҳис этади. Ахир, тор билан халқ ҳузурига чиқиб, хаёли айтаётган кўшиғидан ҳам кўра кўпроқ ўзида эканлиги нигоҳидан сезилиб тургунчи, мавсумий кийим каби йилнинг охирига бормаи, кўшиқлари унутилиб кетадиган ёш «санъаткор»лар озми?!

— Маъмуржон Узоқов ижро этган ашулаларни жуда яхши кўраман,— дейди Муножот Йўлчиевнинг ўзи.— Менинг назаримда у сўнмас юдузга ўхшайди. Қанийди, мен ҳам...

Муножотнинг ширин орзуга тўла бу гаплари СССР халқ артисти Ҳалимаҳоним Носированинг фикрини ёдимга туширди.

— Бу қиздан яхши санъаткор чиқади. Овози альтга яқинлашиб боради. Ашулани ҳис қилиб юракдан айтади. Яна энг муҳими, саҳнада ўзини тутушни билади, саҳна-

ни билади — бу Ҳалимаҳоним Носированинг 1978 йилда Свердлов концерт залида «Тановар»ни тинглаб, Муножотга берган баҳоси.

— Уша биринчи концертдаёқ сизни кўпчилик саҳнани яхши билади, деганди...

— Йўқ, унгина мен ҳеч қачон катта саҳнада ашула айтмаганман, — одатича шовилмай, сал хижолат билан жавоб беради Муножот. — Тўғриси, мен ашулани бошлашдан олдин ҳамма нарсани унутаман. Куйлашим керак бўлган ашула, унинг сўзларидан бошқа ҳеч нарсани ўйлай олмайман.

Муножотнинг бу гапи изоҳ талаб қилмайди. Яна кўз ўнгимга Санъат саройидаги ўша ҳаяжонли оқшом келади. Уша куни мен унинг қўшиқ айтаётгандаги ҳолатини шеърда ифодаламоқчи бўлгандим:

Туйғулар шарҳида ҳар сўзга
Учқунлар чирмашар кўксимдан.
Оловдек жисмимнинг бутлиги
Ҳаттоки ўзимга мўъжиза...

Улуғвор ўнинчи беш йиллик мамлакатимиз истиқболи сари яна бир олтин зинапоя қўйди. Шонли партиямиз қарорларининг ҳаётий акси беш йиллик китобининг ёрқин саҳифалари.

Бугун «Авторнинг биринчи китоби» сериясидан чиқаётган тўпламларни варақларканмиз, «Марҳабо, талантлар», «Санъат саодатимдир», «Куйланг ёш хонандалар» каби эшиттириш ва кўрсатувларни кузатарканмиз, беихтиёр хаёлимизга партиямиз Марказий Комитетининг «Ёш адабий-бадий зиёлилар билан ишлашни янада яхшилаш тўғрисида»ги қарори келади. Қанча-қанча ёш истеъодларнинг кашф этилиши, уларнинг камолоти ҳақида ғамхўрлик, шубҳасиз, шу қарор билан боғлиқ. Муножот Йўлчиева ҳам ана шу муҳим қарорни ҳаётга тадбиқ этишга ўз ҳиссасини қўшаётган жонкуяр устозларнинг меҳнати меваси, қувончи, орзуси ва келажаги. Унинг ашулалари эса халқнинг энг покиза, боқий, кўҳна ва навқирон туйғулари, армон ва орзуларининг янги умри.

Шу умрнинг умри боқий бўлсин, яна янги умрлар билан туташсин.

Муҳтарама УЛУҒОВА

ЭЗГУЛИК ВА ЕРУҒЛИК КУЙЧИСИ

...Ҳозирги замон арман шеърляти, хусусан, Паруйр Севак шеърляти туфайли мен янги социалистик Арманистон, унинг санъати билан яқиндан танишишга муяссар бўлдим.

Севак:

О, Ватан!
Сен менинг кўп асрлик
Исми шарифимсан!
Қадим харсангларинг, янги кўприк-
ларингда
Кўкарган кўнғиртоб гиёҳдирман
мен!—

деганда, мен унинг бу тиловатини тушунаман, дил-дилдан ҳис этаман.

Севак лирасининг олтин торларидан таралган оҳангларни тинглаётганман, кўз ўнгимдан бу ўлканинг бетакрор ранглари, узумзорларининг маст қилгувчи бўйлари димоғимга урилгандай бўлади, дилбар қўшиқларининг садоларига кўмилиб кетаман. Бахтиёр ва шоирнафас одамлар макони бу диёр. Арарат эса унинг Олимпи — чўққисидир. Арман шеърлятининг устиворлиги ҳам ана шундан, дўстим Паруйр Севак шеърляти уфқларининг беададлиги ҳам ана шундан. Ёш арман шоирларига ҳавас қилса бўлади. Иқтидо қилса, бўйлашса — бўйлашгулик сиймолар жуда кўп бўлса.

□ □ □

Севак ижоди нимаси билан бизни ўзига мафтун этади, соҳир қудратининг сирини мадада? Назаримда, у инсонни алоҳида, севакона кўз билан кўра олади. Унинг ҳар бир инсонга хайрихоҳлик туйғуси бор. Оғир дамларда Севак шеърларини ўқиркансан, енгил тортасан киши. Ҳа, у даволайди. Ҳар касга қўл чўзиб, шодлигини баҳам кўради, шоирона кайфиятини юқтиради. У ҳар бир ҳақиқий шоир қилиши керак бўлган ишни қилади — одамни одамийлаштиради. Бу фазилати учун, айниқса, биз ундан миннатдормиз. Александр Блок шоирликни қуйидагича таърифлаган эди:

Борлиғи-ла эзгулик, ёруғлик фарзанди у,
Бутун борлиғи ила эрк тантанаси!

Азизимиз Севакка ҳам айнан шундай нисбат бериш мумкин. Севак назмий иморатининг замирида ҳам блокона учлик: эзгулик, ёруғлик, эрк тушунчалари ётади. Биз бу иморатни қайси нуқтадан қўзатмайлик, нигоҳимиз албатта ана шу учлик бурчакларидан биттасига — эзгулик ёки ёруғлик ва ёки яна эзгуликка келиб тўхтайдими...

Э. Межелайтис,
Ленин мукофоти
лауреати

Паруёр Севак

(1924 — 1971)

ҲАДЯ ЭТАМАН

Сийлайман:
Қаҳратонда — бош-бош узумлар билан,
Какликкабоб билан — тамадди қилмаган
бўлсангиз.

Тақдирлайман
Ахир, ҳаммани мен тақдирлашим шарт:
Жасур жангчини — отпуска билан,
Тарихчини — нодир топилмалар билан,
Токи ҳавас қилсин унга Геродот ҳам.
Қовжираган нок дарахтини —
Обиҳаёт,
Урмонларни — ёмғирлар билан.
Ёлғон таскин билан рағбатлантираман
Ҳақиқатдан қочган қуёнюраларни,
Сидқидил тер тўкиб
Уйга ҳорғин қайтаётганларга
Туннинг салқинлигини ҳадыя этаман,
Токи бир оз енгил тортсинлар...
Бош қотираётган бўлсанг сен оқшом
Севгилингни эрта
Нима билан хурсанд этишни билмай,
Баҳона топилмаётган бўлса...
Бундан ҳам осони борми! —
Унда мен сенга
...Саккизинчи март тонгини ҳадыя этаман!
«Ҳадемай»ни инъом этаман
Кутавериб чарчаганларга.
Тушкунликка тушмаслик керак
Далаларга қизғалдоқларни ҳадыя этаман,
Денгизларга — экинзорларга эмас! —
Йирик-йирик дўлларни,

Яна қанақасини, денг — эримайдиганини!

Токи улар садафга кириб
Айлансинлар дурри гавҳарга,
Балиқчининг кафтида ял-ял ёнсинлар
Заҳматига мукофот бўлиб!
Даканг хўрозгами?
Кўрганларни куйдирсин, майли,
Бошқа машғулотни орзу қилмасин:
Мен унга

Ва маликалари — товуқларига
Асл, сара донларни ҳадя этаман!
Сенга нима берай,
Ўксик болакай?
Хохла — олгин ўйинчоқларни,
Хохласанг ол, шўх ирмоқларни.
Мен сенга ойингни инъом этаман
Ийиган кўкраги, алласи билан!
Қолса сендан маҳбубанг безиб,
Эй, биродар, олавер сезиб:
Севар сени қаттиқроқ тагин,
Билки, унинг ой-қуни яқин!
Ўғил туғиб беради сенга.
Бахтинг қулажак,
Ҳа, бу шундай бўлажак!

Ҳадя этаман:
Ойга — ўз шуълаларини тоқи фалақда,
Мустамлакаларга — ҳуррият,
Ниятларга — ижобат,
Заминга — дафина,
Қаноат эмас, сув — ташналабларга!
Сабрга — меъёр, оқилона ҳад,
Сарҳадга посбон — кўз қорачиғидек асрашга
қодир.

Посбонларга эса,
Сарҳад соқчиларига — мактуб,
Кечикиб келган бўлса ҳам, майли,
Лекин азиз сийна, хонадон каби
Суюкли мактуб...
Хонадонни эса
Хушбўй нон ҳиди билан тақдирлайман,
Чарчаган ўроқчини — салқин саҳарлар,
Соқов дараларни — тўрғай наволари билан,
Кўчқордай ўғил билан — фарзандсизларни.
Қари қизни — эр билан,
(Мана, топишдингиз,

бахтли бўлинглар!)

Елғизларни — имонли дўстлар билан,
Вобаста қиламан буюк
халқ билан

Кичик мамлакатларни.
Жами ошно кўнгилларга
Мен ўзимни инъом этаман.
Боқмасинлар токи қовоқларини уюб,
Минг бир чиғириқдан ўтказсинлар-да,
Қиёматли дўстим бўлсинлар.
Ўзалларга — ўзимдек қуллар,
Ўзимдек қулларга эса
Интиҳосиз хотамтойликни ҳадя этаман.
Интиҳога — ибтидони,

Ибтидога...

Бўлди, бас!

(Кун бошлаган барча хайрли юмуш
Сершитоб кечишин айтмоқчи эдим!)
Ва ниҳоят, тақдирлаган бўлардим ўзимни
Мени шунча жумбушга солган
Жами тўйғулар учун меъёр тўйғуси билан!..

ОКтяБРГА, УСПИРИНГА ТУғИЛГАН КУНИДА ДЕГАНИМ

Чекканга оқ оралай бошлар,
Айни баркамоллик ёшидир —
Қирқ ёш!
Сен бўлса, Октябрь
Тарих учун, шунчаки йигит,
Ёш йигитсан — тиришқоқ ва шўх!

Ўзинг учун,
Келажак ҳаққи,
Не боис
Амалга ошганинг ҳаққи —
Бир ой,
бир соат,
лоақал бир соатгина

Тарихга айланиб қолма,
Октябрь!
Эски дарсликлардаги сурат бўлма!

Ахир, сен далаларга баҳрул нажотсан,
Кўзларга нур,
Дарахтларга обиҳаётсан!
Сен—ҳавосан олам учун,
Олам эса ҳали бемордир!

Октябрь!
Сен фақат тантаналар садоси эмассан,
Фақат жипс сафлари эмассан намойишларнинг...
Тўнғич ўғил таваллудини
Нишонлагандик
Нишонлайлик, кел, сени!
Ҳали у обдан куч тўплаши керак,
Қутмоқда олдинда уни кўп ишлар,
Ҳали у яшаши,
Курашларнинг жароҳати,
зарбаларини

Ўзига олиб,
Ҳали кўп жанг қилиши керак!

Октябрь,
Қулатдинг сен омонат ва хунук кулбани,
Ҳадисин олдинг бирдан дурадгорликнинг
Барча чиркинликлар,
Барча ифлосликларнинг
Дағи балоси бўлгин янги иморатда!

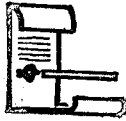
Октябрь!
Ой,

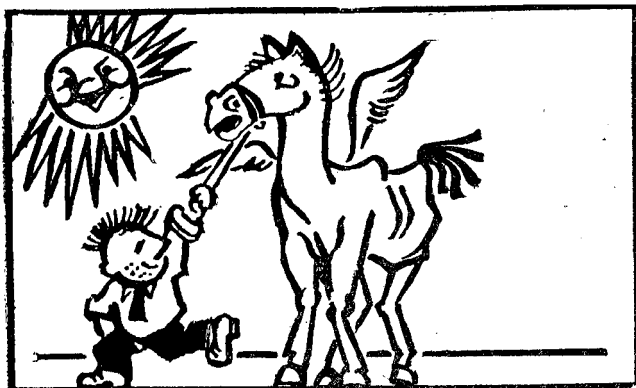
Шунчаки ой эдинг фақат,
Энди мамлакат, халқ номисан.
Давр бошланиши,
Юксалиш даракчиси,
Тарихий бурилиш бобисан!
Шу мамлакат ҳаққи,
Не боис
Амалга ошганинг ҳаққи —
Бир ой,
бир соат,
лоақал бир лаҳзагина
Тарихга айланиб қолма,
Октябрь!

Октябрь!
Россиядек жўшар
Сўнги баррикада жангига отланган юрагим!
Истибдодга қарши,
Ҳақсизликка қарши абадий исён бўлиб
Яша!
Ғолиб халқдек жўшар юрагим менинг,
Унда — жангдан чиққан путиловчи,
Уша йилдаги,
Туғилган кунингдаги
Дарғазаб Кронштадтлик «болакай» яшар!

Октябрь!
Таваллудинг муборак!
Сенга мудом зафар ёр бўлсин.
Йилдан-йил сен кенгроқ ёзавер қулоч,
Исёндек ўсавер,
Халқлар,
умидлар,
тарих каби
Боқий бўл,
бор бўл.
Таваллудинг муборак, Октябрь!..

Муҳаммад Раҳмон таржималари

Абдужамил Сатторов

**ҚАНДАЙ ҚИЛИБ ҲИҚОЯ ЁЗМОҚЧИ
БУЛГАНЛИГИМ ҲАҚИДА**

□ □ □

Яқинда бир ўртоғимнинг ҳикоясини газетада ўқиб қолдим. Йўқ, у ёзувчи эмас, менга ўхшаган оддий студент. Шундай қилиб ўртоғимнинг ҳикоясини ўқиб қолдим, ўйга ботдим: «Мен ҳам бир уриниб кўрсаммикан? Ўртоғимнинг мендан ўтадиган ҳеч бир жиҳати йўқ, наҳотки у ёзган ҳикояни мен ёзолмасам?» Бирдан ҳиссиётим жунбушга келди-да, ёзишга қатъий қарор қилдим. Газетани улоқтирдиму хонамга кириб, столга ўтирдим. Кўз ўнгимда оппоқ қоғоз, қўлимда ручка, теграмда жимлик менга халақит берадиган ҳеч ким йўқ. Эвоҳ, ёзиш ҳазилакам иш эмас экан! Қўлимга ручка олган замони дами чиққан пуфакдек бўшашиб қолдим. «Нимани ёзаман?», деб ўз-ўзимга савол бердим. Уйлаб қарасам, ёзадиган ҳеч нарсам йўқ экан. Ҳафсалам пир бўлиб, ўрнимдан турдим. Тўсатдан миямга қаердадир ўқиганим бир фикр келиб қолди: ёзадиган мавзуни ҳаётдан қидириш керак. Қувониб кетиб, столга қайтиб ўтирдим ва яна ручкани қўлга олдим.

Хўш, қўшнилариимиздан бошлаймиз. Чап қўшнимиз отарчи. Уни кўз олдимга келтириб, ўйлай бошладим. Қарасам, унда ёзишга арзийдиган ҳеч вақо йўқ экан. Уни қўйиб, ўнг қўшнимизга ўтдим. Бу қўшнимиз — нонвой. Катта ўғли икки марта ўйланган, ҳозир иккинчи хотини билан ҳам ажралишаётган эмиш. Қўшнилариимизнинг гапига қараганда, келиннинг қайнона-қайнотаси ёмон чиқибди. Қўшнимнинг шу ўғли ҳақида ёзмоқчи бўлдим. Нимадан бошласам экан? Қурғур миямга ҳеч

маънили фикр келмади. Анчагача бош қотирдим, хунобим ошиб кетди. Ҳеч нарса чиқмади. Узимга келиб қарасам, шўрлик оппоқ қоғоз кинбир-қийшик чизикларга тўлиб кетибди. Жаҳл билан қоғозни ёғимлаб ташладим. Асли ўзи қўшнимнинг ўғлида ёзадиган нарсанинг ўзи йўнча ўхшайди! Нима бўпти, иккита уйланибди, яна ажралмоқчи эмиш. Қарабсизки, учинчисига ҳам уйланади. Йўқ, унинг қиссасидан ҳисса чиқариб бўлмайди. Ундан ҳам воз кечдими-да, қўлга илинадиган қўшнилари ўйлаб, хаёлан эшикма-эшик юриб чиқдим. Қарангки, бутун бошли маҳалламиздан ҳаётини ақалли ҳикоя қилса арзийдиган одам чиқмайди-я! Ёзувчилик шу бўлса, ўргилдим. Битта ҳикоя ёзаман, деб бошимни қотириб ўтираманми. Урнимдан туриб соатга қарадим; беш бўлибди. Айлангани кўчага чиқмоқчи бўлдим. Энди хонамдан чиқаётганимда қўшни хонадан чақалоқнинг йиғиси эшитилди. Чақалоқ меники эмас. Мен бувимларникида тураман, ўзимизнинг уйдан кўра бу ер тинчроқ, ҳоли-жонингга қўймай тергайдиган одам йўқ. Узинг хон, кўланканг майдон. Бўлмаса, чақалоқ кимники деб сўраялсизми? Гап шундаки, бувимнинг бўш уйлари кўп, бекор турмасин деб, ижара қўядилар. Бувимнинг бир ишларига қойилманки, улар ижарага фақат қизларни қўядилар. Анча-мунча қизлар туриб кетишди-ю, аммо биронтаси ҳам менинг дидимга ўтиришмади. Утган йили биттаси келувди, шунақанги кетворганки, қўяверинг. Ана энди зерикмайдиган бўлдим, деб унга илмоқ ташлаб бошлаган эдим, илинай-илинай деб турганида эрга тегиб кетди. Ҳа, майли, тагин чиройлироғи келиб қолар, деб ўзимга тасалли бердим. Мана ҳали бирор ойча бўлгани йўқ, эридан ажрашган бир жувон, тўғрироғи, эндигина йигирма иккига кирган келинчақ, боласи билан ижарада турибди. Боласи иккига тўлган. Бувим у билан шунақанги аппоқ-чапоқ бўлиб кетдиларки, ҳатто у ўқишга кетганида боласига қараб турадиган бўлдилар.

Ўзи ҳам ниҳолдакина, кўзлари қоп-қора, бодомқовоқ, лабини айтмайсизми, нақ гилосдай. Шунақанги кетворганки лиқ ютиб юборинг келади. Бир ниятим бузилган эди, эппай олмадим. Қандайдир сеҳри борми, нима бало, одамни босиб туради. Ҳайронман, шундоқ қиздан қайси аҳмоқ воз кечган экан. Дарвоқе, чалғиб кетибман-ку! Шу десангиз чақалоқнинг йиғисини эшитган захотим лоп этиб миямда янги фикр туғилиб қолди. Шу келинчакни ёзсаммикин? Бурнимни тагида турган нарсани пайқабман-а! Ёзишдан олдин унинг ҳаётини билиб олиш керак. Қандай қилиб? Дабдурустан сўрасам, гапирishiни худо билади. Уни чин дилдан чиқариб гапиртириш учун аввал у билан ҳеч бўлмаганда қўлини ушлай оладиган даражада яқин бўлиб олиш керак. Қулай вазиятни пойлаб юришга тоқатим йўқ, жуда ҳам ёзгим келаётганидан куттишга сабрим чидамаяпти. Кўчага ҳам чиқмасдан хонамга кириб каравотга чўзилиб, келинчакни қандай қилиб гапиртиришнинг турли хил вариантларини ўйлаб чиқдим. Хат ёзмоқчи бўлдим, лекин нима деб ёзишни билмай, бундан ҳам воз кечдим. Минг хил хаёлларни ўйлаб, ухлаб қолибман. Қош қорайганда бувимнинг овозларидан уйғониб кетдим:

— Турсанг-чи, намозшомда ҳам ухлайдими киши. Тур, бўла қол. Овқатингни сузаман.

Бувим чиқиб кетдилар. Ёқар-ёқмас ўрнимдан туриб, ювиндим. Келинчақ баъзан кечки овқатни биз билан бирга қиларди. Бугун ҳам шундай бўлди. Мен бувимнинг ёнларига келиб ўтирдим. Утираётиб келинчакнинг нигоҳига тўқнаш келиб қолдим. Назаримда, у менга маъноли тикилгандек туюлди. Ланж бўлиб турган аъзойи-баданим бирпасда жўшиб кетди. Келинчакнинг нигоҳи сабаб бўлдики, миямга бехосдан бир фикр келиб қолди. Бирдан кайфиятим кўтарилиб кетганидан бувим ажабланиб қолдилар. Кекса бўлсалар ҳам, жуда зийрак-да бувимлар.

— Ҳа, тинчликми?

Дарвоқе, бувим келинчақ келгандан бери уйдан кам чиқадиган бўлиб қолдилар. Келинчақ бўлмаганда чиқмасалар, бошқа пайт уйда бўладилар. Тўғрисини айтсам, менадан ҳавфсирайдилар шекилли. Шунинг учун ҳам салгина фалатироқ хатти-ҳаракатимни сезиб қолсалар, дарров сўроққа тутадилар.

— Узим, шундай. Мошжўрда қилганингизга хурсанд бўлдим.

Овқатланиб бўлгач, у-бу ишларимни қилиб, кириб ухладим олдин кучукни ҳожатхонага қамаб қўйдим. Лаънати шунақанги шапкўрки, гоҳида кечқурунлари ҳовлига чиқсам, вовуллаб менга ташланади. Белига боллаб туширганимдан сўнг мени таниб, думини қисиб четга чиқади. Бувим бўлсалар, хурраклари қанчалик авжга чиқмасин, бари бир кучукнинг вовуллашидан уйғонадилар. Бошларини кўтариб, «Санмисан?», деб қўядилар. Сўнг носвой отиб, то ман хонамга киргунимча ўринларида туриб ўтирадилар.

Ҳожатхонада қолгиси келмади, чоғи, кучук эшикни тимдалаб ғинший бошлади. Овозини бувимлар эшитиб қолмасинлар, деб кириб кучукка секингина ўшқириб қўйгандим, думини қисиб, бурчакка биқиниб олди.

— Овозингни ўчир, бўлмаса, кунингни кўрасан!

Бояқиш гапимга тушунди шекилли ё тақдирга тан бердим, бошқа ғиншимасди. Хотиржам бўлиб кириб ётдим. Алламаҳалда бувимнинг хурракларидан уйғониб қолдим. Ғижирламасин деб, каравотдан секин-аста тушдим-да, оёқ учида юриб бувимнинг олдиларидан ўтиб елдим. Овоз чиқармай ташқарига чиқдим.

Осмон тип-тиник, юлдузлар чарақлаб турибди, ҳаво ҳам муздеккина, баданга ёқади. Ҳаммаёқ жимжит, сукунатни фақат чигирткаларнинг чириллашигина бузиб турибди.

Битта-битта юриб келинчак ётган уйга яқинлашдим. Деразининг пардалари туширилган. Зинадан чиқиб эшикка қўлоғимни қўйдим. Ҳеч қанақа сас-садо эшитилмади. Эшикни секингина итариб кўрсам, ичкаридан илгакланган экан. Ошхонага деразадан ошиб тушдим-да (ошхонанинг эшиги ғижирлайди), пичоқни олиб чиқдим. Пичоқни илгакка энди узатган эдимки, ичкаридан штирлаган овоз эшитилди, бирпас қотиб турдим. Сўнг аллақаяқдан жасорат пайдо бўлдим, шартта илгакни олиб ташладим. Даҳлизга кириб эшикни ёпиб илгакни ўтказиб қўйдим. Ичкари эшик қулфлоглик экан. Бир оз турдим-да, нафас ютиб эшикни тақиллатдим. Пойлаб турган эканми, «Ким!», деб овоз берди.

— Мен, очинг,— дедим.

— Ярим кечаси нима қилиб юрибсиз? Нима дейсиз?

— Очинг, кейин айтаман.

— Йўқ, очмайман. Гапингизни эртага айтарсиз. Бориб ётинг.

Бирдан сурбетлигим тутиб кетди.

— Очмагунингизча кетмайман.

— Агар уйдан чиқмасангиз, ҳозир бувингизни уйғотаман!

Чўчиб кетиб, ялинишга тушдим (дуч келганда ялинмайман-у, аммо бу келинчак ялинишга арзийди).

— Илтимос, оча қолинг. Агар қўл тегизсам, худо урсин.

Ичкаридан кулги эшитилди.

— Сизнинг худойингиз борми ўзи? Яхшиликча чиқинг, бўлмасам уялтириб қўяман.

Аммо мен чиқишни ўйламасдим.

— Келинг энди, оча қолинг. Атиги ярим соатга вақтингизни оламан. Қўл тегизсам, йигит эмасман.

Ростдан ҳам шу топда унинг ўтмишини билиш истагимдан бошқа ўйим йўқ эди. У эса ишонмаяпти.

— Уша ердан туриб гапираверинг, эшитаман.

Қарасам, эшикни очадиган сиёғи йўқ. Гапни нимадан бошлашни билолмай ўйланиб қолдим.

— Биласизми, нима?

— Нима?

— Менга ҳаётингизни гапириб беринг.

Бу гапим ўзимга жуда бемаъни туюлиб кетди.

— Ҳаётимнинг сизга нима кераги бор. Шунга билиш учун ярим кечаси бостириб кирдингизми?

— Бу қилиғим учун сиздан узр сўрайман. Лекин ишонинг, ҳеч қанақа ёмон ниятим йўқ.

Қарангки, гапларимнинг ростлигига сира ҳам ишонмади. Эшикни очганда, ўлай агар, қўлимни ҳам тегизмасдим. Ўз қадрини билган, ўзганинг қадрига етади, деганлар-ку. Ярим кечаси бостириб кирсам, тағин уни хўрласам, бу инсофдан бўлмасди. Самимий суҳбатлашмоқчи эдим, холос. Чиқишни ҳам, бир нима дейишни ҳам билолмай серрайиб туравердим.

— Яхшиликча чиқасизми ё йўқми? Оқибати ёмон бўлади.

У пўписа қилишга ўтди. Гапларимга ишонмагани етмагандай пўписа қилганига ўлайми!

Жаҳлим чиқиб кетди.

— Чиқмайман!

Шу пайт денг, ҳеч кутилмаганда деразани очиб «ойи»лаб қичқирса бўладими?! Капалагим учиб кетди. Бувимнинг саросималаниб бақирганлари эшитилди:

— Ҳа, нима гап? Нима гап? Нима бўлди?

Бир зум нима қилишни билмай тахта бўлиб қолдим. Ўзимга келиб ташқарига чиқсам, бувимлар зинанинг олдида турибдилар.

— Неварангизни қаранг, ярим кечаси уйимга бостириб кирдилар. Менда гаплари бор эмиш.

Бувимлар аслида жуда очиқ кўнгиллар-у, аммо жаҳллари чиқса ҳеч кимни аямайдилар.

— Вой ўлмасам! Вой шўрим! Яшшамагур, нима қилиб юрибсан? Оғзингдан қонинг келсин! Шарманда!

Бувим шанғиллаб кетдилар. Бувимнинг овозини эшитиб ҳожатхонада қамалиб ётган кучук ҳам эшикни тирнаб, ғингший бошлади.

— Сандан сўраяпман, жувонмарг! Нима қилганинг бу? Яқинда уйланасан-а!

Кутилмаганда қарғишларига елкамга икки марта қарсиллаб тушган ҳасса жўр бўлди. Уша пайтда оғриқни сезмаган эканман, кейин анчагача елкам зирқираб оғриб юрди.

Ўзим гапирдимми ё бошқа бировми, билмадим: «Ҳикоя ёзмоқчийдим», деб юборибман. Бувим гапимни яхши англаёлмадилар, шекилли:

— Ўзинг ёзсанг ўласанми? Топган баҳонасини қаранг, яшшамагур!

Бу гал ҳасса бошимга тушадими, деб турувдим, йўқ, ҳар тугул оёғимга тегди.

— Сан... Шошмай тур, даданг келсин.

Бу қилмишимни дадамга айтишлари аниқ, аммо дадам гапимга ишонармиканлар. Билмадим.

ЯЛПИЗ ҲАҚИДА ҚИМ ҚАНДАЙ ЁЗАР ЭДИ

Садриддин Салимов

Ўрмонда юрардик «Эрка қуш» билан,
Муҳаббат шуқуҳин дилдан ҳис қилиб.
Шу маҳал бир тутам кўм-кўк ялпизни,
Азизим, қулоққа олдинг қистириб.

Ажойиб тароват касб этмиш олам,
Тўқайзор гунг-караҳт унинг мушкидан.

Булбуллар чахчахлаб бошингда учиб,
Майналар йўрғалаб тушар кўшқидан.

Елкамга йўлладинг моҳитоб «Оққуш»,
Ялпиздан сархушман, маст эрур ёз ҳам,
Кўрса гар яқосин ушлаб қоларди
Бухоролик Хусайн зангуласоз¹ ҳам...

Хуршид Даврон

Оқ тонглар, оқ ранглар бағрида
Қишлоғим кўзимдан ўтади.
Димоқни ёргудай безавол
Анқийди ялпизнинг кўкати.

Майсалар ҳидига кўмилиб
Сайхонлик қўйнида ётасан.
Ажабо, ер билан осмонни
Ялпизлар, ялпизлар босганми!!

Тилак Жўра

Мовий анҳор. Бодом гуллаган,
Хиёбон бўш. Хиёбон салқин.
Хилватгина жойда ўтириб,
Мен ялпизни қиламан талқин.

Намчилгина оқшом қўйнида
Танҳогина,— дер йигит сармаст.
Нилий, нилгун бу ранглар аро,
Сенга ялпиз, менга-чи, сарбаст...

Шукур Қурбон

Чол қопини қўлтиқлаб аста
Тоғ йўлидан тушади пастга.
Қушлар чолни олқишлаб, сайраб
Насибасин теришар яйраб.
Енгил нафас олади бобо,
Аста ўйлаб қолади бобо.

Хаёлидан ўтади бир-бир
Декчага ўт қалаган кампир,

Ялпиз солган қайнатма шўрва
Ва шифтдаги тўқочли тўрва...

Муҳаммад Солиҳ

Ялпиз кўкариб,
Мартнинг эшигин қоқар,
Чунки ялпиз янглишмайди,
Албатта кўкараб,
Ёқа ушлаб қолади баҳор,

Қуёш меҳрибон даҳо
Унинг қулоғидан кўтарар,
Албатта кўкараб,
Ялпиз!

Усмон Азимов

Шовқинзор шаҳар. Ёмғирли кеч.
Дим бўлмада бошим гангийди.

Мажруҳ шеърлар уюми узра,
Папироснинг ҳиди анқийди.

¹ Зангуласоз — қўнғироқ ясовчи.

Раҳми келиб кўкдаги ой ҳам,
Хонам узра фонусин сунган.
Айри тушиб ёр ва қаламдан
Боролганим йўғ-а Бойсунга.

Ялпизиннинг хумори тутди,
Бойсунжоним Бойсуним! Бойсун!
Деразани очгин, севгилим,
Мушк-анбарин хонамга ёйсин
Бойсунжон! Бойсун!

Мирпўлат Мирзаев

Ярим кеча. Мудрайди шаҳар,
Ижарали уйда бир ўзим.
Каравотга ётдим узаниб,
Талабага ўзинг бер тўзим...

Дала, боғлар ўтади лип-лип,
Яна ўн кун қолди байрамга...

Соғинч ҳисси чорлаб қишлоққа,
Толпинаман қадим Сайрамга.

Тонгга яқин туш кўрдим ажаб;
...Қишлоқдаман. Ёришар кўнглим.
Онаб ўпиб, уйга киргин, дер,
Ялпиз сомса ёпгандим, ўғлим...

Муҳаммад Раҳмон

Уч-тўрт бола даладан
Қўшиқ, айтиб қайтдилар.
Ё бойчечак, ё бинафша
Ғунча очган қайдадир.

Бинафшам! Йўқ, оғайни,
Димоқ ёргай бир атир.

Бу ялпиздир, баъзи ерда
«Хулва¹», дея айтадир.

Уни излаб ариқлардан
Ҳатлаб-ҳатлаб чопамиз.
Сўнг ялпизли чучварани
Улашади опамиз...

Азим Суюн

(Халқ йўлида)

Миниб олиб тўлқинни,
Ялпиз келар, воҳ-воҳ.
Ҳам чайқалиб-айқалиб
Қалтис келар, воҳ-воҳ.
Шарт ечиниб сув бошига
Этаймикин, воҳ-воҳ.

Ёргинамга уни совға
Этаймикин, воҳ-воҳ.
Кўзим тиниб ололмадим,
Кечиргайсиз, воҳ-воҳ.
Учрашувни бошқа кунга
Кўчиргайсиз, воҳ-воҳ...

Шавкат Раҳмон

Тонг отар чоқ ялпизлар узра
Дўниб қолган марварид шабнам.
Лўли қизнинг кўзёшимикан?
Азал шундай бу рангин одам.
Ялпизларнинг ифорли иси,

Бор кадарни енгмоққа шайдир.
Сакро-Монто² тоғларида ҳам,
Балки шундай гиёҳ яшайдир.
Ажабланманг, дўстим, сира ҳам —
Қиёси йўқ бу рангин олам.

ЎЗИМ ЭСА ШУНДАЙ ЁЗАР ЭДИМ:

Онам ишдан қайтдилар,
Ялпиз тер, деб айтдилар.
Анҳор бўйига чопдим,
Бир челақ ялпиз топдим.
Сизга айтсам чин сўзим,

Терганим йўқ, бир ўзим.
Раҳмат айтдим Боқига,
Қойил, дедим Соқига.
Ялпиз солса қурт тушмас,
Олма, ўрик қоқига...

Уш шаҳри

¹ Хулва — Андижон ва Наманганда шундай аташади.

² Сакро-Монто — Испаниядаги тоғ.

«Ешлик. Альманах — 12. Шеърлар, ҳикоялар очерклар, адабий-танқидий мақолалар, таржималар / Редкол: Б. Бойқобилов ва бошқ.— Т. «Еш гвардия», 1980.—112 б., ил.

«Молодость». Альманах — 12. (Стихи, рассказы, произведения для детей, очерки, новые переводы, фантастика, лит. раздумья, юмор, статьи об искусстве).

Ўз 2 + 8 Ўз 2

На узбекском языке

Коллектив

АЛЬМАНАХ «Е Ш Л И К»

(Стихи, рассказы, произведения для детей, очерки, новые переводы, фантастика, литературные раздумья, юмор, статьи об искусстве)

Ташкент
Издательство «Еш гвардия»
1981

Редактор А. Аъзамов
Расмлар редактори А. Гуломов
Техн. редактор Г. Аҳмаджонова
Корректорлар С. Сайдолимов, Ш. Шоумарова

ИБ № 840

Босмахонага берилди 6.04.1981 й. Босишга рухсал этилди 27.08.1981 й. Р-09076. Формати 70×90^{1/16}. 1-босма қоғозга «Журнальная рубленая» гарнитурда юқори босма усулида босилди. Босма листи 7,0. Шартли босма листи 8,19. Нашр листи 9,037. Тиражи 30.000. Буюртма № 777. Баҳоси 70 т. Шартнома № 204—80.

Ўзбекистон ЛКСМ Марказий Комитети «Еш гвардия» нашриёти, Тошкент, 700129, Навоий кўчаси, 30.

Ўзбекистон КП Марказий Комитети нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ ордени босмахонаси. Тошкент, «Правда Востока» кўчаси, 26.